TĖVYNĖS SARGAS

ALEKSANDRAS STULGINSKIS
1885 — 1985
STEIGIAMOJO SEIMO PIRMININKAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTAS
SIBIRO KANKINYS

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Algirdas J. Kasulaitis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 894 East 223rd Street Euclid, Ohio 44123. Tel. (216) 261-4994

Administracija: Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874.

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

ATEINANČIUOSE NUMERIUOSE:

* 100 metų nuo kun. Mykolo Krupavičiaus gimimo
* Krikščioniškoji demokratija teorijoje ir praktikoje
* Politinės asmenybės formavimas
* Iš kun. Mykolo Krupavičiaus laiškų
* Krikščioniškoji demokratija Italijoje
* Lietuvių tauta ir krikščioniškoji demokratija
* Evangelijos socialinės misijos vykdymas

TĖVYNĖS SARGAS

1985 KRUPAVIČIAUS-STULGINSKIO metai Nr. 1 (60)

JIS GYVENS AMŽINAI

Šis "Tėvynės Sargo" numeris skiriamas prezidento ALEKSANDRO STULGINSKIO šviesiam atminimui 100 metų jo gimimo sukakties proga. Tolimesnės eilutės — tai žodžiai, pasakyti prieš 15 metų, Stulginskiui mirus. Jie išreiškia ir šiandienos mūsų jausmus. Red.

Prieš kelis mėnesius iš rudenėjančios Lietuvos padangės pavergtuosius ir po pasaulį išblaškytus Lietuvos vaikus pasiekė liūdna ir skaudi žinia: krauju aplaistyta Tėvynės žemė priglaudė dar vieno didvyrio ir kankinio kūną; Viešpats pas save pasišaukė dar vieną taurią ir kilnią sielą.

Kai laikraščiai skelbė šią žinią negyva raide, tūkstančiai po pasaulį išsklidusių lietuvių kartojo ją gyvu žodžiu vienas kitam: mirė prezidentas Stulginskis. Kiekvienas šios liūdnos žinios pakartojimas ryškino staiga prieš akis išnirusį nuostabų fenomeną: mirties akivaizdoje nauja gyvybe kiekvieno lietuvio širdyje skleidėsi gyvasis Stulginskis. Kas per tiek metų lyg šydu paslėpta, staiga išniro Lietuvos vaikų sąmonėje vis gražesniu paveikslu, vis ryškesne varsa, vis gilesniu suvokimu.

Aleksandras Stulginskis didžiųjų Lietuvos vyrų galerijoje turi savitą, nepakartojamą vietą. Politikoje jis dalyvavo tik trumpą laiką, vienok jis yra vienas kūrėjų, didį vaidmenį vaidinusios krikščionių demokratų partijos. Jo valstybinė veikla lygiai neilga, tačiau jo įtaka valstybę atstatant yra milžiniška. Nepasižymėjo jis didžiais karo žygiais, bet jis yra didvyris pačia gražiausia ir giliausia to žodžio prasme.

Savitas ir jo ryšys su laiku. Stulginskis — tylus, ramus, kuklus. Jo gyventi laikai — persunkti vargo, kovos, dviejų pa-

Nacionalinė ... Žydo Biblioteka

saulinių karų, kančios, paniekos ir kraujo. Jis troško savo tautai ir valstybei laisvės ir matė ją iš naujo pavergtą. Jis dirbo demokratijai ir matė diktatūrą, kuri neturi istorijoje sau lygios. Jis buvo laisvės nešėjas ir buvo paženklintas belaisvio kalinio ženklu. Jis visa širdimi mylėjo Lietuvos žemę ir mirė bežemis.

Šiame tautinės ir asmeninės tragikos fone dar ryškiau atsispindi Stulginskio šviesi ir perdėm kilni, epochinė asmenybė. Iš tikrųjų žvelgti į prezidento Stulginskio gyvenimą, asmenybę ir darbus, reiškia žvelgti į kelią, kuriuo keliauja tik retas žmogus, tik vienas kitas pašauktųjų vyrų, tik išskirtinos asmenybės.

Mūsų tėvynę šiandien gaubia bežvaigždė naktis. Ji savo šmėkliškais sparnais gaubia ir prezidento Stulginskio kapą. Tačiau iš to lietuviško Panemunės milžinkapio, pro balto beržo šakas, po Lietuvos miestus ir kaimus, po jos arimus ir gojus, po jos pievas ir miškus, po pasaulyj išblaškytas lietuvių saleles, sklinda neužgęstanti, nežemiška šviesa. Ji pagarbos ir pasididžiavimo spindulėliu paliečia kiekvieną lietuvišką širdį. Pagarbos jausmas gimsta mumyse, nes atsiveriame prieš didžią ir kilnią asmenybę, papuoštą žemiška garbe ir Tautos kankinio vainiku. Mes lenkiame galvas vyrui, kuris mūsų eroje praaugo laiką ir sąlygas. Kuris savo rankomis padėjo atstatyti valstybę. Kurio širdyje tilpome mes visi. Prezidento Stulginskio asmenybės žėrėjime didžiuojamės savo tauta, kuri jį pagimdė ir išugdė. Tauta, kuri gimdo tokius vyrus yra verta pasididžiavimo. Verta laisvės, verta tinkamos vietos Viešpaties pasaulyje.

Pagarba ir pasididžiavimas šia proga yra kilnūs ir gražūs sentimentai. Tai žiedai mūsų jausmų ir poreiškių puokštėje. Tačiau jų grožis ir kilnumas būtų tik tuščiavidurės gėlės, jei jie neįžiebtų mumyse prasmingo atgarsio. Pagarba asmeniui, juo didžiavimasis ir jam reiškiama meilė tik tuomet įgauna gilios prasmės, kai tie jausmai pražįsta veiksmo žiedu. Prezidentas Stulginskis mylėjo Lietuvą darbais ir pasiaukojimu. Argi mūsų meilė savo Tėvynei gali būti mažesnė? Jis visa aukojo savo broliams lietuviams. Argi mūsų meilė broliams gali būti menkesnė? Jis išvaikščiojo lietuvių krauju aplaistytą Sibiro taigą, nes mylėjo Dievą ir Tėvynę. Argi mūsų auka amerikinėje prabangoje gali būti mažesnė?

Viename savo laiškų dukrai Prezidentas Stulginskis rašo, jog Vėlinėse "visos Panemunės kapinės atrodė baltos nuo chrizantemų, o sutemus — visos ugny nuo degančių žvakučių, bei lempučių . . ."

Aš matau ne Vėlines, bet Prisikėlimą! Kai visa lietuvių

ALEKSANDRAS STULGINSKIS

PETRAS STRAVINSKAS

Pernai sukako 15 metų nuo pirmojo Lietuvos konstitucinio prezidento (II-jo iš eilės) ALEKSANDRO STULGINSKIO mirties, o šiemet sukanka 100 metų nuo jo gimimo. Norėdami pagerbti šio didžiojo Lietuvio šviesų atminimą, spausdiname teisininko Petro Stravinsko paskaitą, skaitytą Detroito Lietuvių Organizacijų Centro 1969 m. gruodžio 7 d. suruoštoj akademijoj ir pirmiau spausdintą "Naujienų" 1970 m. sausio mėn. numeriuose. **Red.**

Įvadinės mintys

Savo žodį apie nesenai okupuotoje Lietuvoje mirusį Aleksandrą Stulginskį aš pradėsiu Schillerio žodžiais, paimtais iš jo dramos "Braut von Messina":

---

tauta degs laisvės ir kūrybos ugnimi! Aš matau nesibaigian čią procesiją prie Panemunės milžinkapio . . . ten, kur šlama baltas beržas, ten kur ilsisi Lietuvos artojas, tautos kankinys. . . Aš matau prie kapo suklupusius senelius ir laisve kvėpuojančias jaunimo krūtines . . .

Aleksandras Stulginskis jau milžinų Panteone. Ten, kur Valančius ir Kudirka, Basanavičius ir Kairys, Grinius ir Mackevičius, Vaižgantas ir Maironis . . . Ir dar daugelis Lietuvos sūnų . . . valstybininkų ir ūkininkų, savanorių ir partizanų. Mes čia kraujuojančiomis širdimis ir pavargusiomis rankomis. Bet neliūdėkim! Pro ašaras kasdien skaitykime Vladimirovo kalėjimo sienoje įrėžtus kito Lietuvos kankinio, Arkivyskupo Mečislovo Reinio žodžius: "Neliūdėkim. Nukankintieji kovoja kartu su mumis. Jie nėra mirę. Jie stiprina mūsų gretas. Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą. Jie gyvena amžinai".

Neliūdėkim. Žemaitijos didvyris nemirė. Jis gyvena Viešpatyje, istorijoje ir mūsų širdyse.

Ilsėkis ramybėje Kutalių sūnau! Kol nors vienas lietuvis keliaus šios planetos takais, Tavo Lietuva nemirs! Neužges ir ant Tavo kapo meilės, padėkos ir pagarbos žvakė.

"Tautos praūžia. Vardai praskamba. Tamsi užmarštis išskleidžia savo juodus, kaip naktis, sparnus virš visų giminių". . .

Tai praeinamumo įstatymas, pagal kurį nieko nėra amžino šioje žemėje.

Miršta, išnyksta visa, kas sudaro gyvąją gamtą.

Miršta ir žmonės; dideli, skambėjusių vardų, ir maži, plačiau nežinomi, masės žmonės. Skirtumas tik tas, kad masės žmonės mirdami užgęsta, kaip žvakės liepsnelės, ir tamsi užmarštis tuojau pat, anot poeto, išskleidžia savo juodus, kaip naktis, sparnus virš jų, o tie didieji — idėjų kūrėjai ir skleidėjai, tautų ir valstybių vadai, žymūs veikėjai ir kiti, švietę savo asmenybe ir idėjomis, savo dideliais darbais ar labai gražiu, išsiskiriančiu gyvenimu būdami gyvi, šviečia tuo pačiu dargi ir mirę.

Likusieji gyvieji stengiasi juos geriau pažinti, įsisavinti jų būdo bruožus, jų paliktąsias idėjas.

☆

Aleksandras Stulginskis buvo didelis žmogus. Tai buvo vyras iš tautos elito.

Jis irgi švietė mums sava asmenybe, savo gražiomis idėjomis, savo labai gražiu išsiskiriančiu ir kitus pamokančiu gyvenimu, būdamas gyvas, šviečia jisai mums tuo pačiu ir dabar, būdamas jau miręs.

Jis atsitolina nuo mūsų iš lėto, pamažu, atsitolina lyg koks didelis idėjinių šviesų stulpas, mums spinduliuodamas, mus sudomindamas ir patraukdamas. To šviesos stulpo neįveikia (ir taip greitai dar neįveiks) tamsioji užmarštis, išsiskleidžianti virš visų mirusiųjų, virš visų giminių.

Mes stengiamės pagauti ano idėjinės šviesos stulpo spindulius, perleisti juos per savo sąmonę, lyg per kokią prizmę, kad jie pasirodytų mums visa savo idėjinio spektro spalvų grožybe. Taigi, mes stengiamės is Aleksandro Stulginskio gyvenimo, iš jo nuveiktų darbų, iš jo asmenybės bruožų išryškinti jo gražiausias idėjas, tas žaviausias idėjinio spektro spalvas.

Ir aš norėčiau čia tą patį padaryt. Tik nežinau, ar man tai pavyks.

Jūs būsite mano pastangų vertintojai ir teisėjai, tikiuosi, gal nelabai man žiaurūs . . .

Prašau, būkite man atlaidūs, net ir pastebėję kurią mano

klaidą, ar išgirdę žodį ne tokį, koksai, Jūsų nuomone, turėtų būti.

Pirmoje šio savo žodžio dalyje aš pateiksiu Aleksandro Stulginskio biografinius bruožus, antroje dalyje bandysiu išryškinti jo asmenybę, o trečioje paryškiniu jo paliktąsias, mums įsisavintąsias idėjas ir pateiksiu sugestijų, kaip mes galėtume ir turėtume jo idėjas pritaikyti šių dienų gyvenime.

A. Biografiniai bruožai

Aleksandras Stulginskis gimė 1885.II.26 d., Kutalių k., Kaltinėnų vlasč., Tauragės apskr. (taigi Žemaitijoje), smulkiųjų žemės ūkio nuomininkų šeimoje.

Jo tėvas buvo valstietis ir vadinosi Napoleonas Valiuška.

Dar būdamas jaunas ir nevedęs, tas Napoleonas Valiuška (Aleksandro Stulginskio tėvas) įsisavino vieno mirusio bajoro — tai Domininko Stulginskio vardą, pavardę, gal ir teises. Ir taip iš valstiečio Napoleono Valiuškos pasidarė bajoras Domininkas Stulginskis.

Įsisavintoji bajorystė valstiečio Napoleono Valiuškos betgi nepadarė nei turtingu, nei labai jau laimingu. Vargo jisai kone visą savo amželį Kutaliuose, neturėdamas nei sklypelio nuosavos žemės, tik nuomodamas ir savu prakaitu laistydamas svetimąją . . .

Domininkas Stulginskis, tas iš valstiečio pasidaręs bajoras, buvo vedęs du kartu.

Iš pirmosios žmonos jis vaikų neturėjo, o iš antrosios (Marijos, kurią vedė pirmajai mirus) jis turėjo net 15 vaikų (net kelias poras dvynukų). Jų užaugo 10.

Pats jauniausias, tas 16-sis, buvo Aleksandras Stulginskis, kurį čia dabar prisimename ir pagarbiai jam nusilenkiame.

Aleksandro Stulginskio gyvenimas tėvų namuose nebuvo lengvas.

Prel. Mykolas Krupavičius, tas Balbieriškio dzūkas, kumečių sūnus, savo atsiminimuose rašo, kad Aleksandras Stulginskis irgi buvęs kumečių vaikas, kad jo jaunystės dienas lydėjęs vargas, skurdas ir pažeminimas, kad "sunkų vargų — didžių naštu vilko jis dziena dzienon" . . .

To pažeminimo jaunajam Aleksandrui Stulginskiui gal gi ir nebuvo, nes jo tėvas, kaip matėme, buvo įsisavinęs bajoro vardą, gal ir teises; kumečiu, kaip sako mano surinktos žinios, jis irgi niekuomet nebuvo. Tik to vargo ir skurdo jo

jaunystėje gyvenant tėvų namuose jam buvo, iš tikrųjų, daug, labai daug.

Iš ano vargo ir skurdo jį išvadovavo jo vyresnieji broliai, ypač gi Kazimieras, tik vieneriais metais už jį vyresnis, ir sesuo Barbora, kurie, išvykę į Ameriką, čia užsidirbę kiek pinigo, padėjo jam, Aleksandrui, siekti mokslo.

Aleksandras Stulginskis baigė kelias Liepojos gimnazijos klases ir, apsisprendęs būti kunigu, įstojo į žemaičių Kunigų Seminariją Kaune.

Baigęs tą kunigų seminariją ir, dar nepriėmęs kunigo šventimų, jis išvyko į Austriją, kur Insbrucko universitete gilinosi teologijoje ir filosofijos moksle.

Po metų, atlikęs rekolekcijas ir pasitaręs su savo dvasios vadais, jis nutarė likti pasauliečiu.

Tuojau pat jis įstojo į Hallės agronomijos istitutą (Vokietijoje), kurį baigęs (1913), grįžo į Lietuvą ir porą metų dirbo agronomo darbą Alytuje (buvo ten Trakų apskr. agronomas).

I-jo Pasaulinio Karo metu, vokiečiams okupuojant Lietuvą, jis liko tėvynėje ir gelbėjo lietuviams gindamas jų teises nuo okupantų vokiečių pasikėsinimų į jas.

Jam, kaip gerai mokėjusiam vokiečių kalbą, dargi ir baigusiam vokiečių augštąją mokyklą (turėjusiam dėl to ir vardą vokiečiuose) tas gerai sekėsi.

1915 m. jis persikėlė į Vilnių. Ten įsteigė jis Pedagoginius kursus pradžios mokyklos mokytojams ruošti, ir tiems kursams jis vadovavo iki 1919 metų.

Vilniuje jis plačiai reiškėsi ano meto viešajame lietuvių gyvenime.

1) Jis dalyvavo komitete nukentėjusiems nuo karo šelpti ir vedė to komiteto įsigytąjį 10-ties ha. daržų ūkį, kurio gėrybėmis buvo aprūpinamos prieglaudos, mokyklos, taip pat pavieniai asmenys ar šeimos, gyvenančios skurde.

2) Jis pirmininkavo Ryto draugijai, įsirašiusiai į savo įstatus tikslą "šviesti lietuvius, kaip reikalauja katalikų tikėjimo mokslas" (tos draugijos steigėju buvo ir anuomet katalikuose veikęs Antanas Smetona).

3) Jis dalyvavo Liet. Krikščionių Demokratų Partijos įsteigime ir jos programos paruošime.

4) Jis buvo Lietuvių Vilniaus konferencijos (pirmosios mūsų tautos atstovybės) narys (atstovas), taip pat ir tos konferencijos išrinktosios Lietuvos Tarybos narys. Su kitais anos Tarybos

nariais (jų buvo 20) jis pasirašė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą, kuriuo buvo atstatyta Lietuvos valstybė demokratiniais pagrindais. Dabar visi Lietuvos Tarybos nariai jau yra mirę. Paskutinysis jų mirė Aleksandras Stulginskis.

5) Dar prieš susirenkant Steigiamajam Seimui, jis dalyvavo II-me, III-me ir IV-me Liet. Ministerių Kabinete, būdamas ministeriu as ministerio pirmininko pavaduotoju.

6) Išrinkus St. Seimą (1920), jis buvo to seimo pirmininku ir ex officio (dar be specialaus išrinkimo) ėjo Lietuvos Resp. Prezidento pareigas.

7) Sušaukus II-jį Seimą (1923), jis buvo to seimo išrinktas Resp. Prezidentu. Tas garbingąsias Valstybės Galvos pareigas jis ėjo iki 1926.VI.7 d., kada jas perdavė III-jo Seimo prezidentu išrinktajam Dr. K. Griniui.

8) Po 1926.XII.17 d. perversmo jis buvo dar kurį laiką veikusio III-jo Seimo pirmininkas.

9) Tą gi Seimą paleidus (1927.IV.12), jis perėjo į opoziciją ir nusipirkęs Žemaitijoje (Kretingos apskr.) stambų žemės ūkį, Jokubavo dvaro centrą, ten ūkininkavo, kaip žymusis romėnų valstybininkas, buvęs Valstybės Galva (rinktasis diktatorius) Lucius Quintus Cincinatus (500 m. pr. Kr.), iš augštųjų valstybininko pareigų grįžęs į savo ūkį ir aręs žemę . . .

Sovietams okupavus Lietuvą (1940), ūkis iš jo buvo atimtas, o jis pats su žmona Ona buvo išvežtas į Sibirą (per 1941 m. deportacijas). — Liko neišvežta tik jų duktė Aldona, buvusi tada medicinos fakulteto studentė (Kauno universitete), dabar gydytoja Chicagoje — Dr. Aldona Juozevičienė.

Aleksandro Stulginskio gyvenimas Sibire buvo labai sunkus. Jis ir jo žmona dirbo tenai tiesiog vergo darbą (kurį laiką būdami dargi ir nuo vienas antro atskirti).

Po 11-kos metų to vergo darbo jis buvo bolševikinių despotų nuteistas 25 metais kalėjimo ir du metu išlaikytas kalėjime.

Stalinui mirus (1954), jis buvo iš kalėjimo išleistas.

Po to jis du metu dirbo agronomo darbą Rusijos gilumoje, gi 1956 metais grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Kaune.

Dar pora metu padirbėjęs sodininkystėje, jis gavo nedidelę pensiją ir, padedamas savo dukters Dr. Aldonos Juozevičienės ir jos šeimos (siuntiniais iš Amerikos), jis gyveno jau be duonpelnio darbo.

Tada domėjosi jis, daugiausia, istorija, filosofija, ypač gi

grožine literatūra, kurią jis labai mėgo visais laikais, nuo pat gimnazijos suolo.

Jautė jis knygos alkį, gyvendamas bolševikinėje despotijoje, kur tegalima skaityti tik bolševikų išcenzūruotąsias ir jų idėjomis apnuodytąsias knygas.

B. Asmenybė

Pateikęs Aleksandro Stulginskio gyvenimo faktus, toliau bandysiu iš jų išryškinti Stulginskio asmenybę.

I. Idėjiškumas

Bene pats ryškiausias Aleksandro Stulginskio asmenybės bruožas bus jo idėjiškumas.

Ką gi rodo jo, dar gimnazijos suole sėdėjusio jaunuolio, apsisprendimas būti kunigu, mokyti žmones doros, vesti jų sielas į dangų?

Tas rodo jo idėjiškumą.

Ką rodo jo, tegul vėliau pasauliečiu likti apsisprendusio, pasirinkimas agronomo darbo, nelengvo (tą jis sakė ir savo dukteriai Aldonai, planavusiai studijuoti agronomiją, darbo tarp paprastų kaimo žmonių, tarp anuomet (prieš I-jį Pas. Karą) dar gerokai vargstančių ūkininkų, stengiantis jiems padėti apvaldyti gamtą, kad jų, tų vargo žmonių, rytojus būtų gražesnis, kad to vargo jiems būtų kuo mažiau?

Tas rodo irgi jo idėjiškumą.

Jo pastangos padėti Lietuvos žmonėms gintis nuo okupantų vokiečių (I-jo Pas. Karo metu), jo reiškimasis šalpos darbe, kultūros, politikos ir kituose panašiuose darbuose vėl rodo jo idėjiškumą.

Jis ne tik pats dirbo plačiai idėjinį darbą, bet ir kitus, ypač gi jaunuosius traukė į jį.

Kaip jis troško, kad mūsų jaunimas šiandien, kur jis begyventų, būtų idėjiškai nusiteikęs, dirbtų idėjos darbą!

Savo laiškuose dukteriai Dr. Aldonai Juozevičienei ir josios dukroms (savo anūkėms) jis kėlė mintį, kad mūsų jaunimas (Amerikoje) stiprintų savo idėjiškumą, lietuvišką dvasią, skaitydamas mūsų rašytojus — klasikus, ypač gi Maironį, kurį ir jis labai mėgo.

Jis dėjo daug vilčių ypač į mūsų mokslus einantį jaunimą, kuriam idėjų pasaulis pasiekiamas lengviau, negu kitiems.

Dėl to jis skatindavo mūsų jaunimą (tiek Lietuvoje begy-

venantį, tiek užsieniuose esantį) siekti mokslo. Net savo sunkiu darbu uždirbtą kapeiką, savo varganas santaupas jis paliko (naminiu testamentu užrašė) savo giminių vaikams, kurie siekia mokslo.

Tas rodo, iš tikrųjų, jo didelį, sakyčiau, skaistų idėjiškumą.

II. Visuomeniškumas

Aleksandras Stulginskis buvo visuomenininkas iš prigimties.

Kur tik jis bebūdavo, kur begyvendavo, kiek tik sąlygos jam leido, jis dirbdavo visuomeninį darbą, tiesiog mesdavosi į jį visa savo gyvybine energija, visu užsidegimu.

Jis reiškėsi visuomeniniame darbe plačiai, visose jam prieinamose to darbo srityse. Iš tikrųjų, jis dirbo ir kultūrinį, ir politinį, ir šalpos, ir profesinį, ir kitokį viešąjį visuomeninį darbą.

Kiek tik sąlygos leido, jis reiškėsi visuomeniškai, netgi ir gyvendamas kaime, savo Jokūbave.

Jo duktė Dr. Aldona Juozevičienė viename savo laiške man rašo:

"Visuomeninis darbas buvo jam labai prie širdies. Atsimenu, kaip kruopščiai, su kokiu užsidegimu jis ruošdavosi paskaitoms, kai jį kas pakviesdavo į Kauną, Dotnuvą ar kur kitur".

Jis mėgdavo ypač gi akademinį jaunimą. Jo pakviestas, jis mielai darydavo jam politinius pranešimus ar skaitydavo problemines paskaitas.

Ir jaunimas mėgo, mylėjo jį. Jis buvo gi ir Ateitininkų visuomenininkų Vytauto klubo išsirinktas garbės nariu (tam klubui ir aš, va, dar nuo anų laikų priklausau, kuo labai didžiuojuosi).

III. Meilė žmogui

Aleksandras Stulginskis idėjiškai ir visuomeniškai reiškėsi, daugiausia, iš meilės žmogui.

Meilė žmogui buvo jo ryškus asmenybės bruožas.

Mylėjo jis visus žmones, net ir tuos, kurie jam bloga linki ar daro, net ir komunistus, nuo kurių savo gyvenimo antroje pusėje tiek daug nukentėjo.

Būdamas Resp. prezidentu, jis nevienam komunistui, nuteistam dėl jo priešvalstybinės veiklos, yra dovanojęs bausmę, ne vieną jų yra išleidęs iš kalėjimo. Pasinaudoję jo malone, komunistai (tegul ir nevisi) būdavo jam labai dėkingi. Kiti jo

gerą širdį atsimindavo net po keliasdešimt metų, grįžus jam į tėvynę iš Sibiro tremties. Štai, vienas iš daugelio pavyzdžių.

Kai Aleks. Stulginskis, grįžęs iš Sibiro, tam tikru reikalu apsilankė pas vienos Vilniuje esančios įstaigos vedėją, komunistą, patyrusį kada jo (Stulginskio) gerą širdį, tai anas jam atsistojęs pareiškė:

"Jūs esate žmogus, kuriam aš turiu žemai nusilenkti".

Ir ten pat jis Stulginskiui, iš tikrųjų, žemai nusilenkė.

Toliau, vienas dabar labai aukštose "tarybinės" Lietuvos pareigose esąs komunistas (Liet. nepriklausomybės laikais buvęs dar tik šiaip stipriai kairysis) po 1926.XII.17 d. perversmo rinko parašus su prašymu Resp. prezidentui Ant. Smetonai išleisti iš kalėjimo vienam idėjiniam komunistui. Tą prašymą pasirašė ir Aleksandras Stulginskis.

Anas parašus rinkęs asmuo, dabar jau pasidaręs "labai didelis" "tarybinėje" Lietuvoje, tą prisiminė irgi net po keliasdešimt metų. Jis stengėsi Aleks. Stulginskiui, grįžusiam iš Sibiro tremties, visaip padėti, tik, žinoma, jo, tegul ir "didelio" galia sovietinėje despotijoje vis tiek ribota, net labai maža.

IV. Teisingumas

Ryškus Aleks. Stulginskio asmenybės bruožas buvo ir jo teisingumas.

Teisingas jis buvo irgi visiems. Toks jis buvo, tiek valstybinėje tarnyboje (aukštose Resp. Prezidento ar kitose pareigose), tiek ir privatiniame gyvenime.

Būdamas Resp. Prezidentu, jis dėjo visas pastangas, kad valstybės valdžios vykdyme dalyvautų kuodaugiau politinių grupių, kad kuomažiau būtų opozicijos. Jis sakė, kad to reikalauja politinė išmintis ir teisingumas. Todėl jis stengdavosi sudaryti koalicinius ministerių kabinetus. Jų apsčiai yra guvę Stulginskio prezidentavimo metais, nors anuo metu jo politinė partija (krikšč. demokratai) turėjo seime absoliutinę daugumą ir galėjo kraštą valdyti patys vieni.

Saugojo jis piliečių lygybės principą, laikydamas, kad irgi reikalauja ne tik teisė, bet ir teisingumas. Jis nemėgo valstybės gyvenime protekcionizmo (piliečių nelygaus traktavimo), suteikiant jiems kurias valstybines tarnybas, duodant valst. darbo.

Teisingas buvo Aleks. Stulginskis, kaip sakiau, ir savo privatiniame gyvenime.

Gyvendamas kaime, ūkininkaudamas savo Jokūbave, jis

buvo teisingas, pirmiausia, su savo kaimynais.

Savo kaimynams jis visuomet geru už gerą atsilygindavo, netgi su kaupu, pvz., perleisdamas jiems kokį veislinį gyvulį, duodamas gerų sėklų ar pan. Dėl to kaimynai jį ne tik gerbė, bet ir mylėjo, kaip gerą ir teisingą žmogų.

Su savo darbininkais jis irgi visuomet buvo teisingas. Gerai juos laikydavo ir gerai atsilygindavo jiems už darbą.

Nemėgo jis tik tinginių ir vagilių, kurių kartais pasitaikydavo ir Jokūbave.

Bet tai jau kiekvieno žemdirbio būdo bruožas. Žemdirbys pats yra darbštus, todėl ir tinginių nemėgsta. Jis savo sunkiu darbu įsigyja nuosavybę, todėl ją ir vertina. Nemėgsta tų, kurie su nuosavybe nesiskaito, kurie vagiliauja.

Tokie yra ne tik Lietuvos žemdirbiai (iš kurių ir Aleks. Stulginskis yra kilęs), bet ir kitų kraštų. Jie nemėgsta ypač gi vagių. Ana, vokiečių žymusis teisininkas Rudolf von Jhering (1818 - 1892) savo knygoje "Der Kampf um Recht" ("Kova dėl teisės") sako, kad, įžeidusis žemdirbio asmens garbę, jis tik numoja ranka ir visai dėl to nereaguoja, bet jei kas palies jo nuosavybę (pvz., pavogs jo lauke paliktą arklą), tą jisai užmuš . . .

V. Principingumas

Aleksandras Stulginskis buvo principų žmogus.

Jis savo protu suvokdavo, kas yra gera ir kas bloga ir atsistodavo gėrio pusėje. Gėrio, kaip jis jį suprato, jis laikėsi tvirtai, kaip principo, kovodamas drąsiai su blogiu.

Pastebėjęs kito klaidą, nežiūrint, kas ją bedarytų, jis visuomet turėdavo drąsos pasakyti griežtą "Ne!". Čia jis nežiūrėdavo nei draugų, nei giminių. Nec patrem, nec matrem, solam veritatem! (nei tėvo, nei motinos — tiktai tiesa).

Štai keli pavyzdžiai.

1. Kai Lietuvos Taryboje, svarstant Lietuvos valstybės atstatymą, kilo mintis, kad mūsų valstybę reikia atstatyti monarchijos pagrindais (išsirenkant karaliumi Mindaugu II-ju vokiečių kunigaikštį Urachą), tai Stulginskis tuojau pat pareiškė savo griežtą "Ne!".

2. Kai, įvykus 1926.XII.17 d. perversmui, daugelis lietuvių (netgi apsčiai ir krikščionių demokratų) aną perversmą sveikino ir teigiamai vertino, tai Aleksandras Stulginskis (lygiai kaip ir Ant. Tumėnas ir St. Šalkauskis) vėl pareiškė savo griežtą "Ne!".

3. Kai 1927.IV.12 d. Resp. Prezidento A. Smetonos aktu buvo paleistas III-sis Seimas, tai Aleks. Stulginskis, buvęs to Seimo pirmininkas, dėl to protestavo, laikė paleidimą neteisėtą ir, užrakinęs seimo spintas, pasiėmė su savim raktus. To meto valst. valdžios atstovai, net atvykę pas Stulginskį į namus, reikalavo raktus grąžinti, bet jis ir čia pasakė savo griežtą "Ne!".

4. Kai po perversmo (ir seimo paleidimo) buvo Aleks. Stulginskiui pasiūlytos aukštos Lietuvos pasiuntinio pareigos Londone, tai jis jų iš principo nepriėmė, geriau pasirinkdamas nelengvą, purviną, gyvenimą kaime, ūkininkavimą, negu tas iškiliąsias, daug jam garbės žadančias, jam ir jo šeimai patogų gyvenimą užtikrinančias diplomatinės tarnybos pareigas.

"Aš turiu savo garbingas pareigas — esu Lietuvos III-jo Seimo pirmininkas!"

Ir dar pora pavyzdžių iš jo gyvenimo jau bolševikinėje despotijoje.

5. Grįžus jam į Lietuvą (į Kauną) iš Sibiro tremties, tuojau prisistatė jam du "tarybinės" Lietuvos spaudos atstovai. Jie atvyko pas jį į butą ir prašė jį parašyti savo atsiminimus apie "kruvinojo Smetonos" režimą. Jie manė, kad Stulginskis, buvęs Smetonos opozicionierius, tą tuojau ir padarys. Bet mūsų kietasis žemaitis, sąžinės ir principų vyras, anuos gundytojus išvarė lauk, pasakydamas jiems čia jau ne tik griežtą, bet ir piktą "Ne!".

"Agitpropui netarnausiu! Šalin, šėtone!..."

Stulginskio gundytojai (tie agitpropiniai šėtonai) betgi dar ne taip greit nuo jo atstojo. Nuolat ir nuolat lindo anie jam į akis; ir gražiuoju prašė, ir piktuoju (smurtu) jį spaudė okupantui pasitarnauti, ištarti bent vieną bolševikinės propagandos žodelį. Pavargo, jėgos išseko, mūsų Aleksandras Stulginskis, su tais savo gundytojais bekovodamas, nuo jų besigindamas. Viename savo laiške (savo artimiesiems Chicagoj) jisai skundėsi, kad, iš tikrųjų, gal būtų geriau, jei jis būtų likęs be mokslo (be padėties, be vardo), tada gal turėtų ramybę ...

Bet vistiek tas geležinės valios, kietų principų vyras, tas Žemaitijos Cincinatas gundytojams atsilaikė. Jis eina į mūsų tautos istoriją išdidus, iškėlęs galvą, kaip pragarą nugalėjęs tautos didvyris!

5. Atstūmęs nuo savęs tuos savo gundytojus, Aleksandras

Stulginskis laikėsi prieš juos tiesiai, išdidžiai, neparodydamas jiems nei mažiausio prie jų prisitaikymo, jiems pataikavimo.

Dar 1967 metais, kada jį Kaune aplankė jo duktė Dr. Aldona Juozevičienė su savo dukra (su jo anūke), jis sakė neprenumeruojąs nei vieno "tarybinės" Lietuvos laikraščio, nes ten, esą, tėra tiktai melas ir nieko daugiau. Principas neleido jam už tą melą mokėti pinigo. Vėliau, tiesa, savo kitame laiške jis rašė savo dukteriai į Chicagą, kad vieną "tarybinį" laikraštį visgi užsisakęs, gal kur to melo buvo dar kiek mažiau. Jis pats yra buvęs spaudos žmogus ir šiaip jau spaudą labai mėgo, todėl visai be laikraščio gyventi jam buvo sunku.

Turiu surinkęs tokių Aleksandro Stulginskio principingumo pavyzdžių daugiau, bet čia nurodytų gal gi ir užteks.

VI. Tolerancija

Nežiūrint tai, kad Aleksandras Stulginskis buvo kietų principų vyras, jis buvo kartu ir didelis tolerantas.

Pats turėdamas savo principus, jis ir kitiems pripažino teisę juos turėti, skelbti, dėl jų kovoti.

Jo tolerancija reiškėsi ne savo principų atsisakymu, ne prisidengimu savo pasaulėžvalginio ar politinio veido (santykiuose su kitų įsitikinimų ir principų žmonėmis), tik pagarba kitų įsitikinimų (kitų idėjų ir rpincipų) žmogui. Jis kitų įsitikinimų žmogaus niekuomet neniekindavo, nelaikydavo už save menkesniu. Jei stodavo į idėjinę kovą, į ginčą su kitaip tikinčiais, kitaip galvojančiais, tai ginčą vesdavo iš esmės, neniekindamas savo priešininko.

Dėl tokios savo tolerancijos Aleksandras Stulginskis visų įsitikinimų žmonių buvo labai gerbiamas. Jis neturėjo politinių priešų mūsų lietuviškose politinėse grupėse. Jo tolerancija atsispindėjo ypač gi "Ūkininko" laikraštyje, kurį jis redagavo visokių politinių nuotaikų ir partinių kovų metais.

VII. Būdo tiesumas

Aleksandras Stulginskis buvo labai tiesaus, atviro būdo. Tiesą, kaip jis ją suprato, sakydavo drąsiia visiems į akis, niekam nepataikaudamas, prie nieko nesiderindamas. Taip kalbėdavo jis netgi ir su savo idėjos draugais, krikščionių demokratų konferencijose ar kitur.

Jei betgi kada pasitaikydavo jam suklysti, — o klysti visiems pasitaiko, errare humanum est (klysti yra žmoniška), —

tai jis visuomet turėdavo drąsos savo klaidą pripažinti ir pakankamai valios nuo klaidos atsiriboti.

Pateiksiu čia vieną pavyzdį, rodantį jo būdo tiesumą, kartu gi ir jo lankstumą principų ribose, jo drąsą prisipažinti prie pasitaikiusios jam klaidos.

1917 m. Vilniuje sušauktoje Liet. Krikščionių Demokratų Partijos I-je konferencijoje Mykolas Krupavičius, labai griežtas mūsų socialinis reformatorius, su savo radikalų sparnu paruošė ir pasiūlė konferencijai priimti labai jau radikalios žemės reformos programą (projektą).

Aleksandras Stulginskis su nedidučiu savo konservatorių būreliu tai radikaliai žemės reformai nepritarė, ypač dėl to, kad ja, jo spėjimu, galėjo būti sugriautas tautos ūkis. Jis todėl ir pasiūlė konferencijai savo atsargesnę, vad. "mažąją" žemės reformą, kuri būtų dar ir atimamos (nusavinamos) žemės savininkams teisingesnė.

Konferencijoje vyko tarp tų dviejų krikščionių demokratų liūtų (tarp Krupavičiaus ir Stulginskio) ir jų užnugarių labai kieta, tiesiog žiauri kova. Ją mūsų vargšas Stulginskis pralaimėjo . . . Konferencija priėmė Krupavičiaus "didžiosios" (tos radikaliosios) žemės reformos programą (projektą).

Stulginskis, tada anai konferencijai dargi ir pirmininkavęs, atsistojęs rimtu veidu pareiškė, kad jis iš krikščionių demokratų partijos išstojąs ir konferenciją apleidžiąs . . .

Tiktai kone visiems konferencijos dalyviams (netgi ir Krupavičiaus radikalams) jį su ašaromis akyse prašant tokio sprendimo nedaryti, jis, irgi braukdamas per skruostus byrančią ašarą, jų paklausė, bet tik su sąlyga, kad konferencija laikytų atsargoje ir jo "mažosios" žemės reformos planą ir programą. Konferencija tą sąlygą priėmė, ir Stulginskis partijoje pasiliko.

Vėliau, įsitikinęs, kad Krupavičiaus radikalioji žemės reforma tautos ūkio nesugriaus, jis tą savo "mažosios" reformos programą pasidėjo visam laikui į archyvą ir rėmė Krupavičiaus "didžiąją" žemės reformą.

Jis, kaip matėme, turėjo drąsos ne tik Krupavičiui ir jo radikalams prieštarauti, bet ir drąsos pripažinti savo paties vėliau paaiškėjusią klaidą.

Jei šio žodžio laiko ribos leistų, tai tokių Aleksandro Stulginskio valios lankstumo (principo ribose) pavyzdžių būtų irgi galima nurodyti visą eilę.

VIII. Būdo rimtumas

Aleksandras Stulginskis buvo iš prigimties labai rimto būdo. Jis buvo mažakalbis. Jei kada kur ką sakydavo (tiek viešai, iš tribūnos, tiek ir privačiai, asmeniniuose pokalbiuose), tai sakydavo rimtai, dalyką apgalvojęs.

Toksai rimtas jis buvo, ypač gi eidamas valstybinės tarnybos pareigas, vykdydamas valst. valdžią.

1. Humanistai, tiesa, kiek perdėdami sako: "jei partijos surytų visą, ką jos primeluoja, tai jos visos nuo to savo melo senai būtų mirusios" . . . Melo, pigios propagandos, demagogijos būdavo ir Lietuvoje anais demokratiniais (Stulginskio) laikais. Bet Stulginskis to labai nemėgo. Nemėgo jis netgi ir, rodos, nekaltos propagandos. Dėl to jis, būdamas Resp. Prezidentu, niekuomet nevažinėdavo po kraštą propagandos tikslais.

Krikščionims demokratams pralaimėjus III-jo Seimo rinkimus, Stulginskis jo "partiečių" buvo kaltinamas savo "neleistinu" užsidarymu "Baltuosiuose Rūmuose", nepajudėjimu į kraštą su savo "propagandos mašina" . . . Jis betgi nekreipė į tuos jam daromus priekaištus dėmesio. Savo atskaitomybę jis duodavo tik savo sąžinei.

Šiandien, žiūrint į aną Aleksandro Stulginskio rimtą laikyseną Valstybės Galvos pozicijoje, visi galime juo didžiuotis. Valstybės Galva, iš tikrųjų, turėtų ne užsiiminėti partine propaganda (kaip tą, pvz., daro ir kiti prezidentai;, o turėtų visas savo jėgas ir laiką skirti probleminiams valstybės klausimams aiškintis, turėtų, anot Friedrich Meinecke, ieškoti valstybės judėjimo įstatymo (Bewegungsgesetz des Staates), kad žinotų, kokia kryptimi vesti valstybę į jos tikslą, į jos žmonių laimę.

2. Aleksandras Stulginskis kalbėdavo apie rimtus valstybės reikalus tik tada ir ten, kada ir kur būdavo sąlygos tuos reikalus nagrinėti rimtai, kad iš to būtų naudos. Jam buvo neįprasta kokį jo turėtą rimtą pokalbį su valstybei vadovaujančiais žmonėmis (kurie būdavo jo politiniai priešininkai) atskleisti viešumai, išnešti į gatvę. Tų pokalbių jis neatidengdavo net savo šeimoje.

Pvz. šeimoje jis niekad nepasakodavo apie savo pokalbį su Augustinu Voldemaru, atsilankiusiu pas jį į butą (Kaune, Vasario 16 d. gatvėje), kur jis pasakė savo "karčią tiesą" Voldemarui į akis (faktą jis patvirtino, bet visą pasikalbėjimą jis nusinešė su savimi į kapus, smulkiau niekam apie jį nepasakojo). Nepasakojo jis niekam, nei apie savo triukšmingą "nuomonių

pasaikeitimą" su valdžios atstovu, atvykusiu į Jokubavą atsiimti iš jo Seimo spintų raktų (kurių jis vis dėlto tam valdžios atstovui neatidavė). Tas pasikalbėjimas didėjo per uždarus langus, bet vis dėlto jis buvo "prie uždarų durų" ... Jo duktė Dr. Aldona Juozavičienė man rašo, kad ji žinojusi iš tėvo tik pačią pasikalbėjimo (to triukšmingo ginčo) temą — ir nieko daugiau. Ji bijojusi, kad tėvo dėl to policija nesuimtų, bet, reikia pasakyti, tautininkų valdžia su tuo mūsų kieto būdo žemaičiu ir labai garbingu valstybės vyru buvo atsargi. Ji neprisilietė prie jo nei vienu pirštu. Net tų seimo raktų nesikėsino ji jėga atimti. Seimo spintas atidarė geras šaltkalvis (sako, kad iš kalėjimo pasikviestas "gabus" svetimų spintų atidarinėjimo "specialistas"), nesužalodamas nei vienos spynos ...

Reikia pastebėti, kad ano meto valdžios žmonės (Ant. Smetona, Augustinas Voldemaras ir kiti) Aleksandrą Stulginskį gerbė, kaip rimtą valstybininką, rimto būdo vyrą.

IX. Erudicija

Aleksandras Stulginskis buvo plataus ir gilaus proto vyras, eruditas. Jis buvo gerai susipažinęs ne tik su teologija - filosofija, ką jisai studijavo aukštoje mokykloje, bet ir su politiniais mokslais, irgi su teisės pagrindais, taip labai reikalingais žinoti visiems valstybės veikėjams (valstybininkams).

Jis buvo kompetetingas (gebąs) pareikšti savo nuomones dėl atsiųstų jam susipažinti įstatymų projektų (esant jam Seimo Pirmininku ar Resp. Prezidentu). Būdamas Resp. Prezidentu, jis ne vieną jam atsiųstą susipažinti įst. projektą grąžindavo jų autoriams su savo pagrįstomis kritinėmis pastabomis (peržiūrėti ir pataisyti). Taigi, jis dalyvavo mūsų ano meto legislacinėje kūryboje.

Gal dėl to ir mūsų ano meto įstatymai buvo palyginti geri tiek jų turinio, tiek legisliacinės technikos požiūriu, sakyčiau, net geresni už kaikurių senų valstybių įstatymus. O mes gi tada visai neturėjome teisininkų su legisliacine praktika.

Žinodami Aleksandro Stulginskio tokį gilų ir platų protą, jo intelektualinį pajėgumą, jo gebėjimą spręsti valstybines problemas, ministeriai pirmininkai kviesdavo jį į Ministerių Kabineto posėdžius, kuriems jis, dažniausiai, ir pirmininkaudavo.

Tokių plataus ir gilaus proto valstybės veikėjų mes turėjome ir daugiau (kaip Mykolą Sleževičių, Mykolą Krupavičių, Er-

nestą Galvanauską ir kitus), ir jais visais (ne tik vienu Stulginskiu) mes galime didžiuotis.

X. Religinė kultūra

Aleksandras Stulginskis buvo aukštos religinės kultūros žmogus.

Jis gerai pažino krikščioniškąjį doros mokslą, jis pagaudavo Mokomosios Bažnyčios mintį.

1. Jo tikėjimas į Dievą buvo gilus, Dievą jis pažino savo giliu ir plačiu protu ir mylėjo Jį karštai, visa savo širdimi.

Jis laikėsi visų krikščioniškųjų tradicijų Dievui nusilenkti, Jam pagarbinti, tiek būdamas valstybinės tarnybos pareigose, tiek ir ūkininkaudamas Žemaitijos kaime. Gyvendamas Jokubave, jis savo papročiais Dievui garbinti niekuo nesiskyrė nuo kitų krikščioniškojo lietuviškojo Žemaitijos kaimo žmonių. Atsakydama į mano klausimus, jo duktė Dr. Aldona Juozevičienė man rašo, kad jų namuose (Jokubave) gegužės mėnesyje būdavo kalbama Litanija, o spalio mėnesį — rožančius, kaip kad daro ir kiti Žemaitijos kaimo ūkininkai savo namuose. Velykų stalas, esą, visuomet būdavęs pašventinamas pasikviesto kunigo. Prie Velykų stalo sėsdavosi visa Jokubavo ūkio šeimyna, šeimininkai su visais savo samdiniais. Pagal lietuviškas tradicijas, Velykos buvo didelė šventė Jokubave.

2. Dievą išpažino Aleksandras Stulginskis visa savo drąsa, ypač bolševikų despotijoje, nežiūrėdamas su tuo susijusių asmeninių pavojų.

Dėl jo duktė daktarė man viename savo laiške rašo, kokia drąsa jis lankydavo Kaune (grįžęs iš Sibiro) bažnyčią (Katedrą) ir kaip jis demonstruodavo bolševikams savo tikėjimą į Dievą, netgi gatvėje, viešiausioje vietoje. Paduodu čia laiško ištraukas.

"Atėjęs į Katedrą sumai, jis pereidavo viduriu visą bažnyčią ir atsisėsdavo presbiterijoje visų matomas, tuo tarpu kai kiti, atėję į bažnyčią, stengdavosi būti nematomi".

" . . . Praeidamas pro bažnyčią gatvėje, jis visuomet pakeldavo skrybėlę".

C. Įsisavintos idėjos

Pažinę Aleksandro Stulginskio gražiąsias idėjas, turėtume įsisavinti jas.

Kai kurios jo idėjos gal yra priimtinos tik jo pasaulėžvalginės ar politinės grupės žmonėms, bet daug jų yra bendrų visiems lietuviams.

Nacionalinė

Bandysiu čia pateikti bent vieną kitą sugestiją, kaip turėtume Aleksandro Stulginskio principus ir idėjas pritaikyti mūsų dabartiniame gyvenime, kaip turėtume gyventi ir dirbti, sekdami Aleksandrą Stulginskį.

1. Pirmiausia, būkime idėjos žmonės, koks buvo ir Aleksandras Stulginskis.

Gyvename žmonijos sumaterialėjimo, idėjinio pasimetimo, to, anot Herman Raushning, delirium amžių.

Tas sumaterialėjimas, epikurizmas (tik gyvenimo patogumų, smagumų ieškojimas) reiškiasi ypač gi Amerikoje, mūsų gyvenamajame krašte. Materializmo kirminas griaužia ypač gi mūsų jaunuomenę. Dėl to jos ir mūsų idėjiniuose darbuose, visuomeninėje veikloje mes labai pasigendame.

Mūsų pareiga grąžinti mūsų jaunuomenę į idėjos kelią; antraip ji žus ne tik mūsų tautai, bet ir Amerikai, kartu ir visai žmonijai.

Todėl visi, vyresnieji ir jaunieji, įsisavininkime Aleksandro Stulginskio idėjiškumą!

II. Ugdykime mūsuose visuomeniškumo dvasią

Mūsų turimos gražios idėjos tegul išsilieja realybėje mūsų gyvybine energija, tepasireiškia jos mūsų plačia visuomenine veikla, visose mūsų viešojo gyvenimo srityse.

Jūs, kurie lankote viešuosius susirinkimus, užpildote sales (kaip ir dabar, va, taip gražiai užpildėte šią salę, minėdami Aleksandrą Stulginskį), nereikalingi mano paraginimo būti visuomeniškais. Bet yra pasyvioji visuomenės dalis, kurią reikia išvesti į visuomeninio darbo lauką; reikia pasyviuosius uždegti idėja ir padaryti visuomeniškai veikliais.

Žinoma, abstrakčių žodžių (kuriais ir aš pats čia gal kalbu) neužtenka. Reikia šią mūsų visuomenės pasyvumo reiškinį ramiai ir giliai studijuoti. Reikia aiškinti šios ligos priežastis ir po to jas planingai, sistemingai šalinti, tą pasyvumo ligą gydyti. Tai mūsų aktyviosios visuomenės (Mūsų veikėjų ir jų centrų) uždavinys.

III. Mylėkime žmogų krikščioniškąja artimo meile, kaip jį irgi mylėjo Aleksandras Stulginskis

Meilė žmogui betgi nereiškia meilės jo klaidoms. Su klaida visur ir visada kovokime, nežiūrint kas bebūtų josios autoriai, net ir tada, kai klaidą daro mūsų idėjos draugai, vad. "savieji".

Su klystančiais, netgi ir su piktaisiais (pvz. su komunistais) kovokime tegul ir stipriais, bet vis tiek teisingais ginklais, niekur nevartodami melo (net ir humoristikoje), demagogijos ir pan.

IV. Būkime su visais teisingi

ne tik su savo idėjos draugais, bet ir su savo idėjiniais priešininkais, net su idėjiniais "antpuoliais". Pastebėję kokį neteisingumą, daromą tegul ir mūsų priešui (asmeniškam ar idėjiniam), nesidžiaukime tuo, o ginkime neteisės paliestąjį, net tą savo priešą. Taipgi darydavo ir Aleksandras Stulginskis.

V. Būkime principo žmonės

Principų laikykimės visur ir visada, net ten ir tada, kur ir kada galime susilaukti dėl to kokių nesmagumų.

Pažinę tai, kas gera ir teisinga, atsistokime gėrio pusėje; nedarykime to, kas bloga, ką teisia mūsų sąžinė. Gėrio pažinimas įpareigoja mus stovėti jo pusėje, antraip būsime kartu su nuodėme nuteisti mūsų sąžinės. Gi teisingai sakoma, kad su pažinimu gėrio ir blogio atėjo į pasaulį ir nuodėmė, o su nuodėme ir jos teisėjas sąžinė.

Alfred Adler teisingai sako, kad daugiui yra lengviau dėl pinigų kovoti, negu pagal principus gyventi, bet taip daryti yra veidmainystė. Todėl principus ne tik skelbkime, ne tik dėl jų kovokime, bet ir pagal juos gyvenkime, kaip tą darė ir Aleksandras Stulginskis.

VI. Būkime tolerantai kitaip tikintiems ar ir visai netikintiems, kitaip galvojantiems ar kitaip problemas sprendžiantiems žmonėms

Tolerancijos dvasioje aiškinkimės visus mūsų nesusipratimus, presumuodami savo priešininko (prieštaraujančio) gerą valią.

Tolerancijos vardu nereikalaukime kitų, kad jie atsisakytų savo principų, kad slėptų savo idėjas, savo idėjinį veidą. Kai nebus mūsuose idėjų įvairumo, įsitikinimų skirtingumo, tai ir tos tolerancijos nereikės. Tolerancija reiškia pagarbą kitų idėjų žmogui, reiškia pripažinimą jam laisvės ir teisės turėti savo įsitikinimus, savo principus ir idėjas, taip pat ir pripažinimą jam teisės į akciją savo tuos principus gyvendinti ir savo idėjas skleisti.

VII. Būkime tiesaus būdo, koks buvo ir Aleksandras Stulginskis

Tiesą liudykime drąsiai ir visur, ypač spaudoje, kuri gi yra tiesos ginklas kovoje su neteisybe, su blogiu. Jei betgi kartais tam ar kitam mūsų pasitaiko suklysti, turėkime drąsos savo klaidą pripažinti ir pakankamai valios nuo jos atsiriboti, atsistoti paaiškėjusios tiesos pusėje. Argi ne taip darė Aleksandras Stulginskis?!

Iš antros betgi pusės, jei kas mūsų padaro kokią didelę (jį labai kompromituojančią) klaidą, tai kelkime ją aikštėn, smerkime ją, bet nereikalaukime, kad pats tos klaidos autorius save apsikaltintų. To nereikalauja nei teismas iš kaltinamųjų suolan pasodintų nusikaltėlių (kaltinamųjų). Nemo se accusare debet nisi coram Deo (niekas neprivalo save apsikaltinti, nebent tik prieš Dievą).

VIII. Būkime rimti, svarstydami rimtas problemas, kaip pvz., Lietuvos laisvinimo ir kitas.

Apie rimtus dalykus kalbėkime rimtai. Nevartokime lengvos, mažavertės propagandos, demagogijos, ypač gi savo spaudoje. Mūsų humanistika tebūna gyva, net ir, kur reikia, stipri, bet neprofanuojanti idėjų, kovojanti tik su blogiu.

IX. Praplėskime savo protus, būkime eruditai, koks ir Stulginskis buvo

Tebūnie tokie visi mūsų politikos veikėjai. Svarstydami teisines Lietuvos laisvinimo ar kitas pan. problemas, vadovaukimės teisės pagrindais. Su teisės pagrindais gali kiekvienas susipažinti, netgi ir be aukštosios mokyklos, skaitydamas teisės knygas. Su jais taip gi susipažino ir Aleksandras Stulginskis, prisidėjęs net prie mūsų legisliacinės kūrybos, būdamas aukštose valstybės valdžios vykdymo pareigose.

X. Esame krikščioniškosios kultūros žmonės, todėl ir reiškimės sava krikščioniškąja kultūra,

kaip ja reiškėsi Aleksandras Stulginskis.

Gi mes priklausome krikščioniškajam pasauliui, vedančiam žūtbūtinę kovą su antikrikščioniškuoju, su bedieviškuoju komunizmu.

Praktikuokime gražias krikščioniškąsias tradicijas savo privatiniame gyvenime, savo šeimose, taip pat ir viešajame gyvenime.

LIETUVIŠKASIS CINCINATAS

Aleksandras Stulginskis mano atsiminimuose

M. KRUPAVIČIUS

Prieš vokiškosios tremties pirmajam "Tėvynės Sargo" numeriui pasirodant, jau buvo pasklidęs gandas, kad Prezidentas Stulginskis yra žuvęs Sibiro koncentracijos stovykloje. Tai buvo neteisinga žinia, bet Mykolas Krupavičius tuo metu to nežinojo. Leisdamas pirmąjį "Tėvynės Sargo" numerį (1947 m. rugpiūčio mėn.) jame jis patalpino ir ilgoką straipsnį apie savo draugą, bendramintį ir bendradarbį, jį pavadinęs "Aleksandras Stulginskis mano atsiminimuose". Čia jį kiek sutrumpinę persispausdiname.
Red.

3. KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ ŠEIMOJ

1918 m. Vilniuje buvo sušaukta pirmoji žengiančioj į nepriklausomybę Lietuvoj Krikščionių Demokratų partijos konferencija. Konferencija buvo didelės svarbos ne tik partijai,

---

Tos gražiosios krikščioniškosios tradicijos, krikščioniškojo gyvenimo stilius ir principai, manding, priimtini mums visiems, ne tik tikintiesiems, bet ir netikintiesiems. Krikščioniškojo gyvenimo įstatymą vieni galime laikyti Dievo įstatymu (lex Dei), o kiti jį galime laikyti sveikos žmogaus prigimties, pačios gamtos įstatymu (lex naturae), kuris derinasi ir su sveiku žmogaus protu. Svarbu, kad visi jo laikytumės, pagal jį gyventume.

Kada tik galvosime ir jausime, kad bendraisiais krikščioniškosios moralės principais (kartu ir pagal gamtos įstatymą) gyvensime, tada ir mūsų lietuviškoji bendruomenė bus stipri, nepalaužiama jokių pavojų iš oro, taip pat ir nepaveikiama blogųjų įtakų iš vidaus.

Tokios mūsų lietuviškosios bendruomenės norėjo ir Aleksandras Stulginskis, tas vyras iš mūsų tautos elito, kūręs ir mūsuose skleidęs gražisuaias kilniąsias idėjas.

Nusilenkime Aleksandrui Stulginskiui. Įsisavinkime jo idėjas.

bet ir Lietuvai, nes buvo steigiamoji konferencija. Ji turėjo paskelbti partijos konstituciją-programą. Dalyvių minia. Minia įvairiaspalvė. Jauni ir pagyvenę, inteligentai ir kaimiečiai, vyrai ir moterys, studentai ir įvairių specialybių aukšto mokslo vyrai, dvasininkai ir pasauliečiai. Visų nuotaika rimta. Visi gerai supranta, kad jų dirbamas darbas bus platus kelias į nepriklausomą tėvynę, jos būsimąją santvarką ir ateitį. Kiek darbas rimtas, tiek patyrimo maža. Visi naujokai. Nerimas širdis šokdina. Pagaliau konferencija atidaroma. Ją atidaro neaukšto ūgio, kresno sudėjimo, trumpa rusva barzdele ir tokios pat spalvos apkarpytais ūseliais, ligi odos apkirpta galva, pensnė ant nosies, kiek nulenkta galva ir pro pensnė viršų žiūrįs vyras. Tai Stulginskis. Pradėjo kalbėti. Kalba grynai lietuviška su žemaičių tarenos mažu atspalviu. Nėra pirmaeilis kalbėtojas, bet kalba sklandžiai tik be oratoriško polėkio ir poetiškų žiedų. Logika ir realizmas — jo kalbos charakteris. Katalikybė ir demokratybė — kalbėtojo tvirtas nusistatymas. Tomis savo savybėmis jis klausytojus nuteikia, nes kalba įtikinančiai. Stulginskis išrenkamas į prezidijumą ir konferencijai pirmininkauja. Pirmininkas patyręs. Sugeba išeitį surasti visose painėse ir komplikacijose. Kalbos ir pastabos bei orientacija rodo jame apibrendusį valstybės vyrą. Guvą, karštą ir judrią konferenciją tomis savo savybėmis moka laikyti prideramuose rėmuose. Jau pačioj konferencijos pradžioj pasireiškė dvi srovės. Grįžę iš Rusijos krikščionys demokratai, išėję revoliucijos mokyklą ir jos audrų pavojų užgrūdinti, plačiai panaudoję savo darbams revoliucijos laisvę bei įgiję daugiau politinio patyrimo, kiek radikalesni, bet nuosaikiai racionalūs radikalai, neišeiną iš krikščioniškos etikos ribų. Antra srovė kiek, pasakyčiau, atsargesnė, nedrįsčiau jos pavadinti dešinesne, nes konferencijos eiga nei gyvenimo praktika to nepatvirtintų. Atsargesnė savo užsimojimuose ir nusistatymuose buvo tik dėl to, kad gyveno po kietai prispaustu vokiečių aro sparnu, be žodžio ir veiksmo laisvės, kad nepergyveno revoliucijos audrų, kurias sukėlė Rusijos valdovų socialinių ir politinių reformų baimė, kad nematė tų valstybinio gyvenimo griuvėsių, prie kurių privedė per didelis atsargumas ir baimė pavartoti laiku chirurginį peilį socialiniam ir politiniam gyvenimui pagydyti. Toks tebuvo skirtumas tarp "rusiškų" ir "vokiškų" lietuvių krikščionių demokratų. Ne principai, bet taktika, atsargumo laipsnis juos skyrė. Menkniekis; bet vieni kitų prisibijojo, vieni kitus budriai sekė. Minia — sfinksas. Ką ji

pasakys, už ką ranką pakels — neiššifruosi, juo labiau, kad pirmą kartą susirinkta tiems svarbiems ir opiems klausimams spręsti. Tad ir vienų ir kitų širdys neramios. Vieni bijosi, kad partijos "nesubolševikintų", kiti gi, kad jos "nesuatžagareivintų". Svarstoma programa punktas po punkto. Ateina eilė principams — krikščionybė ir demokratybė. Punktas neramus. Bet praeina vienbalsiai, be jokių diskusijų. "Rusiškieji" atitoko. Bet opieji, konkretūs partijos programos punktai dar priešaky. Artinasi klausimas, kokia turi būti Lietuvos valstybė — demokratinė respublika, ar monarchija. Visuomenėje visokie vėjai pučia. Kaime monarchizmo idėja stiproka. Daugeliui sunku suprasti valstybė be karaliaus. Su juo suaugo ir apsiprato. Valstybės Taryboj tas klausimas taip pat aktualus ir ne vienodai sprendžiamas. Nervai įsitempė. Skaitoma programos projekto paragrafas — Lietuva demokratinė respublika. Stulginskis kiek neramus stato šį klausimą balsuoti. Jam taip pat šio klausimo išsprendimas rūpi. "Kas už šį paragrafą?" Klausia kiek virpančiu balsu pirmininkas. Pakyla visos rankos. "Kas prieš?" Nei vienas. Pakyla rankų plojimo audra. Skamba Lietuvos himnas iš šimtų krūtinių. Lietuva demokratinė respublika. Monarchistų krikščionių demokratų partijos nėra. Baimei pagrindo nebūta. Bet tai tik pradžia. Dar ne visos Scillos ir Charibdos praplauktos. Dar jų pasiliko keletas — darbininkų klausimas ir ypatingai žemės reformos klausimas. Programos projektas surašytas "rusiškųjų" kr. demokratų. Ką pasakys "vokiškieji"? Darbininkų skyrius praeina sklandžiai, kaip autorių norėta. Prieita prie žemės reformos klausimo. Čia ir užkliūta. Kilo audra. Pakibo rimtas skilimo pavojus. Prieš programos redakciją stoja pats Stukginskis. Atsirado ir daugiau šiame klausime jo pusėje. Ko gi norima opozicijos, kuriai vadovauja Stulginskis? Žemės reformos principą ir reikalą pripažįsta ir ji. Ji baiminasi dėl nurodytos programos projekte 80 ha normos, dėl skuboto vedimo tempo, nesutinka su programoje nurodytu atlyginimo būdu už reformai imamas žemes. Diskusijos karštos. Jas dar kaitina sukeltos aistros. Viena ir kita pusė laikosi savo nusistatymo kietai. Palinkimo į kompromisus nematyt. Projektą palaiko didelė konferencijos didžiuma. Prie radikaliosios dalies dedasi daugelis ir atsargiųjų, "vokiškųjų" krikščionių demokratų. Amžius taip pat nenustato ribos. Visa jaunesnioji krikščioniškoji demokratija už programos redakciją. Su jaunimu eina ir senesnės kartos didžiuma, ypač kunigijos. Stulginskis mato nieko nelaimėsiąs. Jis atsistojęs

pareiškia, kad išstojąs iš partijos ir apleidžiąs konferenciją. Momentas tragiškas ir pavojingas. Partijai gaila nustoti tokio masto žmogaus — kaip Stulginskis. Antra, visus gasdina katalikų suskilimas. Katalikų susiskaldymas politikoje — katalikybei peilis. Tik stiprus visų katalikų šioj srity vieningumas gali atremti katalikų priešų, kurie tuo metu buvo ypatingai agresyvūs, užsimojimus Lietuvai nukatalikinti. Tai gerai suprato ir viena ir kita pusė. Ant estrados šoka žilagalvis bene Subačiaus klebonas kun. Kazlauskas, radikaliosios programos šalininkas. Dideliu susijaudinimu kalba, ramindamas opoziciją ir įtikinėdamas Stulginskį nedaryti tokios išvados. Visų nervai kaip stygos įtemptos. Tyla. Musės lėkimą išgirstum. Kun. Kazlauską pakeičia Petras Karvelis. Kalba labai iškalbingai, įtikinančiai pro ašaras. Vaizdžiai stato prieš akis, prie ko veda partijos suskilimas, kokios to suskilimo pasėkos — valstybei, visuomenei, Bažnyčiai ir partijai. Daug kas konferencijos dalyvių verkia. Ašaros byra ir per Stulginskio veidus. Po Karvelio kalba dar keli kalbėtojai iš vieno ir kito sparno. Kažkas pakiša kompromisinę išeitį — sudaryti partiją su dviem sparnais ir dviem programom. Karvelio ir Kazlausko kalbos buvo nutiesusios kelią į kompromisą. Jis priimamas ir partijos vieningumas išgelbėtas. Konferencija užbaigta laimingai. Visi skirstosi su entuziazmu ir stipriomis viltimis. Patenkinti radikalieji, nes galėsią pravesti žemės reformą sulig savo programa ir tuomi padėsią tvirtą pagrindą Lietuvos gerovei bei patenkinsią socialinį teisingumą Katalikų Bažnyčios skelbiama prasme. Patenkinta ir opozicija, nes galėsianti išgelbėti nuo sugriovimo Lietuvos ūkį, prie kurio turėjo privesti radikalioji žemės reforma. Tai buvo svarbiausias akstinas ir priežastis Stulginskiui ir kitiems stoti opozicijon prieš radikaliąją žemės reformą.

Sulig konferencijoj priimtu kompromisiniu nutarimu partijoj atsirado dvi programos, kurios gavo sulig jų formatu "didžiosios" ir "mažosios" programos vardus. Didžioji atstovavo radikaliojo sparno idėjas. Ji buvo patiekta 1917 m. Petrapilio lietuvių seimo metu vykusioj Krikščionių Demokratų konferencijoj. Iš jos autorių paminėtini — Dr. Janulis, Vytautas Endziulaitis, Zigmas Starkus, Viktoras Pranas Raulinaitis, Domas Micuta, Mykolas Krupavičius, kun. prof. Česnys ir kiti. Ją savo autoritetu patvirtino ir didelio masto sociologas Vilniaus vyskupas dr. Jurgis Matulevičius. Mažoji programa

buvo pagaminta po konferencijos 1919 m. Jos autorius buvo Stulginskis su kitais savo vienminčiais, reik pasakyt, tuo metu labai neskaitlingais. Kadangi prie didžiosios programos prisidėjo judriausias, entuziastiškiausias ir veikliausias elementas, tad ji ištisai ir buvo įgyvendinta. Jos principai pravesti Steigiamojo Seimo konstitucijoj, žemės reformos įstatyme ir kituose socialiniuose įstatymuose. "Mažoji" gi programa, nenaudojama ir jokios įtakos nepadariusi, pasiliko sandėlio lentynose tik kaipo mūsų katalikiškosios politinės ir socialinės minties vystymosi istorijos dokumentas. "Didžioji" programa lengvai žygiavo praktikos gyvenimo keliais dar ir dėl to, kad "mažosios" programos autoriai ir šalininkai pagrindinių įstatymų priėmimo metu visai prisidėjo prie, "didžiosios" programos realizavimo, tarsi visai būtų užmiršę savo nusistatymus, dėl kurių kalbėtoj konferencijoj buvo sukėlę tiek nerimo ir audrų bei baimės. Tačiau jų tos mintys, nors buvo pamirštos, bet nemirusios. Vėliau jos savo vaidmenį suvaidino. Jos buvo viena tarp kitų priežasčių įkurti Lietuvos Ūkininkų Sąjungai, kuriai stojo vadovauti Aleksandras Stulginskis.

4. ŽEMĖS REFORMOS PAINĖSE

Bijodamas, kad nebūtų klaidingai suprastas ir įvertintas tas didysis Lietuvos vyras, turiu pavyzdžiais pailiustruoti, kaip iš tikrųjų žiūrėjo Stulginskis į žemės reformą ir kodėl jis atsirado Kr. Dem. konferencijos metu žemės reformos opozicijoj. Jis iš tikrųjų atsirado tos reformos opozicijoj tik dėl baimės, kad ji nesugriautų ir taip karo nuniokoto Lietuvos ūkio ir neįstumtų ilgiems laikams lietuvių visuomenės ir valstybės į ekonominį skurdą. Tą savo įsitikinimą greitu laiku pakeitė. Štai keli įrodymai: Baigiasi 1918 metai. Vokiečiai traukiasi iš didžiulių Rusijos miestų. Jiems pakulniui žygiuoja bolševikų nudriskusi kariuomenė. Vokiečių interesų sferon neįėjo nepriklausomoji Lietuva. Jie nusistatė be pasipriešinimo Lietuvą užleist raudonajai armijai. Ji čia pat prie Vilniaus sienų. Voldemaro vadovaujamosios Laikinosios vyriausybės nepateisinamu ir nusikalstamu nusistatymu lietuviškoji kariuomenė nebuvo organizuojama. Toji vyriausybė tikėjo, kad Lietuvos neutralitetas, spygliuotos vielos kliūtys ir vokiečiai apsaugos Lietuvos nepriklausomybę nuo priešų. Lietuvos nebuvo kam ginti. Vilniuje šeimininkauja lenkų ginkluotų pusbernių būriai. Lietuvos sostinėj nebėra vietos ne tik Lietuvos Laikinajai vyriausybei bei Valstybės Tarybai, bet ir

lietuviams. Lietuviai iš Vilniaus bėga. 1919 m. Naujųjų Metų naktis. Krikščionių Demokratų partijos centro komitetas renkasi prof. kun. M. Reinio mažam kambarėly tartis dėl susidariusios padėties. Priimta eilė svarbių nutarimų, tarp kitų ir žemės reformos reikalu. Tuo nutarimu žemės reforma turėjo būti vedama skubiu tempu, nelaukiant Steigiamojo Seimo sušaukimo. Už jį balsavo ir Stulginskis. Patriotinis motyvas nubloškė į šalį ekonominio pobūdžio baimes. Steigiamajame Seime be jokių svyravimų ir rezervų Stulginskis balsuoja už "didžiosios" programos žemės reformos nuostatus. 1923 metais į E. Galvanausko kabinetą Stulginskis pastato Žemės Ūkio ministeriu M. Krupavičių. "Pravedei Žemės reformos įstatymą, tad eik ir įgyvendink jį. Pažiūrėsim, kaip išsivirtąją košę išsrėbsi", pasakė jis atsisakinėjančiam portfelį prisiimti Krupavičiui. Spiriamas tą naštą pasiėmė. Reformą pradėjo vykdyti energingai ir sparčiai. Jis į metinę reformą įtraukdavo du trečdaliu dvarų žemės ir tik trečdalį kaimų viensėdžiais skirstyti. Skirstymas viensėdžiais tuomet buvo labai pribrendęs ir aktualus klausimas. Stulginskis nenoromis tokią reformuojamos žemės proporciją tvirtino. Jis norėjo dvarų žemės sąskaiton didinti kaimų žemių normą. Tačiau Krupavičius planams nusileisdavo, kad ir nenoromis. Čia suvalkietis dzūkas nugalėdavo žemaitį. Vienais metais lenkai rimtai grėsė Lietuvos nepriklausomybei padaryti galą. Stulginskis, pasikvietęs Krupavičių, pasiūlė visas turimas jėgas mesti tik į dvarų žemių parceliavimą, visiškai sustabdžius kaimų skirstymą viensėdžiais. Ir vėl pasikartojo liūdnų 1919 Naujųjų Metų pavyzdys. Stulginskis Lietuvos ir lietuvių visuomenės labui pasidaro radikalesnis už radikalųjį Krupavičių.

1924 ir 1925 metais Stulginskis dažnai išsitraukdavo Krupavičių pažiūrėti jo vykdomosios žemės reformos. Viena pirmųjų tokių inspekcijų buvo padaryta Sūduvių žemėj. Lankytinas vietas visuomet pasirinkdavo pats Prezidentas Stulginskis. Vykstama Kalvarijos link. Laikas — pats pavasario sėjos įkarštis. Vykstama pro paplentėj buvusį Zubrių II folvarką, kuris buvo išdalintas naujakuriams tik rudenį. Buvusio folvarko laukai knibžda dirbančiais naujais ūkininkais. Stulginskis pareiškia noro čia sustoti. Žygiuojame per puriai išdirbtus laukus prie dirbančiųjų naujakurių. Nei vienos pėdos dirvonų. Visa gražiausia išdirbta ir išpūrenta. Trobelės jokios. Tik dvi žemėj išraustos duobės su provizoriniais šakų stogais. Tai naujakurių pirmieji "rūmai". Iš Stulginskio charakteringos

šypsenos matau jo pasitenkinimą. Vykstame toliau Suvalkų link. Pravažiuojama Kalvarijos miestas. Už 9—10 klm. nuo Kalvarijos didžiulis Trakėnų dvaras. Jis išparceliuotas kiek anksčiau. Ant naujų parcelių vienur kitur jau stūkso įvairaus paskyrimo trobesiai. Trobesiai įvairios vertės — nuo varganų ligi pavyzdingų. Kiekvienas ūkelis apsėstas žmonių. Dirba visi. Nei vaikams išimties nedaroma. Vartojama padargai įvairiausi — pradedant arklu ir baigiant kastuvu. Visi išvargę, bet patenkinti. "Vargo daug, dirbam daugiau negu kumečiaudami, bet dirbam sau ir savo vaikams. Mes žinom, kad savo darbais statomės savo geresnę ateitį. Kumečiaudami neturėjom vilčių ateičiai, nei rytojaus dienos, gyvenome tik šia diena. Kasdien meldžiamės už tuos, kurie mus žeme aprūpino", atsakė vienas senstelėjęs, buvęs dvaro kumetis, gavęs iš to pat žemės parcelę į prezidento paklausimą ar nenorėtų grįžti atgal į kumetynus.

Pačioj sunkiausioj naujakurio kūrimosi stadijoj, jis bevelijo sunkesnį nei kumečio darbą bei vargą, kurie žadino viltis ir kūrė šviesesnę ateitį negu tingų, trafaretinį amžiais dirbtą be rytojaus ir vilties į ateitį kumečio gyvenimą.

Ir Trakėnus apleido Prezidentas Stulginskis su pasitenkinimo šypsniu lūpose.

Apžiūrėjęs dviejų dvarų naujai besikuriančius naujakurius, prezidentas panoro susipažint su seniausia įsikūrusiais. Nuvažiuota į buvusį Linijos dvarą prie pat Liudvinavo miestelio. Linijos dvaras — pirmoji dvarų parceliacijos auka. Jį išparceliavo dar min. J. Aleksa. Dvaro pozicija labai graži ir patogi — miestelis, bažnyčia, plentas, Šešupė čia pat. Laukus kerta kažkoks bevardis upelis. Laukai — pirmos rūšies, nors vienas kviečius visur sėk. Naujai išdygęs kaimas visai nepanašus į naujakuryną. Bendras vaizdas — senas gerokai pasiturįs kaimas. Žemės tvarkytojo nupasakojimu Linijos dvaras buvo pradėtas parceliuoti vienas pirmųjų. Visiems buvo naujiena. Nepaisant pakartojamų skelbimų norinčių gauti žemės iš jo neatsirado. Atsisakinėjo iš baimės:"grįš galingasis dvarininkas, mus išvaikys ir dar į kalėjimą sukiš." Pagaliau susirado norinčių iš tolimesnių vetų — Liubavo, Bartininkų parapijų. Kandidatai buvo dažniausia beturčiai, ūkininkų bernai, kaip stovi, taip brangūs. Jų buvo nedaug. Davė tad žemės nesigailėdami — ligi dvidešimt ha vienetui. Kūrimosi pradžia buvo sunki, kaip ir visų naujakurių, gal dar sunkesnė, nes iš niekur paramos gauti negalėjo: tėvai ir giminės tokie

pat pavargėliai, ne ūkininkai. Teko tad pasitikėti tik savim. Visi buvo vyrai sąžiningi ir darbštūs. Dirbo kitiems ir tuo savo buitį rėmė. Dieną bernauja, nakčia ūkininkauja, tik ne svetimam, o savam ūky. Ir po kelių metų sunkaus, katorginio darbo vyrai įsikūrė stebėtinai gražiai. Prezidentas vaikščiojo iš naujakūrio pas naujakūrį, kalbino, teiravosi tikrino, žiūrinėjo. Kad naujakūriai būtų kalbesni ir atviresni, Prezidentas norėjo būti nežinomas, bet žemės tvarkytojas čia paslapties neišlaikė. Naujakuriams papasakojo, kad juos lanko Prezidentas su Žemės ūkio ministeriu. Vargšai puldavo ant kelių, siekdavo bučiuoti jiems ne tik rankas, bet ir kojas. Vaizdai griaudūs, jaudiną. Vienam tokiame ūky ypatingai gražiai ir pavyzdingai sutvarytame šeimininkavo Liubavo valsčiaus ūkininko bernas, kuris atėjo į savo gautąjį ūkį pėsčias su maišeliu ant nugaros, kuriame buvo sukrautas visas jo turtas. Antrais metais metais jis parsigabeno savo tėvą, kuris pas vieną ūkininką kerdžiavo. Kai jau buvo pasistatęs laikiną gyvenamąjį, vedė savo seną simpatiją, kuri taip pat tarnaudavo pas ūkininkus, vadinasi, be kraičio ir be pasogos, tokią pat vargšę, kokis ir jis pats buvo. Savo kerojiškomis pastangomis ir darbais ūkis buvo įkurtas pasigrožėtinai gerai. Tačiau naujieji ūkininkai atrodė vargingai — sunkūs darbai, nemigo naktys ant jaunų veidų paliko savo sunkius pėdsakus, bet pro tuos nuovargio pėdsakus mušė energija ir pasitenkinimas. Geresnio rytojaus viltis stiprino jų jėgos ir saugojo nuo palūžimo. Sužinoję kalbamieji naujakūriai, kas yra jų lankytojai, kaip daugely vietų, puolėsi bučiuoti jiems rankas ir siekė kojų. Tuo susijaudinimo vienų ir kitų momentu Žemės Ūkio ministeris pabučiavo tai darbo didvyrei ranką. Vargšė moteris sumišo ir akyse sužibėjo ašaros. "Tavo rankos nuo sunkių darbelių purvinos ir pūslėtos, nuo saulės ir vėjo suaižėjusios, bet jos žymiai vertingesnės už gražiausias baltas rankas. Tavo rankos stato dideliu įtempimu ir pasišventimu ne tik sau ir savo šeimai laimingą rytojų, bet ir visai Lietuvai. Jei visi lietuviai taip mokėtų dirbti, Lietuvos veidas kitaip atrodytų. Dėl to jos vertos pagarbos. Aš visos Lietuvos vardu jas pagerbiau ir padėkojau Tau".

Išvažiavom. Automobily tyla. Stulginskis susikaupęs ir giliai susimąstęs. Jo veido bruožuose matyt susijaudinimo. Nieks tos tylos nedrįso drumsti. Pravažiuota Liudvinavas. Automobilis kerta ir Marijampoles gatves. Ta pati tyla ir susikaupimas, kaip rekolekcijose. Ir tik besiartinant prie Sasnavos Stulginskis nutraukė tylą. "Tai, ką esu šiandien

pamatęs, galutinai sugriovė manyje baimę dėl žemės reformos pasėkų. Lietuvis savo darbu stebūklus daro. Su tokiais žmonėmis Lietuva nežus. Tu geriau pažinai ir įvertinai lietuvį negu aš. Aš grįžtu patenkintas. Po šios kelionės vienu slogučiu, varginusiu mano širdį, sumažėjo."

Čia galutinai paaiškėjo ir išryškėjo tie matyvai, dėl kurių žemės reformos klausimu Vilniaus Krikščionių Demokratų konferencijoj Stulginskis buvo užėmęs kiek skirtingą poziciją.

7. STEIGIAMOJO SEIMO VIRŠŪNĖJE

Krašto gynimo vyriausybė didvyriško tautos pasiaukojimo žygių padedama savo tikslo pasiekė. Priešo slinkimas sulaikytas. Tauta apjungta vidaus gyvenimui tvartyti ir gintis nuo priešo. Sušauktas krašto šeimininkas — Steigiamasis Seimas. Katalikiškas kraštas davė Seimui katalikišką daugumą. Seimas šiuo atveju — tikras krašto atvaizdas. Krikščioniškoji demokratija ima krašto tvarkymo vadžias į savo rankas, nors dėl dar labai sunkių gyvenimo sąlygų ir nuolatinių šešėliais slankiojančių pavojų vyriausybė sudaroma koalicinė su nekatalikiška vadovybe. Kr. demokratams rūpi ne proporcijos, ne portfeliai, bet krašto likimas. Seimas stato kandidatu į savo vadovus Aleksandrą Stulginskį. Išrenkamas. Tuo būdu Stulginskio rankose susitelkia vyriausio krašto tvarkytojo vadovavimas ir krašto reprezentavimas, nes jis eina ir Prezidento pareigas.

Steigiamasis Seimas išleido visus pagrindinius kraštui tvarkyti įstatymus: konstituciją, žemės reformos įstatymą, darbininkų reikalu, švietimo tvarkymo reikalu ir daug kitų kraštui reikšmingų įstatymų. Visi jie užantspauduoti Stulginskio parašu. Tad Stulginskiui vadovaujant nutiestas kelias į Lietuvos tvarkymo ateitį, duota jos gyvenimui linkmė. Tos tvarkos pargrindas demokratybė, lietuvybė, socialinis teisingumas ir demokratiška tolerancija. Visi principai, išeiną iš krikščioniškos etikos mokslo. Visi pagrindiniai įstatymiškieji faktai tiek ryškiai gražūs, logiškai nuoseklūs, krikščioniškai teisingi ir demokratiškai stiprūs, kad nieks su jais, gerai susipažinęs, gera valia negali jiems padaryti bet kurio šiais atžvilgiais priekaišto. Į juos krikščioniškoji demokratija įdėjo savo sąžinės, įsitikinimų ir norų tikrą kondensuotą santrauką. Steigiamojo Seimo įstatymiškoji kūryba — Lietuvos krikščioniškosios demokratijos siela ir atvaizdas. Po to ji jokių rekomendacijų ir atestacijų nėra reikalinga. Nereikalinga taip pat

apologijos. Darbais save apgynė ir pasauliui prisistatė, kuo ji iš tikrųjų esanti. Kitaminčių piktos valios priešiškoji agitacija prieš ją gali būti rimtai klausoma ir tikima tik tų, kurie pratę vertinti žmones ne iš jų darbų, bet iš jų priešų lūpų. Visuose Steigiamojo Seimo pagrindiniuose darbuose atspindi ir Stulginskio asmenybė — jo įsitikinimai, pažiūros ir siekimai, nes jis ideologiniai pilnutinis ateitininkas, stipriai sąmoningas katalikas, politiniai — nuoseklus krikščionis demokratas.

Kaipo Steigiamojo Seimo pirmininkas Stulginskis paliko visiems tik malonių prisiminimų. Steigiamojo Seimo laikai dar buvo labai neramūs, audringi ir pilni rimtų pavojų Lietuvos laisvei ir nepriklausemybei. Tie pavojai plaukė tiek iš priešingų mums valstybių, tiek iš jų emisarų Lietuvos viduje. Buvo tokių momentų, kad vakare guli laisvos nepriklausomos Lietuvos pilietis, o gali atsikelti ryte svetimos valstybės vergas. Buvo momentų, kada St. Seimos turėjo nutraukti savo normalią veiklą ir įsijungti į krašto gynimo darbą. Eilė jo atstovų išėjo savanoriškai į frontą kovoti su priešo kariuomene — Antanas Matulaitis (Darbo Federacijos), Stasys Gruodis (Krikšč. demokratų), vėliau tapęs tėvas jezuitas ir kiti. Ne maža buvo ir tarpusavių partinių kovų, nekartą audringų ir nesmagių. Bet jokie, kad ir sunkiausi įvykiai, Stulginskio iš pusiausvyros, objektingumo ir šalto kraujo neišmušė. Juo didesni pavojai, juo jis stipresnis ir šaltesnis. Juo didesnė audra, juo jis atsparesnis ir ryžtingesnis, tik kiek žemiau barzdelę palenkia, tik tonas kietesnis pasidaro, tik kiek šypsnis kitokio atspalvio įgyja. Išorio priešui jis kietas ir atkaklus Lietuvos interesų gynėjas, santyky su partiniu priešu-kietas principiniuose klausimuose, nuolaidus antraeiliuose ir visuomet bendro darbo šalininkas. Tvarkos laužytojams ir ardytojams nenumaldomai kietas, bet teisingas ir objektyvus bei korektiškas. Savaminčiui pirmenybės neduodavo tik dėl to, kad jis vienamintis. Kai tiesa buvo kitaminčio pusėj, jis palaikydavo kitamintį. Jo simpatijas ir sprendimą nusverdavo tiesa. Toks buvo Stulginskis Seigiamojo Seimo pirmininko vaidmeny.

8. BALTUOSIUOSE RŪMUOSE

Pagaliau teisiniai valstybei pagrindai nutiesti. Konstitucija paskelbta. Atėjo laikas rinkti konstitucinis prezidentas. Krikščioniškoji demokratija, turėdama Steigiamajame Seime savo narių didžiumą, nusistatė ir savąjį prezidentą išrinkti. Kandidatais į prezidentus buvo pastatyti trys asmenys — kun.

Mykolas Krupavičius, Voldemaras Čarneckis ir Aleksandras Stulginskis. Kodėl ne vienatinis Stulginskis? Ne visų vienodas skonis. Vieniems nepatiko jo žemaitiškai kietas būdas, kitiems jo tariamas nedraugiškumas. Sakau tariamas, nes jis buvo draugiškas ir ne išdidus, tik mažakalbis, kalbėdavo tik turėdamas reikalą, nereikalingų be rimtos temos kalbų vengė. Susitikimų neieškojo. Laisvą laiką mėgdavo panaudoti skaitymui, studijoms bei rašymui. Jis buvo rimtas publicistas. Publicistikos nemetė ir įvairias vetas užimdamas, net prezidentaudamas. Jo straipsnių buvo spaudoj visais svarbiais valstybės ir tautos reikalais. Pasirašydavo juos įvairiais pseudonimais. Kai kurie vėl abejojo, ar sugebės Stulginskis tinkamai reprezentuot, kitaip tariant, ar išlaikys jis "poniškąjį" etiketą, turėdamas santykius su įvairių valstybių atstovais ir kitais pareigūnais bei lankytojais. Buvo ir kitokių atsargumų bei baimių. Bet prieš realais sąlygas visos tos baimės bei atsargumai turėjo atkristi, nes M. Krupavičius savo kandidaturą atsiėmė, motyvuodamas svarbiausia tuomi, kad jis dar perjaunas užsidaryti baltuose rūmuose ir visas savo jėgos sutelkti tik reprezentacijai, kurios tikriausia nesugebės lemtai atlikti, nes ant jo galvos nei cilinderis nesilaikysiąs, nei kravato padoriai nepasirišiąs, nei savo atviros minties nesugebėsiąs vatiškai minkštai išreikšti, pagaliau, kad jis linkęs dirbti platų, kad ir juodą visuomenės darbą, tai jo mėgstamoji sritis. Baltuose rūmuose jis nesutinkąs pakasti savo tikrojo pašaukimo ir keisti kad ir į garbingą prezidento darbą, kuris netinka jo prigimčiai. Spaudimas nieko nepadėjo. Čarneckis atsisakė taip pat. Asisakymą motyvavo nepasirengimu aukštoms prezidento pareigoms. Pasiliko vienas Stulginskis. Jis atsisakinėjo taip pat visu savo žemaitišku užsispyrimu. Išėjo net iš posėdžio. Bet ne mažiau atlaidi buvo ir frakcija. Pasitarimai su juo tęsėsi kelias dienas. Spaudžiamas buvo visomis galiomis, nes buvo tikima, kad Stulginskis ir šias naujas pareigas atliks gargingai ir Lietuvai naudingai. Pagaliau Stulginskis sutiko. Ir žemaičių kumečio sūnus atsisėdo į nepriklausomos Lietuvos respublikos sostą. Jis buvo pirmas Lietuvos konstitucinis prezidentas.

Stulginskis savo prezidentines pareigas atliko, kaip buvo tikimasi, ir garbingai ir Lietuvai naudingai. Iš pašalio žiūrint, atrodė, kad jis būtų gimęs tai vietai ir toms pareigoms. Bet ne. Jis visa darbu paėmė. Jis visa išstudijavo, visa išmoko, ko jam dar trūko. Gerai mokėjo tik vokiečių kalbą iš

vakarų Europos kalbų. Reprezentacijai ir lietuviškai kultūrai pademonstruoti to buvo maža. Jis gerai išmoko prancūzų ir anglų kalbas. Jis jautė turįs etiketinių spragų. Pašalino ir jas teoretinėmis ir praktinėmis studijomis. Ir cilinderis tvirtai ant jos galvos stovėjo, ir frakas juto savo vietoj gulįs. Reprezentaciniuose pobūviuose Stulginskis savo laikysena visiems imponavo. Su kiekvieno krašto atstovu jis mokėjo kalbėti jo gimtąja kalba. Su Šv. Tėvo atstovu jis galėjo kalbėti visai sklandžia ir taisyklinga lotynų kalba. Dideliu ponu rodytis jis nemėgo, bet kadangi tarp ponų Lietuvos labui jis laikė pareiga poniškumą pademonstruoti, jis tai atlikdavo gerai ir vykusiai, nors ir savo poniškumą jis sugebėjo kažkaip suderinti su demokratišku paprastumu, ir dėl to jo ta etiketinė laikysena buvo natūrali ir atrodė praktikuota iš jaunų dienų. Jis buvo kiek šaltokas ir oficialus, nors mokėjo kalbėtis įvairiomis temomis.

Jį labai laimingai papildė jo žmona Stulginskienė Matulaitytė. Ona Matulaitytė Sūduvių žemės lygumų duktė, augusi ir brendusi prie pat Marijampolės gražiuose pašešupiuose. Jos charakteris lygus, kaip lygūs jos krašto laukai, jos būdas gražus, kaip gražios Šešupės pakrantės. Mokslai ir miesto gyvenimas jos natūralumo nepakeitė, pasiliko ir būdama prezidentienė, kaip nesugadinta kaimo mergaitė. Gilus inteligentiškumas ir švelnus paprastumas veiksmuose ir žodžiuose darė ją patrauklia. Ją mėgo ne tik lietuviai, bet ir aukštieji kitų valstybių ponai. Į politiką ji nesikišo, ne dėl to kad ji jos neinteresuotų ir kad jos nemėgstų, bet žinojo, kad tai ne jos darbas ir nenorėjo vyrui kliudyti ar daryti toj srity jam savo įtakos. Su kitais kalbėdavo paprastai nepolitinėmis temomis. Tačiau, atsiradus reikalui, kai to reikalavo Lietuvos gerovė, ji sugebėdavo ir politinėmis temomis kalbėtis, visai laisvai kalbėdama keliomis vakarų Europos kalbomis.

Stulginskis ir prezidentaudamas pasiliko toks pat rūpestingas ir darbštus, koks buvo ir kitas pareigas eidamas. Tas savo savybes gal sustiprino, nes prezidentinės pareigos buvo ir platesnės ir atsakingesnės. Visi Steigiamojo Seimo jam atsiunčiami pasirašyti įstatymai jo buvo kruopščiai studijuojami, reikalui esant ir su atitinkamais specialistais. Ir tik tuomet juos pasirašydavo, kai buvo visa aišku ir jo įsitikinimu Lietuvai naudinga. Buvo atsitikimų, kad jis pasirėmęs jam palikta konstitucijos teise, grąžindavo Seimui persvarstyti tuos įstatymus, kurie jo įsitikinimu buvo tuo ar kitu atžvilgiu

nevykę.

Vien įstatymų kontrole Stulginskis nesitenkino. Jis atsidėjęs sekė visą vyriausybės darbą. Iš ministerių reikalavo pranešimų apie jų darbuotę. Su ministeriais išdiskutuodavo visus svarbesnius sumanymus. Tiesa, konstitucija prezidentui nedavė teisės daryti sprendimų tais klaisimais, kurie buvo pavesti vyriausybės ar atskirų jos narių kompetencijai. Jis veikė juos tik kaipo autoritetas as klausimų žinovas. Konstitucija leido jam dalyvauti Vyriausybės posėdžiuose ir jiems pirmininkauti. Ta teise jis plačiai naudojosi. Beveik visi svarbesnieji ir opesnieji vyriausybės svarstomieji klausimai buvo jo noru svarstomi jam dalyvaujant. Diskusijose jis dalyvavo gyvai ir į visus sprendžiamus klausimus Stulginskis įnešdavo savo žinojimo ir patyrimo, kuriais jis buvo turtingas. Visos valstybės gyvenimo sritys jam buvo žinomos. Jo tariamas tais klausimais žodis nebuvo profano, bet žinovo, ir tai ne bet kokio, — rimto ir šviesaus. Visą savo platųjį žinojimą Stulginskis įgijo kruopščiomis studijomis. Prie kiekvieno klausimo, kuriuo jis norėjo ar turėjo tarti savo žodį, rengėsi. Kai knygos neįstengdavo jam duoti reikiamų atsakymų į rūpimus klausimus, jis kviesdavosi rimtų specialistų ir su jais tuos klausimus perdiskutuodavo. Taip žiūrėdamas į savo pareigas Stulginskis, pridėjus dar oficialinius priėmimus bei įvairius kitus interesantus, laisvo laiko turėti negalėjo. Jo darbo diena tęsėsi nuo ankstyvo ryto ligi vėlyvos nakties. Suprantama, kad tokiose sąlygose jis ir be geriausių norų neturėjo galimybės palaikyti tampresnio ryšio su platesne lietuvių visuomene — lankytis provincijoj į tautines šventes, suvažiavimus ir taip toliau. Nors reik pripažinti, kad Stulginskis tokių pasirodymų ir nemėgo. Tas jo užsidarymas prezidentūroje daugelio jam buvo prikaišiojamas, kaipo bėgimas nuo lietuviškosios visuomenės. Priekaištas, kaip matėme, neturėjo pateisinamo pagrindo.

Privatinis prezidento Stulginskio gyvenimas buvo kuklus ir ramus. Prabangos pobūvių, balių nemėgo ir vengė. Gyveno kaip pasiturįs ūkininkas. Tai tiko jo ir jo žmonos ūkininkiškai psichologijai ir nusiteikimams. Stulginskis buvo Prezidentas — lietuviškasai ūkininkas. Toks visai tikslus jo apibudinimas pilnai nusako ir jo privatinį gyvenimą. Tas charakteris atspindėjo ir jo oficialiniuose bei viešuose pasirodymuose. Tas Stukginskio privatinio gyvenimo kuklumas plaukė tik iš jo lietuviškų tradicijų ir ūkininkiškos psichologijos. Tai nebuvo

jo šykštumo ar prisirišimo prie pinigo įrodymas. Tiesa, jis pinigų nešvaistė, kur nereikėjo. Bet jų nesigailėjo, kur buvo rimtas reikalas. Taip, pav., jis aukodavo nemažas pinigų sumas kultūros reikalams, studentams šelpti, labdarai ir t. t. Nepaisant to, kad Stulginskis buvo ministeriu, be to, metų eilę ėjo Seimo pirmininko ir Prezidento pareigas, t.y. turėjo gerai apmokamas vietas, kai išėjo į privatinį gyvenimą ir panoro nusipirkti dvaro centrą, savo sutaupytais pinigais to padaryti neįstengė. Reikėjo skolintis iš privatinių asmenų ir bankų.

Toks buvo Stulginskis Prezidentas. Istorijoj jis užims šviesų lapą. Išėjęs iš dvaro kumetyno Lietuvos prezidentas yra istorinis žmogus ir garbinga figūra. Visa jis buvo pašventęs Lietuvai. Jo politika ir darbai daug prisidėjo prie Lietuvos sustiprėjimo ir suklestėjimo. Jo prezidentavimo laikas mūsų trumpame nepriklausomybės gyvenime buvo šviesiausias ir kūrybingiausias laikotarpis, ūkinio ir moralinio tarpimo tarpsnis. Stulginskio laikais subrendo lietuviškoj visuomenėj ir giliai suleido šaknis jos galvosenoj sveika ir tikra demokratinė idėja, nes tokios idėjos nešiotojas, skiepytojas ir skleidėjas buvo pats Lietuvos Prezidentas Stulginskis. Ši demokratinė idėja ir galvosena buvo tokia stipri lietuviškoj visuomenėj, kad į jas sudužo visos pastangos tų, kurie jas norėjo valstybėj ir visuomenėj nustelbti ir demokratinę santvarką pakeisti kita, demokratybei svetima.

Stulginskis yra vargo Lietuvos ištikimiausias ir pavyzdingiausias sūnus. Lietuva turi didžiuotis tokį vyrą išsiauginusi. Jis išaugo iš lietuvių tautos ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios šeimos. Jų idealais mito, stiprybę ir šviesą, bei savo darbams kryptį sėmėsi. Visą savo gyvenimą jų idealais gyvendamas ir dirbdamas, didžius darbus nudirbo savo tėvynei ir jos vaikams. Kiekvienam lietuviui jo šviesi asmenybė turi būti siektinu pavyzdžiu ir rodikliu, kuriuo keliu eiti ir kuria programa vaduotis. Tik stulginskinis kelias ir jo darbų ir gyvenimo pavyzdys lietuvį padarys savo vardu vertu ir savo pasirinktų idealų pilnutiniu įgyvendytoju bei vertingu savo tautos ir tėvynės nariu. Tai mūsų lietuviškoji pareiga. To laukia iš mūsų tėvynė.

Jei audra išverstų stulpą vieną
Iš tų, kurie palaiko jūsų namo sieną,
Iš baimės jūs neišlakstykit —
Tik vieton ano seno naują tuoj statykit.

Iš V. Kudirkos "Maniesiems".

VASARIO 16 DIENOS AKTAS — Lietuvos nepriklausomybės skelbimas

ALEKSANDRAS STULGINSKIS

Iš "Aleksandras Stulginskis, Atsiminimai", spaudai paruošė Jonas Račkauskas, išleido PLI, 1980.

Aplinkybės taip susiklostė, kad Lietuvos Tarybai gruodžio 11 dienos akto, kuris buvo sukėlęs Taryboje daug ginčų, neteko notifikuoti nei bolševikų delegacijai Lietuvos Brastos konferencijoje, nei vokiečių vyriausybei.

Lietuvoje, Lietuvos Taryboje, po džiuginančių vilčių, kad štai Lietuvos Brastos taikos derybose bus sėkmingai išspręstas Lietuvos klausimas, kad taikos konferencijoje turės galimybės pasirodyti taipgi Lietuvos atstovai savo krašto reikalų ginti, iškilo kartus nusivylimas, nes Lietuvos Brastos taikos konferencija nė kiek nepastūmėjo pirmyn Lietuvos nepriklausomybės klausimo. O čia, be to, naujas smūgis taip sunkiai sukurta lietuvių tautos atstovybė, Lietuvos Taryba, suskilo, išstojus iš jos 4 nariams. Nepaisant kad Tarybos veikla visiškai buvo paralyžuota, neleista jai nieko dirbti, dėl to nedaug ji ir tenuveikė, tačiau jau tas faktas, kad yra iš visų Lietuvos politinių grupių sudarytas organas, kuris deda pastangų kiek galint puoselėti Lietuvos valstybės atkūrimo klausimą, kuris sunkios okupacijos metu neleido užgesti geresnių laikų viltims, turėjo nepaprastai didelės reikšmės lietuvių visuomenėje.

Lietuva — viliojantis kąsnis, dėl to karališkoji vokiečių partija, aukštieji kariuomenės sluoksniai per visą Lietuvos okuapcijos laikotarpį nesiliovė dėję pastangų žūt būt aneksuoti Lietuvą, prijungiant ją prie Vokietijos. Jiems priklausė karališkoji Lietuvos administracija, kuri labai uoliai vykdė jų sumanymus ir planus. Tuo tarpu vokiečių vyriausybės, o ypač Reichstago, nusistatymas nevisuomet sutikdavo su karo partijos nusistatymu. Dėl to kariškoji vokiečių valdžia Lietuvoje sumaniai slėpdavo nuo lietuvių, nuo Lietuvos Tarybos, nuotaikas ir nusistatymus, kurie vyraudavo Reichstago daugumoje bei vokiečių vyriausybėje, neleisdama Tarybos atstovams nuvykti į Berlyną, sueiti į asmenišką ir betarpišką kontaktą su vokiečių riechstago deputatais ar vokiečių vyriausybės nariais, nes juo mažiau Taryba bus informuota apie centrinės valdžios sieki-

mus, juo laisviau galės kariškoji administracija prigaudinėti Tarybą. Tačiau, kad ir aplinkiniais keliais visgi pavyko Tarybai susisiekti su Reichstago dauguma ir patirti, kaip ji žiūri į Lietuvos ateitį. Paaiškėjo, kad Reichstago dauguma stovi už nepriklausomą Lietuvą, suprantama, Lietuva privalėtų sueiti į tam tikrus santykius su Vokietija. Reichstago daugumos nuomone, lietuviai galį laisvai tvarkyti savo ateitį. Iki šiol Taryba laukė iš vokiečių karinės valdžios pritarimo nepriklausomybei skelbti, kurio betgi nesulaukė. Dabar, patyrusi Reichstago nuomonę, Taryba ryžosi, į nieką neatsižvelgdama, skelbti nepriklausomą Leituvą. Tačiau Taryba, kaip žinome, jau nebebuvo pilname sąstate, nes 4 jos nariai buvo išstoję, o tai mažino jos autoritetą. Aišku, kad tokiam žygiui, Lietuvos nepriklausomybės skelbimui, derėjo, kad Taryba pasisakytų pilname savo sąstate. Pradėti pasitarimai, kad grąžintų Tarybon išstojusius narius ir pagaliau Tarybos skilimas būtų likviduotas. Susitarta dėl nepriklausomybės skelbimo, o taip pat ir dėl skelbimo formulės. Sutartoji nepriklausomybės formulė mažai besiskyrė nuo mums jau žinomos formulės. Tarybos priimtos sausio 8 d. 1918 m.

Tad vasario 16 dieną 1918 m. iš ryto susirinkome, kaip buvo sutarta, į Lietuvių Komiteto nukentėjusiems nuo karo šelpti salę Didžiojoje g-vėje. Taryba tuomet dar neturėjo savo nuolatinių patalpų. Pirmieji posėdžiai vykdavo Mokslo Draugijoje, Dr. J. Basanavičiaus kabinete, vėliau advokato Jono Vileišio bute, Gedimino gatvėje. Posėdžiui prasidėjus, prezidiumas atsistatydino, nes to pareikalavo nariai, kurie buvo iš Tarybos išstoję; jie net statė kaipo savo grįžimo sąlygą, kad prezidiumas atsistatydintų. Tai buvo nusistatymas prieš Tarybos pirmininką A. Smetoną, kam jis vokiečiams perdaug jau nuolaidus.

Susirinkusių Tarybos narių nuotaika rimta, drąsi, pakili, nes visi jautė, kad daromas didelis ir atsakingas aktas. Be to, visi Tarybos nariai gerai nusimanė ir žinojo, kad tas aktas toli gražu nėra suderintas su kariškąja vokiečių administracija, kad ji gali griebtis toli einančių represijų Tarybos narių atžvilgiu . . .

Pirmininkauti šiam posėdžiui pasiūlyta seniausiąjį amžiumi Tarybos narį dr. J. Basanavičių. Jis užėmė pirmininko vietą ir drebančiu iš susijaudinimo balsu pareiškė: "Kažin, ar aš sugebėsiu tokiam svarbiam reikalui pirmininkauti?". Toliau ėmė skaityti nepriklausomybės skelbimo tekstą, dėl kurio jau iš anksto buvo tarp Tarybos narių susitarta. Štai jis:

"Lietuvos Taryba savo posėdyje vasario 16 d. 1918 m. vienbalsiai nutarė kreiptis: į Rusijos, Vokietijos ir kitų valstybių vyriausybes šiuo pareiškimu:

Lietuvos Taryba, kaipo vienintelė lietuvių tautos atstovė, remdamos pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo m. 18 - 22 d. 1917 m. *skelbia atstatanti nepriklausomą demokratiniais pagrindais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje* ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie buvo su kitomis tautomis. Tuo pačiu metu Lietuvos Taryba pareiškia, kad šios valstybės pagrindus ir jos santykius su kitomis valstybėmis galutinai nustatys kiek galima greičiau sušauktas Steigiamasis Seimas, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas".

Lietuvos Taryba pranešdama apie tai ..... vyriausybei, prašo pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę".

Nepriklausomybės skelbimo tekstas statomas balsavimui. Visų Tarybos narių rankos vieningai pakilo "už", niekas — "prieš", niekas nesusilaikė. Aktas vienbalsiai visų Tarybos narių priimtas. Seka pasirašymas; pasirašoma po aktu alfabetine tvarka: Dr. J. Basanavičius, M. Biržiška, S. Banaitis, Pr. Dovydaitis, K. Bizauskas, S. Kairys, P. Klimas, D. Malinauskas, V. Mironas, S. Narutavičius, A. Petrulis, dr. J. Šaulys, K. Šaulys, J. Šernas, J. Staugaitis, J. Smilgevičius, A. Smetona, A. Stulginskis, J. Vailokaitis, J. Vileišis.

Vilnius, vasario 16 dieną, 1918 m.

Padėjęs savo parašą po aktu, pergyvenau didelį pasitenkinimą, kad štai, jau mes — Taryba — pradėjome daryti tautai reikalingus žygius visiškai savarankiškai, neatsiklausdami vokiečių.

Visai Tarybai pasirašius vasario 16 d. aktą, tuojau įvyko toj pačioj Lietuvių Komiteto nukentėjusiems nuo karo šelpti salėje Tarybos prezidiumo rinkimai. Prieš pradedant nepriklausomybei skelbti posėdį, buvo susitarta, kad prezidiumas atsistatydins, ką jis ir padarė. Tačiau Tarybos nariai neturėjo numatę, iš ko sudaryti naująjį Tarybos prezidiumą, ką išrinkti pirmininku. Todėl prezidiumo rinkimai ėjo dabar nesklandžiai. Siūlomieji kandidatai į prezidiumą vis atsisakinėjo. Pagaliau maža balsų dauguma, berods 11, Tarybos pirmininku vėl išrenkamas A. Smetona, su juo Tarybos prezidiume bendradarbiauti sutiko dr. J. Šaulys, J. Staugaitis ir J. Šernas. Tad jie ir buvo išrinkti į prezidiumą. Labai metėsi į akis Tarybos pirmininko A. Smetonos laikysena, priėmus nutarimą skelbti Lie-

ATSIMINIMŲ ŽIUPSNELIS APIE ALEKSANDRĄ STULGINSKĮ (1915 - 1919)

PRANAS JUCAITIS, Ph.D.
VDU ir ŽŪ chemijos profesorius

Prieš susitinkant su tuo iškiliuoju asmeniu

Iki šešių klasių mokiausi Vilkaviškio gimnazijoje 1907 - 1912 metais. 1913 metais perėjau į Suvalkų gimnazijos septintąją klasę. 1914 metais prasidėjo I pasaulinis karas. Vokiečių kareiviai - žvalgai kartais (net ir sekmadieniais) atjodavo į Sintautus. Atrodė, kad vokiečiai greitai užims mūsų kraštą.

---

tuvos nepriklausomybę ir skelbimo aktį pasirašius: atsisėdęs ant minkštasuolio Lietuvių Komiteto salėje abejojo, ar gerai Taryba padariusi. Tikriausiai jis turėjo prieš akis tą reakciją, kurią sukels vokiečiai, sužinoję apie šį savistovų Lietuvos Tarybos žygį. Čia A. Smetona neapsiriko, nes vasario 16 d. aktą vokiečiai, t. y., Centrinė vokiečių vyriausybė, o ypatingai kariškoji vokiečių administracija Lietuvoje sutiko daugiau negu nepalankiai. Pirmoji nepriklausomybės skelbimo akto kelionė buvo sunki ir labai sunki. Kadangi Vasario 16 d. aktas buvo skelbiamas be įsipareigojimų vokiečiams, tai vokiečiai jį laikė revoliuciniu žygiu prieš jų okupaciją.

Tą aktą per visą puslapį, kaip ir pridera tokiam aktui, paskelbė faktinas vienintelio tuomet laikraščio Lietuvoje "Lietuvos Aido" redaktorius Petras Klimas su visų Tarybos narių parašais. Kariškoji administracija tuoj įsakė konfiskuoti visą "Lietuvos Aido" laidą su Lietuvos nepriklausomybės skelbimo aktu; lygiai buvo uždrausta apie tai rašyti ir kitiems laikraščiams, einantiems kitomis kalbomis. Žinia apie Tarybos nutarimą ir paties akto tekstas buvo pasiųstas Erzbergeriui, ir per jį pateko į vokiečių spaudą; Berlyno vienas kitas laikraštis atspausdino žinutę, kad Leituva pasiskelbė nepriklausoma valstybe. Kiti Berlyno laikraščiai nebesuskubo ta žinia pasinaudoti, nes iš vokiečių administracijos jau buvo gavę įspėjimą, kad nevalia apie tai rašyti.

Kilo klausimas, ar galėsiu vasaros pabaigoje nuvažiuoti į tolimus Suvalkus baigti aštuntąją klasę.

Laimei ar nelaimei, gimnazijos direktorius Liaskoronskis pareikalavo, kad aš būtinai turiu atvykti į Suvalkus. Nuvykau. Karo frontas artėjo prie Suvalkų. Gimnazija buvo perkelta į Varšuvą. Direktorius mane patalpino bendrabutyje ir suteikė nemokamą užlaikymą. Gimnaziją baigiau su medaliu 1915 metų gegužės mėnesį. Bendrabutis (ir Suvalkų gimnazija) buvo likviduotas. Tėviškė jau senai vokiečių buvo užimta. Nutariau iš Varšuvos važiuoti į Vilnių. Pinigų neturėjau. Laimei, berods, Maršalkovskos gatvėje sutikau pusbrolį Praną Baltrušaitį, buv. pradžios mokyklos mokytoją, dabar mobilizuotą, kuris atvažiavo į Varšuvą atsiimti jam priklausančią algą iš Varšuvos apygardos mokslo globėjo įstaigos. Man davė 200 rublių. Padėkojau, atsisveikinau ir išdūmiau traukiniu į Lietuvos sostinę Vilnių... O kur daugiau važiuosi?

Komitete nukentėjusiems dėl karo šelpti

Tuo laiku, 1915 m., gegužės - birželio mėnesiais į Vilnių prigarmėjo daug lietuvių, senų ir jaunų, vaikinų ir mergaičių, daugiausiai karo pabėgėlių arba rusų valdžios išvietintų žmonių. Kiek atsimenu, jaunuomenė vieną kartą berods karininkų ramovėje suruošė šaunų balių. Buvo daug jaunų merginų, buvo ir daug žadančių vyrukų. Prisimenu gražųjį K. Bizauską, pasipuošusį studento mundieriumi su šoble; draugavova ir gražiai pasikalbėdavova. Taigi tas pats B. Kasaitis, kuris "Ateityje" taip gražiai rašė apie Saliomėją Banaitytę straipsnyje "Ak, jūs sapnai, sapnai . . .". Gatvėje atsitiktinai susitikova su studentu Antanu Gyliu, Vytautu Endziulaičiu ir Pijum Grajausku.

Sužinojau apie Komitetą nukentėjusiems dėl karo šelpti. Nuėjau. Kunigas P. Dogelis tuojau įtraukė į "darbą". Buvau priskirtas prie komiteto "Greitosios pagalbos sekcijos", kurioje dalyvavo veikėja Emilija Vileišienė, berods Aleksandras Žilinskas ir dar kaikas. Jos tikslas buvo pagalbos tiekimas atvykstantiems pabėgėliams nuo karo fronto.

Įvairiais reikalais tekdavo buvoti komitete, gauti instrukcijų iš kunigo P. Dogelio, arba ir šiaip pasėdėti, pasižvalgyti arba pasiklausyti, kaip komiteto nariai svarsto įvairius kasdienos reikalus. Tarp kitko mane labai domino pasikalbėjimai, kuriuose dalyvaudavo Antanas Smetona ir Aleksandras Stulginskis. Man tada atrodė, kad Smetona kalbėjo gražbyliškai, o Stulginskis trumpai, aiškiai ir labai logiškai, be jokios

retorikos puošmenų. Tai man labai užimponavo. Mano vidaus balsas sakė, kad tai yra nepaprastas žmogus su dar nepaprastesne ateitimi. Kuklus, bet kažkokia slėpininga didybė slėpėsi po tuo kukliu apdaru . . .

Širdyje bandžiau pranašauti . . . Leiskite šioje vietoje prisiminti arba priminti vieną labai panašų ir tikrai išsipildžiusį pranašavimą Berne, Šveicarijoje. Buvau Lietuvos Pasiuntinybės (arba diplomatinės misijos) Šveicarijoje sekretorius. Į pasiuntinybę iš Taikos konferencijos Paryžiuje buvo atvykęs Ernestas Galvanauskas. Jis buvo deleguotas į tarptautinę socialistų konferenciją Berne atstovauti Lietuvos socialistus. Davėme lietuviškos spaudos, kurią jis platino tarp kitų kraštų socialistų. Pasiuntinybės patalpose, rodos Schwarztorstrasse 34 ar 35, Berne, mes trise (Galvanauskas, ministeris Vl. Daumantas - Dzimidavičius ir aš) svarstydavome Lietuvos ateities klausimus. Galvanauskas mudviem labai užimponavo savo mintimis, finansų ir valstybės reikalų žinojimu. Atrodė kaip rimtas ir brandus valstybininkas. Mudu su Daumantu nutarėva, kad jis, Galvanauskas, bus Lietuvos arba finansų ministeris, arba ministeris pirmininkas. Tai buvo 1919 metų pavasarį ar ankstyvą vasarą. Vėliau pasirodė, kad mudu neklydova. Gi 1915 metais man susidarė įspūdis, kad Lietuvos gyvenime Stulginskis suvaidins nemažesnį vaidmenį, kaip buvau numatęs Galvanauskui.

A. Stulginskis buvo akcijos žmogus, energingas, veiklus, nors ir kuklus, be pretenzijų ir be jokio įsivaizdavimo. Vilniuje nuo pat 1915 m. vidurio išvystė plačią visuomeninę ir kultūrinę veiklą: suorganizavo pedagogikos kursus, pirmininkavo atgaivintai švietimo draugijai "Rytui", organizavo komiteto nukentėjusiems nuo karo šelpti įsigytą darbų ūkį ir jį tvarkė ligi 1919 metų; iš to ūkio buvo teikiamas maistas prieglaudoms ir mokykloms . . .

Aš — prancūzų kalbos mokytojas

Vilniun buvo suvažiavę daug moksleivių. Komitetas suorganizavo ešalonus jiems saugiai išvežti į Rusiją, kad bent galėtų baigti mokslą. Aš kiek padėdavau tą išvežimą vykdyti.

Mykolas Biržiška suorganizavo Lietuvių Gimnazijos pamokas (jis tyčia nevadino "gimnazija" iš kuklumo, nes esą mes nesame kvalifikuoti arba patyrę mokytojai). Aš dėsčiau prancūzų kalbą. Man tai nebuvo sunku, nes man būnant IV-je klasėje, jau skaitėme Alphonse Daudet romaną "Le Petit Chose", ir Kalėdų atostogoms turėjome (prancūziškai) parašyti romano veikiančių asmenų charakteristiką.

1915 metų apie Kalėdas gavau kvietimą iš Šiaulių klebono, kunigo dr. J. Galdiko, atvažiuoti į Šiaulius ir mokytojauti jo įsteigtoje gimnazijoje. Žiemą, per didelius šalčius, 1916 metų pačioje pradžioje gerasis studentas Lukošius mane nuvežė į Šiaulius. Apsigyvenau klebonijoje; kunigas Galdikas davė man gerą kambarį. Viskas ėjo sklandžiai. Dr. Galdikas pristeigė daug lietuviškų mokyklų ir šiaip jau išvystė didelę lietuvišką veiklą, kas nepatiko vokiečiams ir 1917 metų berods pavasarį mūsų kleboną išvežė Vokietijon ir uždarė gimnaziją. Vasarą grįžau į Sintautus ir į tėviškę. Tačiau neilgai teko pasisvečiuoti namieje. 1917 metų vasaros pabaigoje ar maždaug rudeniop per Naumiesčio Kreishauptman'ą gavau įsakymą važiuoti į Vilnių, į Militaersverwaltung Litauen. Labai nustebau. Pasirodė, kad Aleksandras Stulginskis pageidavo, kad aš atvažiuočiau į Vilnių dirbti Lietuvos Tarybos raštinėje ar kas tokio panašaus. Vokiečiai nieko nepaaiškino. Atsisveikinau su namiškiais, apsišarvavau kumpiu ir kitokiomis reikmenimis ir palyginti primityviškomis priemonėmis dasikapsčiau iki mūsų sostinės, kurią 1915 metų rugsėjo mėnesio rodos 15 dieną užėmęs vokiečių generolas grafas Pfeil paskelbė lenkų miestu . . . Gal tai dviejų priešingų tautų vien tiktai grafų "susigiminiavimas"? . . .

Vėl Vilniuje: Stulginskis ir Lietuvos Taryba

Atvykus į Vilnių, Lietuvos Tarybos narys Aleksandras Stulginskis mane įjungė į raštinės darbą taryboje, "Tėvynės Sarge" ir vėliau į Lietuvos Tarybos tremtinių ir belaisvių grąžinimo komisiją, kol 1918 metų gale tapau Vidaus reikalų ministerijos kanceliarijos direktorium, kai viceministeriu buvo d-ras Alekna. Vėliau prisijungė S. Lozoraitis.

Darbas "Tėvynės Sarge"

Aleksandro Stulginskio atgaivintas pirmas "Tėvynės Sargo" numeris išėjo 1917 m. gruodžio 29 d. Jis pats buvo atsakomasis redaktorius. Vedamuosius dažnai parašydavo Liudas Gira. Gyvenome rodos Vilniaus g-je 24 ar 34 No. Be Stulginskio ir Liudo Giros, redakcijoje dirbau aš, Klemensas Ruginis ir Br. Stasiūnas, seniau dirbęs Šaltinyje. Bendradarbių tarpe buvo ir daugiau žmonių: F. Kirša, kun. Čibiras, Dr. A. Vileišis ir kt.

1918 m. A. Stulginskis pradėjo leisti ir redaguoti laikraštį "Ūkininką" ir išleido bei patsai vienas suredagavo "Ūkininko" kalendorių. Į pastarąjį esu parašęs straipsnelį, kaip iš

paprastųjų runkelių pagaminti cukrų, nors tada dar nebuvau studijavęs chemijos . . .

Lietuvos Valstybės Taryboje

Pradžioje teko raštininkauti Lietuvos Taryboje. Bent kiek mokėjau vokiškai, ir dviem pirštais rašydavau mašinėle. Svarbesnius raštus vokiškai rašydavo patsai Stulginskis. Vokiškai gerai rašydavo ir Ed. Misevičius. Berods porą raštų parašė ir Stašinskas. Kartais rodos tekdavo pabuvoti ir Lietuvos (vėliau Valtybės) Tarybos posėdžiuose. Kaikada tekdavo (Stulginskis siųsdavo) nueiti į Militaerverwaltung Litauen, dažnai pas politinio skyriaus vedėją, rodos, Oberleutenant Kugler.

1918 metais Stulginskis pirmininkavo Lietuvos Tarybos Tremtinių ir Belaisvių Grąžinimo Sekcijai. Mane paskyrė jos sekretoriumi ir reikalų vedėju. Parubežyje su rusais turėjome daug vad. įgaliotinių, kurie vietoje padėdavo tremtiniams grįžti Lietuvon. Man daugiau tekdavo tvarkyti komisijos raštinės reikalus.

Ką aš atsimenu apie Aleksandro Stulginskio veiklą Taryboje

Labai gaila, kad nerašiau dienoraščio, ir kad dabar negaliu pagerbti savo atsiminimais tą mūsų tėvynei taip nusipelniusį ir taip atsidavusį žmogų. Matydavomės kasdieną nuo 1917 m. rugsėjo galo iki 1918 m. pabaigos. Bet atmintis jau nebetarnauja, kaip reikia. Galiu tik su Maironiu skųstis: Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį iš kapų miššinų, ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį iš senųjų laikų . . . O kiek aš tų žodelių esu iš Stulginskio girdėjęs, kiek jo darbų matęs ir jais gėrėjęsis bei stebėjęsis, bet mažai jau beatsimenu (nebent galėčiau atsakyti į žurnalisto klausimus?) . . .

Stulginskis buvo akcijos žmogus. Kaikam galėjo atrodyti kaip pilkas, kuklus, tylus pilietis, be teatrinių pozų ir be jokių dramatinių efektų. Jo tikslas buvo tiktai tiesa, pareiga, demokratybė ir Lietuva. Buvo sunkūs laikai. Kad žinotumėt, kaip sunku buvo Dovydui kovoti su vokiečių Galijotu, ir daug ko laimėjo. O dabar JAV didžiulė pajėga, gėdingai nusileidžia visokiom detantėms . . . Bailumas, ar kas kita? Jis aktyviai dalyvavo visuose Tarybos darbuose, kietai laikydavosi demokratinės Lietuvos respublikos siekimo. Organizuojant Lietuvos valstybės organus, jis buvo vienas tų, kuris pavojaus dienomis kietai laikėsi reikalo likti krašte bei organizuoti krašto gynybą.

Stulginskio elgsena Tarybos posėdžiuose buvo aiškiai demokratiška, lietuviška, griežtai priešvokiška, prieš vokiečių peršamas konvencijas ir prieš Urachą. Labai nenuolaidus vokiečiams, net labiau, negu buvę socialdemokratai kaip Petras Klimas arba Jurgis Šaulys. Tačiau Lietuvos Tarybai reikėdavo kartais ir laviruoti, norint išgelbėti situaciją, betgi nedarant jokių pažadų vokiečių Reichui. Nors tuo laiku mūsų padėtis ir buvo sunki, bet su vokiečiais Stulginskis mokėjo derėtis, aiškiai ir kietai.

Stulginskio tikslus galvojimas ir griežtumas pasireiškė ir krikščionių demokratų konferencijoje Vilniuje 1918 metais. Buvo pasireiškę nuomonių skirtumai su M. Krupavičiaus vadovaujamo iš Rusijos grįžusio partijos sparno nariais dėl žemės reformos vykdymo. Stulginskis norėjo tą reformą vykdyti atsargiau ir lėčiau, kad nebūtų ūkinio sukrėtimo. Grėsė beveik partijos skilimas. Ten, kur protas buvo nepajėgus, sveikas nujautimas parodė išeities kelią. A. Stulginskis, kaip tikras būsimas valstybininkas, pasiūlė išmintingą išeitį — palikti abi programas galioje ir leisti gyvenimui spręsti, kuriuo keliu teks eiti Lietuvai laisvę nešant.

Prieš išvažiuojant iš Vilniaus

Mūsų sostinės padėtis darėsi neaiški. Vokiečiai atrodė pasimetę, o komunistų agentai varė savo darbą. Vienas jų, užsirioglinęs ant kažko panašaus į vežimo laužą, pamokslavo: "di deit is gekumen, and alles proletariat von Litau zik fereining". Lenkų civiliai apsirengę kareiviai siautėjo po Vilnių. Būrys lietuvių jaunimo apie 10 val. vakaro grįžo iš miesto teatro namolei. Keletas lenkų leitenantų kratė žmones, ieškodami ginklų. Iš manęs atėmė brauninką. Protestavau, bet ginklo nepavyko išgelbėti. Sekančią dieną parašiau protestą vyriausiam lenkų karo "vadui" generolui Wejtko, kuris vadinosi "glowno dowodzacy okręgu wojskowego Litwy i Bialej Rusi". Prie lietuviškos skrandos pritaikiau lietuviškas spalvas ir pasikabinau didelį ir ilgą naganą — revolverį. Laimingai praėjau pro keturis ginkluotus lenkų sargybinius (pasipuošusius net ir durtuvais). Civiliais drabužiais apsivilkęs generolas Woejtko atsistojo, priėmė mano protestą, perskaitė, ir tuojau parašė įsakymą lenkų komendantui "Wydac natychmiast" (atseit, ginką tuojau grąžinti). Komendantas lenkas — majoras brauninką man mandagiai grąžėno; aš, pamatęs, kad viena ar dvi kulkos buvo išimtos iš magazino, protestavau. Majoras manęs atsiprašinėjo, kad jis nekaltas, nes brauninkas tokiame stovyje jam ir buvo įteiktas.

Daugiau neturėjo ką sakyti. Lietuvis atgavo iš lenko, kas lenkui nepriklausė.

Važiuoju į Kauną

Beveik visi lietuviai paliko Vilnių paskutinėmis 1918 metų gruodžio m. dienomis. Aš pavėlavau ir išvykau Kaunan rodos 1919 m. sausio 1 dieną, paskutiniuoju traukiniu. Buvo labai šalta nekūrentame prekiniame vagone. Apsirgau plaučių uždegimu. Kaune tada neturėjau nei giminių, nei pažįstamų. Pasijutau gulįs rodos banko namuose. Kiek pasveikęs, užėjau į kavinę papietauti — dėvįs tuos pačius drabužius (su dešinėje pusėje tebekabančiu didžiuliu revolveriu - naganu, kurio nelabai kas ir benorėjo nešioti;.

Kavinėje tebuvo tiktai du "lankytojai", lenkai, ar sulenkėję lietuviai, o gal ir komunistai? Vienas jų norėjo mane nugalabinti — jau artėjo prie manęs. — Laikiausi ramiai, neprovokavau, bet buvai pasiruošęs gintis. Prie nagano dar nepridėjau nei rankos, kad tą nedorėlį lenką jo draugas ar pažįstamas apramino. Aš supratau, kad tai buvo didelis lietuvių priešas.

Apsigyvenau, kiek atsimenu, Vasario 16 dienos gatvėje, kur turėjo butą Aleksandras Stulginskis, Vasario 16 akto signataras. Kiek pasveikęs po plaučių uždegimo, vėl pradėjau dirbti Vidaus Reikalų Ministerijoje. Ministeriu buvo Jonas Vileišis, viceministeriu Zigmas Starkus, o aš V.R.M. — jos kanceliarijos direktorius. Neilgai čia pabuvęs ir kiek pasitaisęs, gavau paskyrimą būti Lietuvos Pasiuntinybės Šveicarijoje sekretoriumi. Diplomatinis pasas buvo parašytas trimis kalbomis (lietuviškai, prancūziškai ir vokiškai), parašytas berods Šleževičiaus ir Voldemaro, kiek atsimenu išduotas berods 1919 metų pradžioje, sausio ar vasario mėnesy. Paso antspaudo įrašas buvo Mission de Lithuanie en Suisse. Tokiam postui buvau jaunas, bet pasiryžęs dirbti (22 metų amžiaus).

Važiuoju Šveicarijon

Kelionė buvo sunkoka, nes tuo laiku Vokietijoje ėjo revoliucija. Laukiau Šveicarijos vizos, buvau netoli Lietuvos Pasiuntinybės kažkurioje Kurfuerstendamm vietoje. Ėjau pro vokiečių armijos ginkluotą sargybinį; kažkoks vokietis - raudonarmietis artinosi iš kitos gatvės pusės, turbūt (nors ir beginklis) norėdamas nugalėti sargybinį. Pastarasis žengė keletą žingsnių atgal ir šovė. Kulka praėjo netoli mano ausies. Prie vokiečių užsienio reikalų ministerijos buvo barikados. Šveicarijos diplo-

matinę vizą (Visa diplomatique, pasirašytą šveicaro Eggert) man parūpino Lietuvos pasiuntinybė Vokietijoje.

Traukiniai vaikščiojo nereguliariai, maršrutas nėjo didžiaisiais keliais, ir į Šveicariją atvykau ne per Bazelį, bet per mažą pasienio miestelį, rodos, Singen ar Gottmadingen. Atvykau į Lietuvos Pasiuntinybę Berne, Schwarztor Strasse 35 (ar 34). Pasiuntinys Vladas Dzimidavičius - Daumantas nepasirodė. Jis gyveno Lozanoje. Retai kada jį bematydavau. Į Berną atvažiuodavo labai retai, per 1919 metų vasarą kokį trejetą kartų. Aš tvarkydavau kasą, nors joje tebuvo vos keli frankai. Neatsimenu, kad man kas būtų mokėjęs nuolatinę algą, pav. 200 šveic. frankų mėnesiui ... Rodos retkarčiais pavykdavo šiek tiek gauti paramos iš Amerikos katalikiškų organizacijų maistui, drabužiams ir vad. einamiems reikalams.

Vieną kartą su šefu matėmės, kai — jam prašant — išdaviau užsienio pasą Vlado Daumanto vardu. Kitąsyk matėmės, kai į mūsų pasiuntinybę su reikalais atvyko Rosenbaumas, buvęs žydų reikalams ministeris. Trečią sykį, kai iš Paryžiaus Taikos Konferencijos į Berną atvažiavo Ernestas Galvanauskas, socialistų įgaliotas atstovauti Lietuvą socialistų konferencijoje. Jam davėme literatūros apie Lietuvą informuoti suvažiavimą mūsų tautos reikalais. Iš pokalbio su Galvanausku mudu su Daumantu susidarėme įspūdį, kad jis bus arba Lietuvos Finansų ministeriu, arba ministeriu pirmininku, kas vėliau ir įvyko.

Šiaip jau mano darbas buvo atskaitomybė, ir perduoti iš Lietuvos Pasiuntinybės Berlyne gautus pranešimus, arba juos panaudoti, kaip nurodyta, arba perduoti kam reikia. Iš Berlyno buvo gauta žinia, kad lenkai peržengė demarkacijos liniją. Turėjau siųsti telegramą maršalui Foch'ui į Paryžių, kad lenkams neleistų eiti per demarkacijos liniją ir kad juos grąžintų atgal "au dela de la ligne de demarcation". Pavasarininkai atsiuntė man laišką, prašydami perduoti jų sveikinimus bei pageidavimus Šventajam Tėvui. Perdaviau, nors ir niekad nebuvau rašęs tokius laiškus nei lotynų, nei prancūzų kalba (vokiškai rašyti nebuvo papročio!). Rašiau prancūziškai, be pasiuntinio Daumanto žinios ir pagalbos.

Iš Užsienio Reikalų Ministerijos neturėjau jokių sugestijų arba instrukcijų, kokios turėjo būti mano pareigos. Aš pats galvojau, kad diplomatiniai pareigūnai (tarp kitko) turėjo skleisti informacijas apie Lietuvą, pav., per vietos laikraščius.

Į didžiuosius Šveicarijos laikraščius buvo sunku įeiti per lenkus. Bandžiau įeiti per pažįstamus svetimtaučius, per kok-

teilius ir kitais būdais. Teko susipažinti su senesnių latvių išeiviu, pavarde rodos Ellanski. Pavyko atspausdinti sekančią "žinutę": "La forterezza di Daugpilis (Dinaburghi) e sempre nella possesita delle truppe lituane". Tai buvo mažas laimėjimas?

Atliekamu laiku Berno universitete lankydavau paskaitas iš politikos, ekonomijos ir biologijos sričių. Rudeniop Dr. Šaulys pakeitė Daumantą, o nauju sekretoriumi buvo paskirtas Vaclovas Sidzikauskas. Aš nuvažiavau į Fribourgą studijuoti chemiją ir gamtos mokslus. Tenai teko arčiau pažinti dr. J. Eretą, S. Šalkauską, K. Pakštą, seną mano draugą J. Navicką (buvusį vilkaviškietį, dabar atvukysį iš Amerikos į Fribourgą studijoms), Putiną. Vėliau prisidėjo P. V. Raulinaitis, K. Ruginis, E. Turauskas ir kt.

Nutariau studijuoti chemiją Vokietijoje

Po karo į Vokietijos chemijos laboratorijas is apkasų arba iš karo fronto atvyko daug vokiečių karių. Sunku buvo gauti vietą laboratorijos darbams, — o tų darbų pagal programą būdavo labai daug. Darbas laboratorijose praktiškai imant buvo svarbesnis, negu paskaitos. Gavau teigiamą atsakymą iš Westfalijos Wilhelmo universiteto Muensteryje, ir nutariau jame tęsti chemijos studijas. Studavau analizinę, neorganinę, fizinę, organinę chemiją, fiziką, mineralogiją su kristalografija, botanika, matematika bei šį-tą iš filosofijos.

Vasaros semestro botanikos paskaitos prasidėdavo 7 val. ryto, o chemijos laboratorijose darbą baigdavau jau gerokai po 6 valandos vakaro, tai būdavo ilgos dienos. Darbo buvo daug. Jeigu neklystu, vien tik iš organinės chemijos reikėjo pagaminti gal kokią 200 organinių preparatų, pav. vaistų, dažų, retų ir labiau sudėtingų cheminių junginių, kurių nebuvo galima pirkti vaistinėse ar pramonėje, taigi patsai studentas turėjo pagaminti ir juos atiduoti asistentui. Visus nustatytus darbus baigiau per 3 metus ir išlaikiau vad. "Verbands Examen", po kurio galima pasirinkti temą daktaro darbui. Pats darbas gali trukti 4 metus laboratorijoje.

Pradėjau daktaro darbą iš baltymų sintezės srities. Lietuvai atgavus Klaipėdą, studentai pradėjo puldinėti mane ir daktaro darbą buvau priverstas nutraukti ir grįžti Lietuvon. V. D. Universitete Kaune gavau chemijos asistento vietą pas organinės chemijos profesorių F. Butkevičių. Jo vedamose laboratorijose tęsiau ir daktaro laipsniui įgyti darbus jau ne iš baltymų

ŽMOGUS, PAKĖLĘS NEPAKELIAMĄ NAŠTĄ

Aleksandrą Stulginskį minint

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

Ištraukos iš a. a. Vytauto Vaitiekūno paskaitos, skaitytos Čikagos visuomenei 1980 m. gegužės 4 d. Vytautas Vaitiekūnas, miręs praeitų metų rudenį (sulaukęs 82 m. amžiaus) buvo teisininkas, ilgametis VLIKo darbuotojas, akylus lietuviškosios ir tarptautinės politikos stebėtojas ir analistas. Nuo jaunystės ateitininkas, jis buvo ir Lietuvių Fronto Bičiulių aktyvus ir vadovaujantis narys. Daugelio vertingų studijų ir straipsnių autorius.

Red.

1969 m. rugsėjo 22 d. Kaune, eidamas 85-sius savo amžiaus metus, mirė Aleksandras Stulginskis. Krikščionių demokratų sąjungos Centro komiteto nekrologe apie Stulginskio mirtį teisingai buvo pastebėta, kad patriarchaliniame jo amžiuje — 84 metai, 6 mėnesiai ir 27 dienos — mirtis nebuvo netikėta viešnia. O vis dėlto Stulginskio mirtis buvo kai kuriuo atžvilgiu ypatinga. Kai kuriuo atžvilgiu verta visos mūsų tautos dėmesio. Ir būtent tuo atžvilgiu, kad su Aleksandro Stulginskio mirtimi į kapus ir į Lietuvos istorijos lapus nuėjo ne tik Stulginskis, bet ir nepriklausomos Lietuvos demokratinis valstybingumo akivaizdus, reikšmingas, gyvas simbolis — Lietuvos respublikos buvęs demokratinis prezidentas.

Turbūt nebus daug prasilenkta su tikrove, kad mus čia

---

sintezės, bet iš aliuminio hidroksido ir iš aliuminatų chemijos srities, taigi jau visai kitokiose sąlygose, negu būtų buvę Muensterio universitete. Čia daktaro darbą laboratorijose užbaigiau tiktai 1928 m.

1924 m. vasarą nuvažiavau į Fribourgą gauti diplomą "Licentiatus Philosophiae Naturalis" iš chemijos, fizikos, mineralogijos ir botanikos.

sutelkė pagerbti Aleksandro Stulginskio atminimą pirmiausia kaip tiktai tas per jį besireiškiąs Lietuvos demokratinio valstybingumo gyvasis simbolis. Ir ne tik mes, Lietuvos okupantas taip pat gerai suprato tokio simbolio reikšmę, siekiant atstatyti Lietuvos valstybinio suverenumo vykdymą, ir nešykštėjo velioniui gundymų, kad jo reiškiamą valstybingumo simbolį sukompromituotų. Galime tik didžiuotis, kad ir šiuo atveju, kaip kad visame savo gyvenimo kelyje, Stulginskio principingaus ir jo žemaitiškas, anot kan. Vaitkaus, kietasprandiškumas atsilaikė, nepalinko ir nepalūžo.

— O —

Nors istorijos eigą daug lemia asmenybės, bet savo ruožtu ir pačias istoriją kuriančias asmenybes iškelia arba sužlugdo aplinkos sąlygos. Gyvenimo teatre dažnai ne mes pasirenkame vaidmenis, o mums belieka jie sėkmingai ar mažiau sėkmingai suvaidinti. Stulginskiui Lietuvos demokratinės respublikos laikotarpiu buvo lemta vaidinti patys pagrindiniai, taip sakant, primadoniškieji vaidmenys. Ir šiandien iš kelių dešimtmečių perspektyvos sine ira et studio turime pripažinti, kad savo vaidmenį jis gerai atliko. Pasak kan. Vaitkaus, Stulginskis nebuvo erelių padermės. Bet buvo darbštus, atsargus, saikingas, praktiškas, išmintingas ir tikrai tinkamas prezidentu būti. Kai kun. Vaitkus kartą paklausė Maironį, katras prezidentas, Smetona sr Stulginskis, jam atrodo geresnis, Maironis, valandėlę pamąstęs, atsakė, kad abu vyrai lygiai geri prezidentai. Ogi, anot Vaitkaus, Maironio "širdis linko į tautininkus". Pats Stulginskis taip pat vertino Smetoną ir rūpinosi įtraukti jį į demokratinės respublikos statybą. Tik kai tapęs prezidentu, Smetona sulaužė prezidento priesaiką, Stulginskio akyse jis prarado ir politinį patikimumą ir žmogiškąją moralinę vertę. Priesaika ir prezidento pareigybė Stulginskiui reiškė labai didelį įsipareigojimą, o prezidentas simbolizavo pačią respubliką. Todėl tas respublikos simbolis turi būti moraliai švarus, santūriai orus, visokių politinių įsitikinimų žmonėm vienodai atydus ir visiem krašto piliečiam vienodai teisingas.

— O —

Įsijungęs į savo kartos tikėjimą, pastangas ir darbus Lietuvai iš svetimųjų viešpatavimo beviltiškos nakties išvesti, kan. Vaitkaus žodžiais tariant, į demokratinės nepriklausomybės saulę, Stulginskis rankų nenuleido rezignacijoje ar jų nepakėlė kapituliacijai nei tada, kai demokratinės nepriklausomybės saulę

užtempė autoritetinio režimo ūkana, nei tada, kai pačią nepriklausomybę sutrypė sovietinis okupantas.

— O —

Kai 1940 m. sovietų armija okupavo Lietuvą, Stulginskis, gyvendamas savo ūkyje arti Vokietijos sienos, galėjo pasitraukti į Vokietiją. Nesitraukimo rizika buvo didelė ir žinome, kuo ji Stulginskiui baigėsi. Bet nulėmė "noblesse oblige". Iš sovietinėje okupacijoje skęstančio nepriklausomybės laivo Stulginskiui kaip to laivo atsargos kapitonui tarnybinis orumas neleido pasitraukti. Jis pasirinko riziką pasilikti su tauta, tuo pačiu jis pasirinko 15 metų sovietinės tremties.

— O —

Stulginskis priklausė tai mūsų tautos kartai, kuri subrendo ir reiškėsi, Lietuvai esant carinės Rusijos priklausomybėje ir I-jo pasaulinio karo metais; kuri pakėlė, atrodo, nepakeliamą Lietuvos nepriklausomybės atstatymo naštą; kuri atstatytai Lietuvos demokratinei respublikai padėjo teisinius, kultūrinius, ūkinius vystymosi pagrindus; kuri tą naujagimiškai gležną demokratinę respubliką sukonsolidavo ir išvedė lygiateisiu nariu į pasaulio valstybių šeimą. Taigi Stulginskiui teko gyventi savo brandaus amžiaus metus mūsų tautos istorijos labai kondensuotu laikotarpiu, kai telkėsi gausybė degančių ir sudėtingų problemų, kai išorinės grėsmės tykojo Lietuvos jauną nepriklausomybę sunaikinti ir kai tos jaunos demokratinės respublikos vairuotojam patiem stigo patyrimo ir patyrusių bendradarbių, nekalbant apie tokias priemones, kaip kad pinigas. To nepergyvenusiems stačiai neįmanoma pajausti, kad Lietuvos nepriklausomybės atstatymas tikrai buvo tolygus anam fenikso paukščiui, atgminstančiam iš savo pelenų. To meto Lietuvos valstybininkai turėjo nepaprastą riziką, nepaprastai didelę atsakomybę ir nepaprastai ribotas priemones. Užtat Lietuvos istorijos kelyje jų įmintas pėdas neišblukins nei laiko srovė, nei Lietuvos nepriklausomybės priešų propaganda, nei Lietuvos istorijos klastotės. Ir prezidentas Stulginskis savo tautos ateities kartom bus Lietuvos valstybingumo ir tautinės atsparos simboliu, atsparos, kuri mūsų tautai sykiu yra iš sovietinės okupacijos išsivadavimo viltis.

IŠ PREZIDENTO STULGINSKIO LAIŠKŲ

Minėdami prezidento Aleksandro Stulginskio gimimo 100 metų sukaktį, pateikiame eilės jo laiškų ištraukas. Laiškai rašyti vienintėlei Stulginskių dukrai *Dr. Aldonai Juozevičienei,* kuri mielai leido jais pasinaudoti "Tėvynės Sargui". Laiškų perijodas — 14 metų. Pirmasis rašytas anglų kalba iš Sibiro 1955.IX.22, o paskutinis 1969.IX.21, tik dieną prieš mirtį. Laiškuose — grįžimas į Lietuvą, labai sunkus įsikūrimas, darbas, darbo netekimas, žmonos mirtis, rūpesčiai kasdieniniais pragyvenimo reikalais, vientavė, pagaliau vis silpnėjanti širdis. Visi laiškai prasideda "Miela Aldute" ir baigiasi Bučiuoju senelis". vienas laiškas rašytas vaikaitei Ramunei. *R e d .*

1955.IX.22

Our Dear Aldute, Jonas and Children,

Onutė and Alexander send you very hearty wishes. Onutė is sick on hyperthony and without health. She is taking many medications but Alexander is in good health and works as an agronomist, the work not light for an old man. We dwell in a dull place, therefore please write to us at our address in Kaunas. We desire to have your family photo.

We embrace you with love and kisses very cordially.

Alexander
Onutė

1956.V.15

. . . Ilgai laukėme iš Tavęs laiškučio, jį gavę nepaprastai apsidžiaugėme. Širdingai Tau ačiū už suteiktąjį džiaugsmą. Nuo 54 m. vasaros jau gyvenu pas Onutę. Ji laiko dvi pirmą žiemą mintančias ožkutes, paršelį, porą baltų vištukų ir jos mylimiausią gyvulį didelę rainą katę. Kambarys jos vienas ir tasai labai šaltas. Žiemos pas mus šaltos, gilios, ilgos. Temperatūra sukinėjasi minus 20 iki minus 45 laipsnių. Aš pusėtinai sveikas. 44 metais vienas profesorius, universiteto chirurginės katedros vedėjas (taip pat kalinys, A.J.) padarė man skrandžio operaciją — anastomozą. Iki šiol recidyvo nėra.

1956.XI.4

. . . Siunčiu Tau, Brangioji ir visai Tavo šeimai daug širdingų

sveikinimų, geriausių linkėjimų šv. Kalėdoms ir naujiems 1957 metams, linkiu gražios sveikatos ir puikios nuotaikos, kad Linukas gražiai augtų ir mergaitėms puikiai sektųsi moksle.

Širdingai dėkoju už laišką, aš jo labai laukiau, už mergaičių foto, vaistus, vitaminus ir t.t.

Jau trejetą savaičių atgal aš Tau rašiau, jog mudu su senele rengiamės apleisti šią šalį ir grįžti į Lietuvą. Gruodžio pradžioje išvažiuosime. Kalėdų šventėms tikrai būsime pas P. Dabar važiuoti negalima, kadangi upė neužšalus, persikėlimo per ją nėra, o kol laivai vaikščiojo nesuskubome susitvarkyti.

Nežinia ar pas P. dėdes (Lietuvoje, A.J.) gausiu darbo, jei neužgaučiau tai žadėtoji parama, už kurią širdingai dėkoju, bus labai ir labai reikalinga. Gyventi mieste maloniau, bet didelės išlaidos, ypač sunku su butais. Pamatysime.

1956.XII.28

... Štai mudu su senele nuo XII.19 viešime pas P. Kelionė mudviem sekėsi neblogiausiai. Senelę stengsimės tuo tarpu paguldyti ligoninėn, gal kiek pagydys.

Naujoj vietoj ir naujose sąlygose tenka šen ten pavaikščioti, tam tikri formalumai atlikti.

1957.V.26

... Mudu esame pusėtinai sveiki. Aš pradėjau dirbti šiltnamyje, darbas sekasi neblogiausiai. Į darbą važiuoju 1.5 km. autobusu ir dar tiek pat einu pėsčias. Jei Tau nebūtų per sunku, atsiųsk anglų kalba platų vadovėlį apie šiltnamių ir inspektų kultūras. Autoriaus nenurodau, nes nežinau. Nors aš ir turiu tos rūšies knygų čionykštėmis kalbomis, įdomu būtų pasiskaityti, kaip tai pas jus dirbama.

Kambariuką mes turim 2.5 x 2.5 metro didumo. Talpinamės. Blogiausia, kad man tenka 12 val. būti ne namie. Faktinai tedirbu 8 valandas, bet 2 val. pietums, 2 val. kelionei ten ir atgal. Šeštadieniais tedirbame tik 6 val. Sugrįžtu visgi pavargęs. Pernai rodos mažiau tepavargdavau. Gal čia senatvė atsiliepia. Turiu šį tą parašyti, taip ir to laiko nedaug telieka. Bendrai imant, jaučiuosi neblogai! Turime nusipirkę sofą senelei gulėti, o aš guliu sudedamoj lovutėj. G. paskolino staliuką, kėdę — tai ir visi mūsų baldai.

1957.II.2

Pastaruoju laiku daugiausiai gyvenu Dotnuvoj, į Kauną tik

retkarčiais atvykstu, gal ir nuolatiniai ten apsigyvensiu, ta parodys artimiausioji ateitis. Mat gydytojai pripažino, kad Kauno oras man kenksmingas. Daug kartų važinėjau į Vilnių tartis su gydytojais. Jau senokai pas mane bloga nuotaika. Niekaip negaliu išsikapnoti iš visokių sunkumų. Nors darbo yra daug, tai vienintelė mano paguoda. Tebedirbu tos pačios įstaigos žinyboje. Bet Tu nesirūpink, aš jau ne taip blogai gyvenu.

1958.I.4

Aš darau bandymus su boklažanais, pas jus vadinasi eggplant ir pipirais. Noriu surasti tinkamų veislių Lietuvos klimatinėm sąlygom. Jie reikalauja daug šilumos ir yra labai lepūs. Jei gautum knygų, kurios specialiai traktuoja baklažanus ir pipirus, būtų gerai, kad atsiųstum. Aš beveik jokios literatūros apie juos neturiu.

1958.III.30

. . . Fiziniai aš dar labai stiprus, nepalyginamai stipresnis negu mano amžininkai, bet dirbti daugiau 2 metų nenorėčiau, nes darbo sąlygos, santykiai su bendradarbiais yra nelabai malonūs, įžūliai lipa kits kitam ant kulnų. Darbas arti miesto, visi čionai veržiasi. Mieste savo profesijoje darbo gauti neįmanoma, ypač mano amžiuje. Iš pat pradžių man buvo siūloma provincija, bet nesiryžau ten vykti su senele — ligoniu. Manau, kad per tuos du metus man pavyks gauti šiokį tokį butelį, nes ilgiau gyventi kambariuke 2.5 x 2.5 yra labai sunku. Jau dveji metai, kai gyvename tame kambarėlyje, o šeimininkas, nors žadėjo, nepajėgia net fortkelės lange įtaisyti . . .

Mano idealas būtų senatvėje turėti nors mažą daržėlį ir jame triūstis, bet tatai, turbūt, pasiliks svajonių srityj!

1958.V.26

. . . Ačiū Dievui, butelį gavome ne taip blogą, nors brangokas, nuomą reikia sumokėti už du metu iš karto. Kas per žmonės šeimininkai dabar dar sunku pasakyti, žadėjo daug ką padaryti, bet nesimato, kad darytų, už tai aš delsiu — nemoku visos nuomos. Tas delsimas mane erzina. Šiomis dienomis visam mėnesiui išeinu atostogų. Palengva susitvarkysiu. Nors mano santaupos gerokai aptirpo, bet nesirūpink, užteksiu. Dujinę plytelę, turbūt, gausime apie ateinančią vasarą. Reikia užsirašyti į eilę, o toji eilė jau ilgoka.

1958.II.26

... Greitu laiku pasiųsiu Tau keletą knygų: Lietuvos architektūros albumą, Lietuvos literatūros chrestomatiją ir dar kai ką. Chrestomatija, man atrodo, labai turininga, baigiasi Daukantu. Vaikams mokantis lietuvių literatūrą, bus labai naudinga.

Mūsų sveikata, ačiū Dievui, bendrai imant nebloga. Aš kaip paprastai jaučiuosi gana gerai, senelės sveikata silpnoka, bet ir nelabai bloga.

Pas mus šalčių šią žiemą kaip ir nebuvo. Kalėdos ir Nauji Metai šlapi su vandeniu. Taisomės kambariuke elektrinę plytelę. Bus galima pas save šį-tą išsivirti.

Kad ir žiema, bet atrodo, kad turiu gana daug darbo, mėginu šį tą rašinėti. Be to, man tenka ir pavažiuoti į miesto vidurį, kad apsipirkti. Yra ir šiaip visokių reikaliukų dėlei kurių tenka ir į Vilnių pavažiuoti. Pažįstamų ir draugų beveik neturime. Senieji išmirė, o naujų neįsigyjame.

1959.IX.6

... Išvažiuoju į darbą ankstokai, o grįžtu — vėlokai, jau pavargęs. Sekmadienį reikia produktus susipirkti ir šiaip visoki reikalai atlikti, taip kad mažai teatlieka laiko ką nors paskaityti. Bendrai imant mūsų gyvenimas labai pilkas, mažai kas pas mus beužeina, žinoma ir mes niekur neiname.

Nemoku aš Tau laiškų rašyti. Mano laiškai vis išeina tokie liūdni. Turbūt, jie Tau tik ūpą gadina, bet Tu tų visų dalykų labai į širdį neimk, bendrai mes gyvename jau netaip blogai. Esame sočiai pavalgę, neblogai apsirengę.

1959.XI.9

... Šiomis dienomis gavau raštą, kad atleidžiamas iš darbo XII.1. Kodėl taip atsitiko Tau turbūt bus aišku. Motyvas kodėl mane iš darbo atleido, tai kad aš pensiją gaunu, o tos pensijos 2 - 3 dienom pragyventi užtektų, akių muilinimas.

Butelis, kuriame gyvename, mums brangokas, nors gana geras. Man kyla mintis surinkti visus skatikus, gal dar pasiskolinti iš pažįstamų ir nusipirkti provincijos miestely namelį su daržiuku ir baigti savo gyvenimo dienas, bet nesinorėtų skirtis su Kaunu, čia šiokie tokie giminės, vienas kitas pažįstamas, o ten visai svetimi. Čia jau mano galva neišneša. Gal gaučiau šiokį - tokį darbelį iš svetimų kalbų žurnalų santraukas, vertimus daryti.

Mano nuotaika vidutiniška, tik senelę mano reikalai labai paveikė, aš ją visaip raminu.

1959.XII.11

... Štai ir šventės. Siunčiu Tau ir visai Tavo šeimai širdingiausių sveikinimų, geriausių linkėjimų. Būkite visi sveiki, tegul gerasis Dievulis Jums visur kur padeda. Įdedu čionai mūsų tradicinę plotkelę, Kūčių bendravimo simbolį.

Staiga užklupo mus baisūs šalčiai. Mūsų butelis, atrodo, bus gana šaltas. Dabar dirbu išsijuosęs, noriu parašyti pereitų metų apyskaitą, o ji nelengvai duodasi, nes skaičius tenka į visokias formules įvilkti. Aš šiaip ar taip iki šv. Kalėdų užbaigsiu, tuomet nuo visų darbų visam laikui laisvas! Aš planavau dar vienerius metus padirbėti, bet būtų buvę labai sunku. Pagaliau įgriso man tas darbas. Perdaug mūsų pragyvenimu nesirūpink — turiu šiek tiek susitaupęs.

Man darosi įdomu kaip mano gyvenimas susitvarkys, kai neturėsiu tiesioginio darbo, pareigų. Labai bijau, kad nepasidaryčiau tinginiu, ištižėliu, o į tinginystę aš labai linkęs. Augome kartu su Kazimieru. Jis buvo daug darbštesnis, mamai daug padėdavo, tik mokytis nemėgdavo. Aš tinginiavau, bet mokslas man daug geriau klojosi. Tu ir suprasti negali, kaip aš jaučiausi laimingas, kai susidarė galimybė man toliau mokintis. Bet kas žino, ar nebūtų buvę geriau, jeigu ir aš būčiau nuėjęs tais keliais, kuriais nuėjo visi mano broliai.

Nors per visą laiką išlaikiau tam tikrą orumą, kurio ir dabar stengiuosi laikytis, bet tai gana daug kainuoja, vis norima įtraukti į balą.

1960.II.3

... Girdėjau, kad prancūzų dailiosios literatūros rašytojas yra gavęs Nobelio premiją. Jei tie jo kūriniai nėra brangūs, gal galėtum arba prancūzų kalba, arba anglų (vertimą) atsiųsti. Reiktų parinkti pigiausią leidimą. Jei kartais dingtų, tai nebūtų taip gaila. Būtų įdomu pasiskaityti. O "Žmonės ir žvėrys" (St. Ylos, A. J.) matyt, žuvo.

1960.III.3

... Man sunkoka kol į darbą įsitraukiu, o paskiau jau sunku nuo jo atsitraukti. Ne taip jau daug padirbu, nes sugaišti reikia įvairiais kaddieniniais reikalais. Dažnai važiuoju į Laisvės Alėją produktų nusipirkti, ten gaunami lyg ir geresni. Pagalios pats darbas (vertimai, A.J.) nespartus, nes apima įvairias sritis, o čia terminologija, žodynų trūkumai. O iš kitos pusės, gal aš per silpnas kalbose, ypač anglų. Persidirbti nepersidirbu,

bet iš kitos pusės kai dirbi, labai greitai laikas praeina, vis maža ir maža dienos, o kitaip būtų nuobodu. Visgi maloniau dirbti negu nuobodžiauti.

Eglės tėtė (P. Klimas, A.J.) sunkiai serga, guli ligoninėj — pas jį infarktas. Baisoka, mūsų senoji buvusi gvardija viens po kitam griūva. Mano vienminčių mažai beliko, na, kam tokius dalykus rašyti. Būkite visi sveiki ir linksmi. Gražių Velykų švenčių, daug laimės ir sėkmės jūsų visų gimimo dienų proga.

1961.III.18

... Man vis laiko trūksta, neišsimiegu kiek reikiant, vis norisi pasiskaityti, o be to visokie ūkiški reikalai, apsirūpinimas produktais ir t.t. ir t.t. Bet tai nebloga, baisiai greitai laikas bėga, nuobodžiauti netenka.

Girdėjau išėjo Galvanausko atsiminimai. Baisiai norėčiau juos perskaityti, bet tos knygos nei per Tave, nei ką kitą nesitikiu gauti. Ji skirta pas mus ne tokiam kaip aš.

... Mylimoji, patinka Tau ar ne, visgi norėčiau Tave pasveikinti gimimo dienoje. Aišku, mes neamžini, tos tiesos neiškreipsi. Visų jau toks likimas, svarbu, kad išvengti didelių sielvartų ir turėti jaukaus gyvenimo džiaugsmo vaikučiuose, anūkėliuose ir savame darbe. To aš iš širdies gilumos Tau linkiu minint Tavo gimimo dieną.

Tu rašai, kad Tau jau daug metų, o man beveik du kartu tiek ir nieko baisaus. Krutu, dirbinėju ir patenkintas.

4. 19 eisime senelė, G. ir aš į teatrą — Šekspyro Karaliaus Lyro žiūrėti. Aš esu jį skaitęs angliškai, man jis labai patiko.

1962.VI.13

... Mudu su senele džiaugiamės Ramunėlės atestatu, širdingai ją sveikiname, bučiuojame ir iš širdies gilumos linkime, kad jos gyvenimas laimingai susiklotų.

Nelab man smagu, porą dienų atgal, anksti rytą turėjau širdies priepuolį. Širdis buvo sustojus plakti, paskiau labai greitai plakė, paskiau su pertraukomis. Pagriebiau vaistų, širdis susitvarkė. Turbūt reikės su Tavo buvusiu prof. K. (Kairiūkščiu, A.J.) pasitarti. Mat, iki šiol visai buvau neatsargus, elgiausi, kaip jaunas. O kad aš mokėčiau save tausoti, kaip tausoja J..

1962.VIII.24

VII.18 palaidojom senelę. Palydėti susirinko nemažas žmonių būrys.

Senelės nebėra, nors paskutiniu laiku sunkokas buvo jos gyvenimas, ką ir besakyti, bet neapsakomai gaila, niekur nepasislėpsi nuo tuštumos — vengiu apie tai mintyti. Žinau, kad ir Tu pritrenkta, bet reikia laikytis. Gal Tau lengviau, Tave absorbuoja šeima, o aš vienas!

VII.18 palaidojom senelę, o VIII.19 aš atsiguliau ligoninėn. Širdis sušlubavo. Rašyk man, itin dabar svarbus Tavo žodis.

1962.VII.29

... Rašau dar gulėdamas lovoje. Buvau jau besitaisąs, bet užvakar vėl pasireiškė širdies permušimai. Tačiau šiandien žymiai geriau, nes po 21 nemiegotos ar nedamiegotos nakties pirmą kartą gerai miegojau. Pagalios įtempti nervai atsileido.

Gaila, šimtą kartų gaila Senelės. Josios trūkumą supranti, kai jos nustoji. Kai aš pas ją parvykau, tai vis stebėjau, kad josios sveikata iš metų į metus eina silpnyn.

Dabar teks kapą tvarkyti, paminklą statyti. Dabar pas mus stato įvairius paminklus, daugiausiai iš cemento nulietus ir nušlifuotus. Tuo tarpu jie atrodo gražiai, bet kaip ilgai? Man geriau tinka iš akmens kalti, bet jie netokie puošnūs, kaip cementiniai. Aš norėčiau Tavo nuomonės atsiklausti, bet Tu nesirūpink dėl lėšų, man jų užteks. Bendrai aš Tau nepaprastai dėkingas, kad Tu mums taip daug padėjai, išgelbėjai, kad mums neteko eiti ubagais, nei lankstytis parduodant savo sąžinę ir garbę.

1963.V.12

... Šiandien žiūrinėjome paminklus Petrašiūnų kapinėse. Daug įvairių ir įdomių paminklų. Dabar pas mus taip sutvarkyta, kad paminklą be leidimo kapuose neleidžiama statyti. Reikia padaryti paminklo braižinį, tas braižinys turi būti patvirtintas ir paminklas padarytas sulyg braižiniu.

1963.XI.27

... Dėl tragiškų įvykių (prez. Kennedy nužudymo, A.J.) Jūsų šaly mes visi ir visi lietuviai labai atjaučiame ir pergyvename; ir kaip nesigailėti tokio žymaus, išmintingo, labai drąsaus (o gal per drąsaus) valstybės vyro, tragiškai žuvusio nuo kažkokio niekšo nelemtos kulkos. Mano šeimininkai, sužinoję

apie įvykusią nelaimę, sugūžėjo vakare į mano kambarį pasiklausyti radijo žinių.

Sekmadienį bažnyčioje daug daugiau žmonių negu paprastai. Visi atrodo susikaupę, kaip ir nusiminę.

1963.XII.6

Pas mus perijodinėje spaudoje labai plačiai rašoma apie prezidento nužudymą. Atrodo, kad jūsų saugumo organai neaukštos vertės. Dabar labai plačiai rašoma apie tardymą. Matyt, būta ir esama daug fanatikų, priešų, kurie sumaniai pina ir patį tardymą. Tai didelis smūgis demokratijai apskritai, o ypatingai Amerikos demokratijai ir prestižui.

1964.I.1

Labai apsidžiaugiau gavęs iš anūkėlių sveikinimus. Jūratė man rašė, kad jai labai patinka prancūzų kalbą studijuoti. Aišku, kad medicina, turbūt, iš visų specialybių praktiškiausia. Savo laiku, kai gyvenau Sibire, medikams labai pavydėdavau, nes jų gyvenimo sąlygos nepalyginti buvo geresnės. Man arčiausiai prie širdies istoriniai dalykai, tik deja, kad jie dažnai šališkai nušviečiami.

Chicago Tribune negavau, turbūt ir negausiu, nes rodos, kad tokie dalykai pas mus neina. Pearl Buck *Portrait of a Marriage* gavau, labai Tau ačiū, baigiu skaityti, tik *The Good Earth* man geriau patiko. Anoji, atrodo, perdaug "saldi". Nesuprantu, kodėl nė viena Steinbeck knyga neatėjo. Kai kurie jo veikalai verčiami į lietuvių kalbą.

1964.I.7

Šventės praėjo kaip nebuvę. Kūčios buvo pas mus, mat, J. iš kambario neišeina, nors jis neserga, bijo nušalti. Buvo atėję G., K. ir G. ir viskas. Švenčių proga buvau apsilankęs pas vieną kitą senesnį pažįstamą. Kaip tatai liūdna, kad net didesnėms šventėms atėjus, nėra galimybės sueiti, kartu pabuvoti, pasikalbėti. Dar liūdniau ir skaudžiau, kad nesimato, kad bent kiek greitai pasikeistų. Vienintelis džiaugsmas, kad galima per laiškus pasikalbėti.

1964.I.31

... Jei turėsi laiko ir progos, tai atsiųsk nebrangių knygų, nors bendrai imant aš nedaug laiko turiu skaitymui, sugaištu mažmožiais. Norėtųsi laikas nuo laiko pasiskaityti, kad visai

nepamiršti kalbą, o jau pradedu pamiršti. Gaila, įdėta daug darbo.

1964.II.15

Sugalvojau atsiųsti Tau porą Šimonio paveikslų. Buvau pas jį nuvykęs ir porą išsirinkęs. Naugarduko (Mindaugo sostinės) pilies griuvėsių likučiai, o antrą Palangos jūra. Reikės atlikti tam tikri formalumai, vykti į Vilnių gauti leidimą, sumokėti muitą ir t.t. Aš norėčiau, kad Tu nors vieną kitą paveikslą turėtum Lietuvoj pieštą.

Nieko neparašei, kaip šventes praleidot, ką vaišinote ir pas ką viešėjote. Labai gilų įspūdį man padarė Pauliaus VI kelionė į Palenstiną, jo labai gražūs pamokslai tenai pasakyti. Gaila, kad neteko per televiziją matyti.

1965.V.25

... Šią savaitę statysiu senelei paminklą Panemunėje. Aukščiausioje įstaigoje mane įtikino, kad būsią galima laidotis šeimos kape, jei kapinės ir būtų uždarytos. O ką gali žinoti, šiandien manoma taip, už kiek laiko gali viskas pasikeisti. Dievo valia!

1964.VII.21

... Šventėme a. a. Senelės metines. Klebonėlis atlaikė labai gražias pamaldas, paskiau pašventino paminklą. Pamaldose nedaug kas tebuvo, dėlto, kad dabar vasara, visi išvažinėję. Paskiau pavakariais buvau pasikvietęs arbatai draugą, kuris paminklą braižė, inžinierių, kuris pagražinimus paminklui komponavo ir klebonėlį. Šeimininkauti man teko pačiam, bet nedidelis šeimininkavimas tebuvo. Jie taip įdomiai įsikalbėjo, mat visi įdomūs, inteligentai, jog aš pražiopsojau vaišes pasiūlyti, kurių šiek tiek turėjau. Pastebėjau tai, kai jau pradėjo skirstytis.

Džiaugiuosi, kad viską užbaigiau — paminklas visiems patinka. Paminklą statant ir paskiau tvarkant, gėles sodinant, buvo labai karšta, mano sveikata kiek sušlubavo, blogai pakeliu karščius. Vakar belaistydamas pargriuvau, buvo širdis sunegalavusi. Paėmiau vaistų, pailsėjau, šiandien, atrodo, viskas tvarkoj. Teks sumažinti tą laistymą ir žymiai sumažinti arba visai nutraukti rūkymą.

1965.XI.3

... Atlikau sunkią pareigą. Žinai, vakar Vėlinės. Visi puo-

šia ir dabina savo artimųjų kapus, o mano daliai išpuolė net dveji kapai. Vėlinių vakare ant kapų degamos žvakės, vaškinės lemputės. Nepaisant lietaus, pilni kapai žmonių, kapai balti lyg prisnigta — o tai baltos chrizantemos ant kiekvieno kapo. Nežiūrint stipraus vėjo — kapai tartum ugnyj. Mat, visur dega žvakutės, lemputės. Vėjas jas užpučia, čia vėl jas uždega, padaro iš storo popieriaus užuovėjas — taip ir vyksta kova su vėju. Nemažai ir man teko kovoti su vėju, bet kai šiandien nuėjau, tai beveik visos mano žvakutės sudegusios.

1965.XI.12

... Šį mėnesį padaviau vykdomajam komitetui pareiškimą su visais dokumentais kooperatyviniam butui statyti. Pažadėjo statyti už pusantrų metų, tai gal už 2 m. turėsiu nuosavą butelį su vonia ir visais patogumais. Numatoma statyti Žaliakalny ne taip toli Savanorių prospekto, bet tolokai nuo miesto centro. Aš gailiuosi, kad vis svyravau, nepadariau tai keletą metų atgal, bet geriau vėliau, negu niekad.

1966.VI.14

Mieloji mano Ramunėle,

labai apsidžiaugiau sulaukęs Tavo malonaus laiško. Ačiū. Džiugu taipogi, kad taip sėkmingai pavyko Tau baigti mokslus. Noriu ta proga širdingai Tave pasveikinti.

Kad tu žinotum, Ramunėle, kaip man kadaise sekdavosi aritmetika, matematika. Prisimenu kaip pradžios mokykloj dar mokinausi, (o į mokyklą reikėjo plukti virš 2 mylių), būdavo mintinai sprendžiami uždaviniai. Kol mokytojas pasakydavo uždavinio sąlygas. uždavinį aš išspręsdavau.

Labai puiku, kad ryžaisi siekti magistro laipsnio, tai net būtina, nes turi visas sąlygas ir gabumus, ir jaunystę, ir visa kita, reikia tik prisispausti, o išdavos garantuotos. Paskiau visą gyvenimą būsi patenkinta, kad įsigijai tai, ko niekas negali atimti, nei viesulai, nei perversmai nenušluoja.

Mūsų lietuvių maža, mes galim iškilti tik savo mokslu, gabumais, darbštumu.

Deja, man neteko apie tokius dalykus net svajoti, nes nuo pirmosios klasės mokslą ėjau skolintais pinigais, tačiau dabar turiu nors tokią satisfakciją, kad baigęs mokslus, visas skolas atmokėjau iki cento, niekam nelikdamas skolingas, nei giminėm, nei negiminėm.

Artėja Tavo ir Jono sutuoktuvės, tąja proga noriu judviem

širdingai palinkėti daug laimės, ilgo ir gražaus gyvenimo.

Man labai malonu, kad menkos mano dovanėlės Tau patiko. Būk sveika ir puikios pavasariškos nuotaikos. Rašyk!

Bučiuoju Tave, Tavo Senelis.

1966.VIII.14

... Blogas dalykas, toji senatvė, tai vienas, tai kitas pradeda reikštis negalavimas, nors aš iki šiol niekuo negalėjau skųstis, o mano vienminčiai daugumoje jau po žeme. Aš stebiuosi, koks aš tvirtas buvau anais laikais etapuose tokius sunkius ir taip toli nešdavau bagažus ir nieko nepakenkė. O pirmojo karo metu per vieną dieną suvaikščiojau 70 km. pėsčias, sulyg jūsų būtų apie 40 mylių, tai arklio ne žmogaus dienai maršrutas. Bet dabar nieko iš manęs nebeliko, tik smegenis tebeturiu visai sveikus. Protas blaivus.

1966.XI.5

... Su buto statyba dalykai nelab geri. Aš užsirašiau butą į plytinį namą, o plytinių namų labai mažai testato ir nežinia, kada tokiame name bus galima gauti butą. Jau vaikštinėju pas aukštesnes valdžias, jie siūlo imti butą blokiniame name, kurie statomi iš cementinių blokų. Tokių namų labai daug statoma ir į juos daug greičiau galima pakliūti. Žmonės juose gyvena, nešalta, tik būna didelis girdimumas. Vis dar galvoju ir neapsisprendžiu.

1966.XII.21

... Jau savaitė, kai guliu odos ligų ligoninėj. Prieš atsigulant į ligoninę, man pavyko sutvarkyti mano būsimo buto statybą. Aš dabar jau įrašytas į statybos kooperatyvą Aidas. Kooperatyvo nariai kultūrtechnikai ir agronomai, taigi inteligentų draugija. Namas bus statomas Taikos gatvėje, tai nauja gatvė Žaliajame kalne. Mano kambariai bus pirmame aukšte, vienas į pietus, kitas į šiaurę, maždaug po 16-17 kvadratinių metrų didumo. Be to vonia, virtuvė, patogumai, šiltas, šaltas vanduo. Manau, kad gerai pavyks reikalai sutvarkyti, dabar žinau, ko reikia laukti.

1966.I.22

... Po Kalėdų nuvykau į Vilnių pas G., aplankiau Tavo krikšto tėtę (prof. V. Jurgutį, A.J.), radau sunkiai sergantį. Man pas jį esant kunigas atnešė Švenčiausiąjį, Kalbėjo, bet kaip ir

trūko sąryšio. Gydytojas nenustatė diagnozės, dieną temperatūra nukrenta, o naktį labai aukštai iškyla. Grįžęs į Kauną dar parašiau jam laiškutį, sveikindamas su N. Metais linkėdamas pasveikti. Užvakar gavau laišką, jog nabagas mirė IX.1. Palaidotas Palangoj pas savo tėvus. Bendrai jo man labai gaila netekus, aš jį labai branginau, būdamas Vilniuje visuomet jį aplankydavau. Jei būtų šeimininkė parašiusi apie laidotuves, būtinai būčiau nuvažiavęs į Vilnių, nors atsisveikinti, išlydėti.

Taip liūdna, kad mano prieteliai miršta vienas po kito.

1967.III.12

... Mano butelio statyba kooperatiniame labai gerai eina. Buvo steigiamasis susirinkimas, išsirinkome valdybą, pasirašėme paskolos lapą ir įmokėjome pinigus. Namas tuoj bus pradėtas statyti. Iš blokų jis yra greitai statomas, žada liepos mėn. užbaigti. Žinoma, gal kiek užsitęs. Dabar lieka pagalvoti, kaip ten įsikurti, bet čia mažiausias klausimas.

1969.I.22

... Štai sausio 18 palaidojome Petrašiūnų kapinėse Petrą (Klimą, A. J.). Vieta labai graži, šalia didžiojo tako. Mirė I.17. Atvažiavau į šermenis — laiptuose ir kambariuose labai daug žmonių. Prasiskyniau kelią, kur pašarvotas. Abu kambariai ir viršuje taipgi pilni, o gėlių, dauguma vazonikuose, tiek, kad mano vainikui net vietos nebeliko. Fotografavo viena nepažįstama ponia, ji kelis kart mušė ir mane. Jei kas išeis, gal gausiu. Važiuoti nulydėjome į kapus. Kelias gana ilgas. Prie kapo pasišovė kalbą sakyti V. Gustainis, gerai pasakė ir visą tą, ką aš buvau manęs sakyti, o tą patį kartoti, atrodė, neįdomu. Buvau labai sujaudintas, per naktelę nemiegojau, nes aš Petrą ir mėgau, ir gerbiau, laiks nuo laiko jį aplankydavau ir stebėjau, kaip jis pamažėl eina silpnyn ir silpnyn. Jau antri metai iš kambario nebeišeidavo, paskui mažai ir lovą apleisdavo, nebematė skaityti, kitokie negalavimai prisidėjo ir pribaigė. Mirė krikščionim.

1969.IX.13

... Buvau nustojęs Tau rašyti, nes iš tiesų buvau labai stipriai susirgęs. VIII.27 turėjau labai stiprų širdies priepuolį. Gerai, kad tuo metu buvo pas mane seselė, kuri man leidžia vaistus, tai jinai greitai iškvietė greitąją pagelbą. Aš visai troškau, nebeturėjau kuo kvėpuoti, atrodė, kad gyvybė ant plauko kabo.

Greitoji atvažiavo su savo vaistais ir deguonies maišu, kaip bematant priepuolis praėjo. Siūlė gulti į ligoninę, bet aš bevelijau namie sirgti. Kasdien atvažiuodavo daktarė, seselė. Šiandien pirmą kartą daktarė leido į lauką pasivaikščioti.

Iki šiol jausdavaus labai gerai ir manydavau, kad aš nepalaužiamas. Skaičiau, nurašinėjau, pervargdavau, naktimis nemiegodavau. Tai visa susidėjo ir mane gerai pamokino, kaip reikia gyvenimą tvarkyti. Juk iš tiesų ne 25, bet 85 metai. Ačiū Dievui, kad susidėjus puikioms aplinkybėms, viskas laimingai praėjo. Jaučiuosi neblogai, tik jėgų mažai.

1969.IX.21

... Žinoma, dabar pirmiausia tenka rašyti apie sveikatą. Ji kiek pagerėjo, tačiau toli gražu, ne tai kas buvo. Iš ryto lyg ir dusina. Kasdien po pusvalandį išeinu pasivaikščioti, vaikščiojant kažko krūtinę spaudžia. Tenka pailsėti. Savo darbą labai sumažinau, po truputį skaitinėju, kitaip būtų nuobodu. Turiu labai gerą seselę, ji man vaistus leidžia ir maistu aprūpina. Taip ir gyvenu.

Prieš keletą savaičių buvo apsilankiusi T. Rado mane dar lovoj. Turėjau jai skolos — atsilyginau. Pora dienų atgal pasiunčiau Ramunėlei gintarinį paveiksliuką jos gimimo dienai. Turbūt jau būsi gavusi pasiųstas Tau knygas, Vaižganto Pragiedruliai ir Putino raštai. Parašyk!

Visas ruduo pas mus buvo stebėtinai šiltas, kaip vasara. Dabar atšalo, prasidėjo tikras ruduo.

Visiems, visiems sveikinimai ir linkėjimai. Būk sveika, viso geriausio. Rašyk dažniau.

Bučiuoju — senelis.

— — —

(Kitą dieną taurusis žemaitis, Lietuvos Seimų pirmininkas, Nepriklausomybės Akto signataras, Lietuvos Respublikos prezidentas, Sibiro kankinys gimė amžinybei).

Mandagumo ir nuoširdumo šaknys yra šventume. Dėlto neretai jie randami mažiau išlavintuose ir išmokslintuose.

Vysk. F. Sheen

APIE VISOKERIOPĄ AUKLĖJIMĄ

Kuklios mintys pretenzingai temai

PROF. DR. JUOZAS ERETAS

Tęsinys

X

Bet mes savęs neapgaudinėjame: taip pat ir toks gelbėjimas turi savo pasalumų. Būtent tada, kai mes sutinkame žmogų, kuris mus sugėdina savo širdies išauklėjimu. Bet ar yra nors kur taip, kad apskritai tas pavadinimas išreikštas kaip priešingybė? Taip yra ir būtent ten, kur pasaulis suvokiamas nebe taip labai protu — jis bandomas suvokti ne protu, o pergyventi širdimi ir siela. Tada žmoniškumo pagrinde pajaučiame daiktų esmę ir patiriame sielos gilumoje daugiau aukščiausius ir paskutinius dalykus, negu tai galima su tais mokslais, kuriuos švietėjas kiek išdidžiai vadino tiksliaisiais. Ir religinis susijaudinimas apreiškia tiesas.

Ir jei pažinimas, kuris prasiskverbia į tokias gelmes, taip pat nelabai remiasi žinojimo medžiaga, kurią protas, vaduodamasis logika, išdirbo, tačiau ją pagrindžia taip pat žinojimu ir, be to, apdovanoja išmintimi, kuri mums vadovauja kaip tikras gyvenimo jausmas. Jo pripildytai sielai taip pat netrūksta kūrybinių impulsų ir valios, kuri natūraliausiu būdu valdo gyvenimą. Tas viskas suformuoja dvasios rūšį, kuria mes dėl visų vertybių pergyvenimo vadiname širdies auklėjimu.

Jo esmei atitinkant, jis veikiau sutinkamas moteryje, negu vyre, ir tarp moterų daugiausia motinose, tikriausiai pasekdamas jų gyvenimo jausmu. Todėl jis įeina į auklėjimą savo keliu su somnabulišku tikrumu tuo keliu, kurio neduoda jokia padagogika, ir jį gali aukščiausiai sukilninti. Todėl nesuprantama, kodėl valstybė moterį, jai ištekant, taip lengvai atleidžia iš mokyklos. Ji turėtų ją jos pačios naudai palikti taip ilgai, kiek jos pačios šeima tuo būdu nebus apleista.

Intelektualas, kuris savo prisirišimu prie "ratio" moksliškai vieninteliu kompetetingumu jį laiko, žinoma, traktuoja širdies auklėjimą abejingai ir dažnai ironiškai, nes ir epileptikus daugeriopai laiko tik esančiais dvasiniame priepuolyje. Taip švietimas 18-me amžiuje už tai turėjo tik vitriolišką pajuoką ir po to sekančiame vienas gydytojų atpalaidavo tiesiog "kulturkampfą

prieš viską, kas neatitiko jo gudragalviavimų", kas net Bismarkui buvo labai patogu. Bet yra, kaip racionalistai jau iš Shakespeare turėjo būti girdėję, net "daugiau dalykų danguje ir žemėje, negu jūsų mokyklos išmintis sapnuoja". Ir yra iš tikrųjų teisybė už kiekvienos proto nukaltos civilizacijos, taip pat ir sielinė kultūra ir širdies auklėjimas. Kad jie į sąžinę, kurie protą kaip budelio kirvį mojuoja, širdžiai sukapoti.

Ypatingai mūsų proto šviesa apšviestame vakarų pasaulyje širdies auklėjimui yra sunku net ir kai jis taip žavinčiai pražysta, kaip pvz. pas Schubertą, Moerikę, Hebelį, Brucknerį arba Kaestnerį. Taip viršininkai Jone Petre Hebelyje visiškai nematė jokio bažnyčios žibinto, dėl ko jie visą dešimtmetį tokių paikų istorijų rašytojui užkirto kelią kilti aukščiau. Ir toks Antanas Bruckneris visą savo amžių daugeliui austrų pasiliko tik paprastas kvailys. Ypač laikė paprastu mulkiu aną lygiai galingą kaip ir vienašališką kritiką, kuris dėjosi išauklėtu, "gaidų kreivazotoją", buvusį tiek naiviu, kad vieną savo simfoniją paaukojo Ponui Dievui. Jei norėtume visas gudragalviaujančio išdidumo aukas išskaičiuoti, būtų ilgas liūdnas sąrašas, todėl čia tebūnie pamąstyta tik apie Jeanne d'Arc, kurios nuoširdus tikėjimas pagaliau nugalėjo suktą politiškai piktnaudotų dvasininkų dialektiką.

Mes mielai pripažįstam, kad proto-ratio užpildytoje romanų ir germanų idėjų erdvėje šios šalys sunkiai atsilieka širdies auklėjimo pripažinime nuo baltų ir slavų pasaulio, kur šiltesniame sielos klimate ir širdies auklėjimas jaučiasi savo vietoje. Ten galioja kaip garbingas titulavimas pavadinimas "sielos žmogumi". Todėl yra apgailėtina, jei dvasiniame darbe vienašališkai pasitikima tik protu bei išmintimi; dvigubai apgailėtina, jei tai įvyksta jau ir vidurinėje mokykloje, kur jaunystė per lengvai savo jausmingai skaidriame natūralume praranda savo žaidžiantį skatinimą, savo menišką linkimą, ir taip yra visam laikui sužalojama viskas, kas žmoniška ir muzikiška. Tai yra per daug vertinga, kad egzaminų reikalavimams dalykinėms ir profesinėms aukštesniosioms mokykloms turėtume tai paaukoti, ir jaunuolis per tai taptų tik suskaldytu žmogum, kuriame nebeliktų vietos auklėjimui. Todėl esant visiems tvankiems verteriškiems jausmų besaikiškumams — harmoningas visų jaunos sielos jėgų išugdymas turėtų būti kilniausias pedagoginis uždavinys. Tokio uždavinio siekiant, nesusidaro jokių prieštaravimų tarp širdies auklėjimo ir auklėjimo Willmanno prasme, o tik laimingas papildymas, kur jie auklė-

jimo darbe vienas po kitu santykiuoja, kad galėtų visapusiškai išauklėtą asmenybę pastatyti kaip priešingybę prieš *homo faber* (pramoniniam žmogui).

XI.

Pastatykime sau kiek per drąsų klausimą: "Ar gali būti išauklėtas ir analfabetas?" Pirmąjį akimirksnį pakalbintasis tuoj atsakys su priešingu klausimu: "Auklėjimas be skaitymo ir rašymo?" Bet ar visada išauklėtąjį turime vaizduotis knygų trandimi su akiniais? Ar nėra dar kitų tipų?

Tikrai, nes ir nesuskaičiuojami milijonai, kurie prieš rašto ir spaudos išradimą žemę apgyveno, statė klausimus likimui, aiškinosi savo buvimą ir tikėjo aukštesne būtybe. Ir kas visas tas stebėjimas, tyrinėjimas, tas patyrimų ir apmąstymų sujungimas į gyvenimui vertą egzistenciją, kuri turi vertę apsisaugojimui ir pagražinimui, yra kas kita kaip auklėjimo darbas? Gerai darome šia proga prisimindami, kad skaitanti ir rašanti žmonija yra dar jauna, kad analfabetai ir šiandien dar sudaro daugumą ir kad seniai prieš graikus buvo kultūra ir auklėjimas labai toli prieš anuos senovės laikus, kurie brėško už Eufrato ir Gango.

Neprieštaraujame, kad anų pirmtakų gyvenimo erdvė buvusi per daug apribota, jų tyrinėjų priemonės perdaug primityvios ir jų patyrimo minties atlikti durbai yra buvę per skurdūs, kad jų pastangas galima būtų laikyti reikšmingomis ir vertinti kaip auklėjimo siekimą. Bet pagaliau atsiranda sąžiningumas, su kuriuo ieškoma atsakymo į slegiančius klausimus, pradedama iš to formuoti prasmingą gyvenimą. Ir tai yra galima net ir siaurai suspaustoje erdvėje. Giliausi šuliniai visuomet yra siauri. Atėnai, Jeruzalė, Florencija, Oksfordas, Weimaras, Freiburgas — tik paminint iš mūsų apylinkių — kalba iškalbinga kalba.

Taip kultūros siekimas ir veržimasis į išauklėjimą yra visur galimas, net džiunglėse ir stepėse. Dėl to yra tik baltaodiškas išdidumas, kai kitaip išsivystę laikomi neišsivysčiusiais. "Neišsivystymas" yra tik mūsų supratimas apie kitus, kitaip nedrįstame jų buvimo aiškinimo iš Sarbonos nurodyti. Kaip nemalonu, kad mes, pvz. keleta tūkstančių metų vėliau už kiniečius einame.

Ir tikėjimo dalykuose mes tik retai turėjome įsijautimo dovaną, kaip savo laiku P. Ricci S.J. (tiesiog pas kiniečius) parodė: daug dažniau kitokioms rasės priskiriame dvasiškai

visiškai svetimas sąvokas ir ant jų statome krūmuose katedras, kaip architektūrinius suvenirus, kuris išdavė daugiau mūsų nenusimanymą negu jautrumą mūsų svetimiesiems broliams. Misijoje nepakanka vien stropumo; prie to priklauso ir išauklėjimas.

Jei susiduriame su svetimomis kultūromis, neturėtume ir apie analfabetų sukurtas taip paneigiančiai kalbėti. Būti beraščiu nėra jokia dėmė. Tam tikromis aplinkybėmis tai gali būti trūkumas, tačiau tai gali kartais žmones sulaikyti nuo "auklėjimo", kurio visiškai nėra. Todėl su kiekviena meile knygai jos reikšmės neturėtume pervertinti; mažiau svarbu, kad rašoma ir spausdinama, ir skaitoma, kiek svarbu *kas*. Kad būtume garbingi paklauskime save: ar knygų pasaulyje tikrai yra tas pasaulis, kurį mes baltieji esame sukūrę?

XII.

Viešumoje dažnai susidaromas netikras išauklėto žmogaus paveikslas. Nors nepaneigiama jam žinojimo ir mandagumo, tačiau jis nelaikomas jo kiek pirštinėtame ir beveik hamletiškame mąstyme pakankamai stipriu, kad galėtų sutikti likimo strėles ir kilpines. Ypatingai politinės arenos ir ūkinių kovų tvirtos rankos vyrai mato jame daugiau negyvenimišką, nepraktišką ir todėl bejėgį žmogų. Tas klaidingas įvertinimas atsiranda turbūt iš grubesnio žvilgsnio ir taip pat iš vidinio netikrumo bei kasdienės rutinos dažnai priartėjusios prie jo iš šalies sutinkamo švelnesnio dvasiškumo. Jis pradžioje pajuntamas kaip priekaištas ir neretai iššaukia tam tikrą išdidumą.

Pažymėtina, kad pragmatikai, jei jie susiduria su dvasinguoju, tuojau klausia: kokia didelė yra tavo įtaka? Kokia tavo smūgio jėga? Taip savo laiku ir Napoleonas I apskaičiavo popiežiaus jėgą 40,000 kareivių; po 150 metų Stalinas norėjo žinoti, kiek Vatikanas gali komanduoti divizijų. Ir jei kas susidūrė su Bismarku, jis tuojau klausė: "Kiek už jūsų stovi rinkikų?" Bet toks tikėjimas viršinės jėgos priemonėms yra tik prietaras, nes kas gi liko prancūzų imperatoriui be ištaigingo karsto? Bet ir juo negalima pasitikėti. Ar neturėjo diktatorius iš savo mauzoleumo prie Kremliaus sienos išsikraustyti?

Prieš tokį niurų likimą stovi išauklėtojo darbas šviesiame priešingume; nes ar yra kas nors ateitį taip apvaisinantis, nugalintis, kaip patraukli idėja, daug žadanti vizija? Tikrai pradžioje jos šviesa pažadina maža vilčių, dėlko ji tik savo

kompetentiškais laikančių realistų būna atmesta kaip utopija. Bet viskas iš dvasios pasaulio neša tikrovės diegą savyje ir reikalauja laiko kad galėtų išsivystyti. Daugiau laiko negu paprastai duodama idėjų nešėjui. Bet šis nepergyvena jokio asmeninio triumfo. Ir tai yra jo paskirtis būti ledlaužiu, kelio paruošėju. Kiekvienas išsipildymas prasideda kaip pažadas.

To žinojimo sustiprintas, išauklėtasis eina tikslingai per neišvengiamus gyvenimo nepastovumus. Dėl kliūčių jis nerūstauja, neprasimuša alkūnėmis pro apmaudingas eiles ir nebūgnija kumštimis ant diskusijų stalo. Su ilgu atsikvėpimu, savo idealais kvėpuodamas, jis gali kantriai ištesėti išpildymą. Natūraliai nebūdamas neveiklus, tik su pastoviu, apmąstytu veikimu.

Išauklėtasis nėra joks gyvenimui netinkamas silpnuolis. Jis yra laimėjęs buičiai gilesnę prasmę ir stengiasi iš jos duoti gyvenimui pavidalą ir formuoti aplinką. Tai duoda jam jėgų ir drąsos priešintis visoms priešingybėms, su kuriomis nedvasingumas visada sąmokslauja prieš dvasią. Taip Mozartas: kada Austrijos imperatorius po vienos simfonijos iš aukšto pastebėjo: "Nebloga, tik baisiai daug gaidų". Tada kompozitorius jam atsakė su sveiku menininko išdidumu: "Kaip tik tiek daug, kiek reikalinga, Didybe". Goerres turėjo tik vieną plunksną, o tačiau nugalėjo Napoleoną, ir O'Conell turėjo tik žodžio dovaną, ir tačiau nuveikė išdidžią Angliją.

— Taip, kas gali atsilaikyti prieš dvasios nenugalimybę! Ji bevardį padaro narsiu. Kada naciai buvo įžygiavę į Paryžių ir buvo paliepę visur išstatyti vado portretus, knygininkas iškabino vitrinoje Hitlerio ir Mussolinio paveikslus ir po jais padėjo vienintelę knygą — "Les Miserables" de Victor Hugo.

XIII.

Pagaliau dar vienas paskutinis klausimas: Kada mūsų išauklėjimas yra tobulai baigtas? Kada jau galime sustabdyti savo pastangas jam siekti?

Kiekvienas atskiras laikotarpis daro naujų išradimų, kuria naujus veikalus, tai yra gimdo naujus auklėjimo elementus. Vadinasi, auklėjimo turinys neturi nieko išbaigto ir pastovaus, ką reikėtų paprastai pasisavinti, kas galėtų reikšti pilną išauklėjimą. Tai yra greičiau kažkas, kas pastoviai formuoja nauja ir generacijų tekėjimas laiko tekmėje vis neša naujas vertybes kuriomis pralenkia bei palieka anksčiau gyvenusius: ateitį perima išmintingieji. Kartais ta srovė teka lėtai, neju-

čiomis, kaip buvo per kelius viduramžių šimtmečius, o kartais ji pasileidžia greitai, kaip buvo išradimais turtingi Kolumbo laikai, kaip vaizdingai paliudija ir kosmiškai orientuota dabartis.

Tik apie tą dabartį kalbant, mes gyvenam laikais kada žmogus rengiasi pasistumti pirmyn į astronomišką, šviesos metų tolį, kad apie nauja "žeme" tapusią visatą pasirinktų naujų žinių ir išplėtotų naujų galėjimų, prieš ką viskas, kas buvo iki šiol pasiekta, prilygsta tik žvirblių daviniui. Ir tas išsivystymas pagal žmonių metus, greitai nenutrūks. Antropologai šiandieniniam žmogaus tipui *homo sapiens* gadynės ilgumą apskaičiavo apie 50 milijonų metų, iš kurių jis pirmas periodas ir apie du turi po savęs. Mes taip pat turime, jei tik mes ateities savižudiškai nesunaikinsim, prieš mus neužmatomas galimybes: su naujais mąstytojais, mokslininkais, menininkais ir daugeliu kitų gabumų, kuriuos žmonių giminė tiesiog eikvojančiu gausumu gamina. Ta kvapą užimanti perspektyva leidžia pažinti, kad išauklėtų darbas taip greit neišsibaigs. Dvasia taip pat savo galimumų pabaigos jokiu būdu nėra pasiekusi, kaip pasaulio žuvimu sergantys autoriai vis iš naujo tvirtina; pasaulis nėra jokia akla gatvė. Taigi išauklėtasis galėtų savo ainiams pavydėti jų begalinių vilčių, jei apskritai auklėjimas prileidžia pavydą.

XIV.

Kaip visa tai išdidžiai gali mus nuteikti, taip kukliais mus padaro taip pat mūsų šių dienų akivaizdoje mūsų šiandien dar taip skurdus žinojimas. Visos praeities reikšmingosios dvasios buvo kuklios, visą laiką daugiau žvelgė į tai, kas jiems uždrausta, negu į tai, kas jiems buvo galima. Ir kiekvienas teisingas išauklėtasis sekė jais, tačiau taip pat patyrė tikrai skausmingai, koks ankštumas laiko mus nelaisvėje. Taip jie galėjo patys tik maža mąstyti, kas juos darė tyliais ir nuolankiais. Pasipūtę visada buvo tik pusiau išauklėti ir ignorantai.

Ir tas nusižeminimas pripildo žinantį ne tik apšvietimo momentais, bet ir visoje jo buityje. Tačiau jis nuteikia jį daugiaus liūdnai, ir kartu jis jaučiasi patenkintas, net giedrios nuotaikos, nes vidujiniai išsilaužiama iš savo užtvarų ir tuo pasidaro galima prasimušti virš savęs ir tampama dvasios erdvume ne tik laisvu, bet ir linksmu. Jei jau pačiam, šiaip tulžingam, Schopenhaueriui tai atsitiko, tai kas reikia sakyti apie kitus mąstytojus, kurie net juoktis gali širdingiausiai iš savęs. Taip pat ir Schleiermacheris, kai jis buvo pasveikintas

su dideliu skaičium jo paskaitų ir pamokslų klausytojų, jis atsakė tik juokaudamas: "Matai Tamsta, studentai ateina todėl, kad aš turiu juos vėliau egzaminuoti. Merginos ateina dėl studentų, o karininkai dėl merginų".

XV.

Kadangi čia nesiekiama auklėjimo sistemas labai išaukštinti, autorius gali bet kurioje vietoje padėti plunksną, nesukeldamas sau priekaišto, kad nepilnai atliko darbą. Svarstomos mintys čia yra prisimenamos tik kaip paskatinimas, kurias skaitytojas tikrai toliau vystys, kur jam galės pagelbėti galibūti Gracianas, Haeckeris, Hilty arba Emersonas. Toks tolimesnis mąstymas apsimokės; tačiau yra daugybė tų, kurie, gyvendami demokratinėje bendruomenėje, yra linkę pagrindinius dėmokratijos dėsnius perkelti į dvasios plotmę; tuo jie galės baigti, kas sudarys sąlygas po reikšmingų diskusijų jų vertę nustatyti daugumos nutarimais. Neginčijama, kad tai geriausiai patarnauja mūsų susigyvenimui su demokratine tvarka. Bet be politikos horizontalės yra dar ir dvasios vertikalė, kuri hierarchiškai klasifikuoja intelektines, moralines ir menines vertybes. Bet tai nusprendžia nebe masės *maior pars*, o *sanior pars*, elitas.

Išmintingas pilietis supranta, kaip labai tautos visuma gyvena iš tų vertybių išsiskleidimo ir todėl turi pasirūpinti politiką suformuoti iš dvasios supratimo. Tas taip pat žino, kad kultūra gali kurti politiką ir mato, kad tai Gandhi, Motto, Heuss, Kennedy — tik mirusius nurodant — įtikinamai patvirtina; kaip jie prieš tai pastebėjo, kad politika vos tik gali kurti kultūrą. Dėl to ir kiekviena sveika tautos bendruomenė savo išauklėtųjų įtaką matuos pagal jų be sau lygaus vertę.

Tačiau nevisuomet ilgai taip buvo, nes daugelis viešojo gyvenimo vyrų mano, kad galima kai kada patarimu paveikti tikrai nepatogius išauklėtus žmones. Ir kadangi tai atsitinka daug dažniau, negu tautos gerovei tai yra naudinga, tebūnie čia baigta nuotykiu, kuris leidžia nušviesti beveik simbolinę dvasinio elito reikšmę: kada kartą Mokslų Akademijos Petrapilyje šventėje vienas kaip neturintis skonio, kaip ir išdidus funkcionierius plačiai atsisėdo garbingoje vietoje, kuri buvo numatyta Leonardui Euleriui, Katrina II atidaryme pastebėjo su nugalinčiu žavumu: "Pone Euleri, nors Jūs nesėdite ten aukštai, kur priklausot, bet visada, kur tik Jūs galėtumėte sėdėti, visada ten yra viršuje".

EUROPOS PARLAMENTO RINKIMAI

Praėjusiais metais įvykę antrieji rinkimai į Europos parlamentą neišjudino nei pačių balsuotojų, nei likusio pasaulio. Tačiau nebuvo jie ir visai bereikšmiai, ką rodė pasaulio dėmesys jiems.

Europos parlamentas, kurio būstinė yra Prancūzijos Štrasburge, yra Europos Bendruomenės patariamasis organas, neturįs įsakančios galios. Jau daug daugiau galios turi Ministerių Taryba, kuri atstovauja atskirus kraštus. Aukščiausias organas yra Europos Taryba, kurią sudaro kraštų vyriausybių vadai. Ši taryba paprastai posėdžiauja tris kartus metuose ir svarsto svarbiausius bendruomenės reikalus. Ministerių taryba yra bendruomenės organas, Europos taryba nėra.

Rinkimai vyko 1984 m. birželio 14 ir 17 d. Balsavimo teisę turėjo apie 200 milijonų žmonių, 10 Europos kraštų piliečių. Birželio 14 d. balsavimai vyko D. Britanijoje, Danijoje, Olandijoje ir Airijoje, o birželio 17 d. — Belgijoje, Liuksemburge, Graikijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir V. Vokietijoje.

Šie tebuvo tik antrieji parlamento rinkimai. Pirmieji buvo 1979 m. ir juose balsavo 61% turėjusių teisę balsuoti. 1957 m. Romos sutarties asamblėja, kuri sukūrė bendruomenės institucijas, nebuvo rinkta, bet sudaryta iš tautinių parlamentų delegacijų.

Rinkimus ir šį kartą laimėjo socialistai, kurie naujajame parlamente turi 131 atstovą. Antra savo gausumu partija yra Europos Liaudies Partija (krikščionys demokratai), pravedę 108 atstovus. Konservatoriai pravedė 50 atstovų (anglų 45 ir danų 5), komunistai 42 (iš jų italų 27), liberalai - demokratai 38, Europos progreso demokratai 23, žalieji ir radikalai 14, dešinieji 17, kiti 11, viso 434 atstovai.

Daugiausiai krikščionių demokratų atstovų turi vokiečiai — 41, po to italai — 27. Belgija turi 6 atstovus, Prancūzija 8, Graikija 9, Airija 6, Olandija 8 ir Liuksemburgas 3 krikščionių demokratų atstovus.

Rinkimai yra įdomūs ir svarbūs keliais atvejais. Iš vienos pusės pralaimėjo beveik visos valdančios partijos: vokiečių krikščionys demokratai, anglų konservatoriai, Italijos krikščionys demokratai. Iš kitos pusės, labai stipriai pralaimėjo Prancūzijos komunistai, bet laimėjo Italijos, pirmą kartą pralenkdami krikščionis demokratus (33.5% prieš 33%). Atrodo, kad daugelis

italų balsavo už komunistus užjausdami juos, mirus jų vadui Enrico Berlinguer.

Stebina ir dešiniųjų ekstremistų (tautinės fronto partijos) laimėjimas Prancūzijoje, kurie pirmajame parlamente neturėjo nė vieno atstovo bei žaliųjų, kurie dabar turi kartu su radikalais net 14 atstovų.

Apskritai, šį kartą balsavo mažiau žmonių, kas rodo europiečių apatiją. Pasitvirtino ano meto europiečių vadų biamė, kad parlamentas gali tapti ne tiek europėjinio vienijimosi faktorium, kiek atskirų kraštų nepatenkintų balsuotojų registru. Šie balsavimai, atrodo, tą patvirtino. Atrodo, kad daugeliui europiečių dar vis svarbiau jų kraštų problemos: bedarbė, senų pramonės šakų silpnėjimas, socialinių patarnavimų finansinė našta, ekonominiai ir kariniai ryšiai su JAV ir pan., negu anttautinės europinės problemos.

Iš kitos pusės ir pačios Bendruomenės institucijos yra daug daugiau persunktos biznieriška mąstysena, negu politiniu idealizmu. Vos bekrutanti ekonominė integracija beveik visiškai užgožė ilgamečius politinės vienybės siekimus.

Tačiau būtina pastebėti ir lėtą bet tikrą progresą. Pvz. vokiečių, prancūzų ir net insuliarinių britų ryšiai niekuomet nebuvo tokie tamprūs ir draugiški kaip šiandien. Tūkstančiai kasdienių palengvinimų, kurie jau šiai kartai yra normalus gyvenimo reiškinys, prieš 50 metų buvo neįsivaizduojami. Karinio konflikto galimybė net nediskutuojama. Tai vis Bendruomenės laimėjimai. Gal svarbiausias laimėjimas yra, kad jaunosios kartos Europinę Bendruomenę prisiėmė kaip savo, nors ir nerodo jai išskirtinio entuziazmo.

Daugiau negu bet ką šie rinkimai ir šiandienos padėtis rūpina, tai Europos krikščionis demokratus. Nuo to istorinio 1950 m. momento kai krikščionis demokratas Prancūzijos užsienių reikalų ministeris Robert Schuman pasiūlė taiką kurti sujungiant anglies ir plieno pramones, iki dabartinės finansiniai - biudžetinės krizės europinė vienybė buvo ir yra pačia didžiąja krikščionių demokratų partijų problema. Šalia Schuman anomis isotrinėmis dienomis stojo kiti du didieji krikščionys demokratai — Adenaueris ir De Gasperi.

Šiandien europinės bendruomenės revitalizacijos priekyje vėl stovi Italijos ir Vokietijos krikščionys demokratai. Kartu su kitų 8 kraštų bendraminčiais jie sudaro KD grupę parlamente, kuri šalia socialistų yra pati įtakingiausia. Juos charakterizuoja

vieningas užsiangažavimas už Europos vienybę, kai tuo tarpu socialistai šia prasme yra suskilę.

Vienas pačių aktyviųjų šiandienos europinės vienybės ugdytojų yra olandas Frans Andriessen, buvęs Olandijos katalikų liaudies partijos pirmininkas. Šiuo metu jis yra ryšininkas tarp parlamento ir vykdomosios komisijos. Briuselio sluogsniuose kalbama apie jo šviesią ateitį europinės bendruomenės viršūnėse.

Europos parlamentas neseniai patvirtino naują sutarties projektą, kuris turėtų pakeisti Romos sutartį. Tai vadinamasis Spinelli projektas, pavadintas italų atstovo vardu, kuris buvo projekto ruošimo koordinatorium. Būdinga, kad projektas labai atvirai žvelgia tiek į šiandienos Bendruomenę, tiek į ateities galimybes.

Spinelli raportas aiškiai taria, kad šiandien bendruomenė yra sunykimo pavojuje ir nedvejodamas už tai kaltina atskirų kraštų vyriausybes. Ten rašoma, kad "Europos integraciją, kuri yra būtina, bet paraližuota, gali išgelbėti tik parlamentas, nes tik tokis visuotiniu balsavimu išrinktas organas gali išvesti Europą iš akligatvio". Parlamentas turi būti stipresnis, o tautinės vyriausybės silpnesnės, kitaip visa kas buvo pasiekta, bus pasmerkta sunykimui. **A. V.**

Mūsų parapijų socialinių reikalų komisijų uždavinys yra ne tik įsąmoninti parapiją Kristaus socialinės misijos svarba bei ugdyti parapijiečių tarpe socialinę atsakomybę ir jautrumą artimo vargui ir poreikiams, bet suorganizuoti r reikalingą medžiagą ir priemones bei sudaryti sąlygas šiam sąmoningumui ir rūpesčiui realizuoti atskirų sričių efektyvia akcija.

SUKAKTYS

PEDAGOGUI PETRUI MALDEIKIUI AŠTUONIASDEŠIMT METŲ

1981 m. spalių mėnesio antroj pusėj Hot Springs Amerikos Lietuvių Tarybos atstovas p. Petras Maldeikis rengėsi į Amerikos Lietuvių Tarybos suvažiavimą Čikagoje. Kelionė nėra labai tolima, nors matuojant Lietuvos mastu, galėtum tris kartus pervažiuoti visą Lietuvą. Iškyla ir apsistojimo problema. Tarybos suvažiavimas vyko Marquette parko apylinkėj, o dauguma p. Maldeikio prietelių gyvena Cicero mieste, Čikagos metropolio vakaruose. Jau prieš kiek laiko buvau pasiūlęs apsistoti pas mus, nes vietos turim, o į posėdžių sales tik penkios minutės kelio automobiliu. Be to, čia pat pulsuote pulsuoja didžioji Marquette parko lietuvių kolonija, o pasikalbėjus su p. Maldeikiu žmogus kažkaip praturtėji. Priartėjus suvažiavimui, p. Maldeikis pasiteiravo labai nedrąsiai apie galimybę apsistoti pas mus. Toks jau jo būdas — niekam nepadaryti jokių sunkumų ir nepatogumų. Parašiau trumpą laiškutį, kad visi laukiam, kad jo kambarys jau iššluotas ir lova paklota. Prieš atvykdamas p. Maldeikis patelefonavo ir pranešė atvykimo valandą, kad tuo būdu sumažintų kaip jis išsireiškė "sutrukdymą".

Gimęs 1904 m. spalių mėnesio 19 d. Bartkūnuose, Ramygalos valsčiuje, Panevėžio apskrityje, ūkininkų šeimoje. Mokėsi Ramygalos gimnazijoje ir Ukmergės gimnazijoj, kurią baigė 1927 m. Tais pat metais įstojo į Vytauto Didžiojo Universitetą, Humanitarinių mokslų fakultetą, kur studijavo pedagogiką, lietuvių kalbą ir literatūrą, ir anglų literatūrą. Neturėdamas pakankamai išteklių, pragyvenimą užsidirbo tarnaudamas aukštuosiuose karininkų kursuose. Tuo pačiu metu atliko ir karinę prievolę, baigdamas karo mokyklą atsargos karininko laipsniu. 1932 m. gruodžio mėn. išlaikė universiteto baigiamuosius egzaminus ir buvo paskirtas Kauno Aklųjų Instituto vedėju. Aklųjų Institutas apėmė pradžios mokyklą ir amatų mokyklą. Mokyklos aklieji ten pat bendrabutyje ir gyveno. Gilesniam susipažinimui su aklųjų mokyklomis ir aklųjų auklėjimu kituose kraštuose, p. Maldeikis lankėsi Austrijos, Čekoslovakijos,Prancūzijos ir Vokietijos aklųjų mokyklose. 1939 metais gavo lietu-

vių kalbos mokytojo darbą Marijampolės mokytojų seminarijoj ir iš aklųjų instituto pasitraukė. Po metų, 1940 m. p. Maldeikis vėl sugrįžo į Kauną, kur gavo darbą Kauno IX-je gimnazijoje, kuri tuo metu (pirmuoju bolševikmečiu) buvo sudaryta iš buvusių jėzuitų ir žydų gimnazijų. Išvijus rusus, p. Maldeikis buvo paskirtas Kauno mokytojų seminarijos direktorium. Jis tą seminariją suorganizavo ir jai vadovavo iki pasitraukimo iš Lietuvos 1944. 1942 - 1944 metų vasaromis Kaune suorganizavo mokytojų kursus ir šiems kursams vadovavo.

Dirbdamas p. Maldeikis neapleido tolimesnių studijų ir ruošėsi doktoratui. Gilinosi pedagogikoje ir psichologijoje. 1943 m. Vytauto Didžiojo Universiteto Filosofijos fakultetui įteikė disertaciją — "Koedukacija psichologiniu požiūriu". Vokiečiams uždarius universitetą, disertacija negalėjo būti apginta, nors fakulteto komisijos nariai disertaciją vertino teigiamai. Nuo gimnazijos dienų priklausė ateitininkams. Dalyvavo Šaulių Sąjungoj ir Lietuvių Mokytojų Sąjungoje, visuomenei skaitė paskaitas, rašė XX Amžiuje, Lietuvos Mokykloj. Artėjant antrajai bolševikų okupacijai p. Maldeikis su ponia pasitraukė į Austriją, o kiek vėliau persikėlė į Vokietiją. Susikūrus pabėgėlių stovykloms, apsigyveno Hanau, kur 1945 - 49 m. buvo Lietuvių gimnazijos direktorium ir Hesseno provincijos švietimo įgaliotiniu penkioms lietuvių gimnazijoms. Susiorganizavus lietuviams mokytojams, pirmininkavo Lietuvių Tremtinių Mokytojų Sąjungai. 1949 rudenį persikėlė į JAV ir apsigyveno Čikagos pasienyje Cicero mieste. Pragyvenimą užsidirbo fiziniu darbu įmonėse — fabrikuose. Vėliau gavo kiek lengvesnį darbą metalo patikrinimo laboratorijoj patikrinimų paruošėjo darbą.

Atliekamu nuo darbo metu dalyvavo visuomeninėj veikloj. Skaitė daug paskaitų, kartu su kitais lietuviais intelektualais suorganizavo mokslinių studijų klubą Čikagoje ir jam keletą metų vadovavo. Vėliau šis klubas persiorganizavo į Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos Židinį, kuriam p. Maldeikis keletą metų pirmininkavo. 1961 m. organizavo penktą LKMA suvažiavimą Čikagoje. Dirbo Cicero lituanistinėj mokykloje ir dėstė pedagogikos ir psichologijos pradmenis Lituanistikos Institute Čikagoje. Tą darbą dirbo iki išvykimo į Phoenix, Arizona. Maldeikius traukė švelnesnis klimatas ir ramesnė atmosfera. Phoenix karštos vasaros netiko p. Maldeikienės sveikatai ir ponai Maldeikiai persikėlė į Hot Springs, Arkansas, kur tebegyvena ir dabar.

Išeivijoje rašė "Drauge", "Aiduose", "Laiškai Lietuviams"

ir t.t. Nuo 1969 m. iki 1976 redagavo JAV LB Švietimo Tarybos leidžiamas "Švietimo Gaires". Lietuvių Bendruomenei pradėjus iškrypti iš savo tiesioginės paskirties ir atėjus į vadovybę menkai pasiruošusiems, ambicingiems žmonėms, p. Maldeikis atsisakė "Švietimo Gairių" redagavimo ir 1976 m. perėmė redaguoti "Tėvynės Sargą". Pirmaisiais jo redagavimo metais išėjo 2 numeriai, o nuo 1977 m. trys numeriai per metus. Tik susipažinę su redakcijos darbu gali įsivaizduoti tą didžiulį darbą, kurio pareikalauja trys žurnalo numeriai, išleidžiami vienų metų laikotarpyje. P. Maldeikis kiekvieną straipsnį perrašė mašinėle. Atiduodamas medžiagą spaustuvei, jis tiksliai žinojo, kiek žodžių bus kiekvienam puslapyje, kiek bus puslapių ir kaip jie atrodys. Į likusias tarp straipsnių vietas įterpdavo iškilių pozityvių žmonių mintis, kurios neprieštaravo krikščioniškajai demokratijai. Gavęs surinktą "Tėvynės Sargą", pats darydavo korektūras. Kad išvengus klaidų, visą jau spaustuvės surinktą medžiagą skaitė po tris kartus. Tokiu būdu žurnalas buvo puikiai išplanuotas, patrauklus savo forma, svarus savo turiniu ir taisyklingas gražia lietuvių kalba.

Perimdamas "Tėvynės Sargą" p. Maldeikis norėjo jį padaryti grynai politiniu žurnalu. Kultūriniams ir literatūros klausimams turim "Aidus" ir eilę kitų žurnalų, sakydavo jis. Vengdavo dėti greitai pasenstančių žinių. Vieno numerio išleidimas užtrunka 4 - 5 mėnesius ir įvairios žinios per tiek laiko nustoja savo aktualumo. Tam esą dienraščiai ir savaitraščiai. Nesileido į polemiką. Stengėsi, kad "Tėvynės Sargas" būtų akademinio lygio. Svarstė aktualias problemas, kylančias iš lietuviškos išeivijos, padėties okupuotoj Lietuvoj ir politiniam pasaulio gyvenime. Problemos, kurias kėlė p. Maldeikis, buvo įdomios visai lietuviškai išeivijai. Turbūt dėl to nemaža dalis skaitytojų ir rėmėjų buvo ne politikai arba kitokio politinio įsitikinimo žmonės. Sau įprastu kruopštumu visas problemas p. Maldeikis svarstė ramiai, santūriai ir išsamiai. Tiems, kurie neaiškių motyvų vedami nukrypo nuo pagrindinių jiems pavestų uždavinių, nepagailėjo griežtesnio žodžio, žodžio neapsilenkiančio su santūrumu ir mandagumu. Besislapstantiems po neutralumo skraiste, p. Maldeikis skelbė, kad kas liečia VLIKą, ALTą ir LB jis nesąs neutralus. Visos šios organizacijos turi savo paskirtį, visos reikalingos ir bet koks iškrypimas iš savo paskirties kenkia darniam darbui, pavergtos Lietuvos vadavimui ir lietuvybės išlaikymui. Norėdamas padaryti "Tėvynės Sargą" akademiniu žurnalu, pats Maldeikis daug dirbo, studijavo, kalbėjo ir

rašė kaip gilus akademikas. Nieko nedarė paskubomis ir atmestinai. Tas atsispindi ir visame jo gyvenime. Pakviestas kalbėti Vasario 16 d. minėjime jo paties kolonijoj Hot Spirngs, p. Maldeikis paskaitai ruošėsi septynias dienas. Darydamas pranešimus įvairiuose suvažiavimuose, taip pat tinkamai pasiruošdavo. Neveltui sakoma, kad genijus yra 90% darbo ir 10% talento kombinacija.

Perimdamas redaguoti "Tėvynės Sargą", p. Maldeikis, kartu su LKDS Centro Komiteto sekretorium apvažinėjo žymesnes lietuvių kolonijas JAV. Kontaktavo vienminčius, rinko bendradarbius, kalbėjo apie savo planus "Tėvynės Sargui" ir domėjosi kitų nuomonėmis. Žurnalas buvo gerai vertinamas lietuviškos išeivijos, ypač intelektualų, bet p. Maldeikis niekada nebuvo patenkintas. Visada prašė kitų nuomonių ir kritikos, nes tik tokiu būdu esą galima tobulėti. Darbą labai sunkino atstumai ir spaustuvės uždelsimai. Su bendradarbiais vedė nuolatinį susirašinėjimą. Rašančių skaičiui mažėjant, sunku išprašyti išsamesnių straipsnių net iš bendradarbių.

Atvykęs į Čikagą, aplankydavo didžiuosius miesto knygynus. Domėjosi, kas nauja politikoj, pedagogikoj, literatūroj. Dažnai grįždavo iš miesto apsiginklavęs vėliausiais veikalais. Tai jaunystės pažymys. Kol žmogus domisi, kas vyksta politikoj, literatūroj, pedagogikoj ir t.t., žmogus yra jaunas. Nenoriai sutikdavo bet kur pavėžinamas, nes motyvuodavo, kad laikas visiems, o ypač dirbantiesiems, yra labai brangus.

1981 m. po ALTo suvažiavimo Čikagoje pakviečiau pasižiūrėti Lyric operos spektaklio Ariadne Auf Naxos. P. Maldeikį žavėjo ne tik operos pastatymas ir muzika, bet ir salės architektūra ir graži publika. Kaip giliam mąstytojui jam tuoj kilo klausimas santykio tarp bendro pasiruošimo, išsilavinimo ir mokslininko. Sakiau, kad talentai bręsta vienatvėje, o charakteris gyvenimo triukšme, kad neretai devyni amatai yra dešimtas badas. Ponas Maldeikis pasiliko prie nuomonės, kad vis dėl to žmogus turi būti visapusiškai pasirengęs, kad galėtų atlikti jam Aukščiausiojo duotą misiją gyvenime. Gal apgailėjo taip daug praleisto laiko fabrikuose, kur nebuvo progos pasireikšti su įgytomis žiniomis ir toliau lavinti protą. Tam liko tik nuo darbo atlikę vakarai ir neretai nepilni savaitgaliai.

Perėjus prie trijų "Tėvynės Sargo" numerių per metus, su Centro Komiteto pritarimu, siūliau apmokėti kai kurias namų apyvokos išlaidas, kaip žolės karpymą ir laistymą, žiemą sniego nukasimą ir t.t. Tai vis laiko pareikalaują darbai.

Sakiau, pasamdytume ką nors atlikti šiuos darbus ir redaktoriui sutaupytume šiek tiek laiko. P. Maldeikis apie tai nenorėjo net girdėti. Sakė, kad iš gaunamos pensijos ir santaupų pragyvena gražiai ir jokios pagalbos iš šalies nereikalinga.

Lietuvoj daugiausia rašė pedagoginiais klausimais ir padarė didelį įnašą į šios srities negausią literatūrą. 1938 m. išleido knygą "Melas kaip pedagoginė problema", 1939 — "Inteligencija ir jos tyrimas", 1939 m. — "Valia ir jos ugdymas". Paskutinioji knyga išleista trumpai prieš pirmąją bolševikų okupaciją okupantų buvo sunaikinta. Išeivijoje, dar Vokietijoj, paskelbė tris kitus savo darbus: "Lyčių problema", 1947 m., "Tėvai ir vaikai", 1947 m., "Seksualinis auklėjimas", 1948 m.

Jungtinėse Amerikos Valstybėse išleido "Vakarų Europos ir JAV Auklėjimas", 1958 m. Tai stambus pedagoginis veikalas, kur palyginama europietiška ir amerikiečių auklėjimo sistemos, jų panašumai, skirtumai, tikslai, vertybių samprata. 1965 m. suredagavo leidinį apie Vytautą Endziulaitį. 1966 m. pasirodė studija "Moderniosios Pažangos Problemos", kur, remdamasis skirtingų pažiūrų atstovais, autorius atskleidė pažangos prasmę. Kiek vėliau, 1973 m. pasirodė kitas stambus Petro Maldeikio veikalas "Meilė Dvidešimtame Amžiuje". Čia autorius nagrinėja meilės aspektus ir jos reikalingumą žmogaus išsivystymui. 1975 m. išėjo pats stambiausias p. Maldeikio veikalas "Mykolas Krupavičius", 493 puslapių apimties. Tai išsami studija apie šį nusipelniusį kunigą, valstybininką, politiką ir tą laikotarpį, kuriame gyveno ir dirbo Mykolas Krupavičius.

Padaręs gražų įnašą į lietuvių politinę literatūrą, 1983 m. žiemą p. Maldeikis išleido paskutinį jo suredaguotą "Tėvynės Sargo" numerį ir redaktoriaus pareigas perdavė gerai plunksną valdančiam jaunesniam savo bendraminčiui Algirdui J. Kasulaičiui.

Pono Maldeikio darbuose nepavargstamai talkininkauja jo žmona Jadvyga Endziulaitytė - Maldeikienė. Kilus iš šviesaus mokytojo Motiejaus Endziulaičio šeimos, sesuo pergreit mirusio veikėjo idealisto Vytauto Endziulaičio, p. Maldeikienė iš jaunų dienų augusi ateitininkiškoj ir krikščioniškoj demokratinėj dvasioj, yra natūrali talkininkė p. Maldeikio darbuose. Abu p. Maldeikiai gyvena savo namuose Hot Springs, Arkansas valstijoje.

1984 m. spalių mėn. 19 d. Petrui Maldeikiui suėjo 80 metų amžiaus. Darbingas ir kūrybingas p. Maldeikis neliks ir toliau pasyviu bebėgančio gyvenimo stebėtoju. Jis ir toliau tal-

kininkaus "Tėvynės Sargui", bendradarbiaus kitoj spaudoj ir, padedamas savo žmonos Jadvygos aktyviai dalyvaus lietuviškos išeivijos gyvenime ir pavergtos Lietuvos vadavimo darbuose. "Dirbk ir Dievas padės" — sako lietuviškas priežodis. Darbas yra pono Maldeikio poilsis.

Pr. Povilaitis

PAVĖLUOTŲ SUKAKČIŲ PROGA

Mūsuose yra gražus paprotys pagerbti atitinkamo amžiaus sulaukusius visuomenės veikėjus, prasikišusius įvairių profesijų specialistus, meno ir kultūros darbuotojus, i.e. tuos asmenis, kurie prašoko savo pašaukimo ribas ir vienu ar kitu būdu tarnauja visuomenei, jai aukodami savo laiką ir energiją. Arba tuos, kurie jau sulaukę poilsio metų, šviečia mums jaunesniesiems savo praeitų dienų darbais ir atsiekimais. Vienus pagerbiame puotomis, kitus akademijomis, dar kitus rašiniais spaudoje. Ir tai gerai, nes tie asmenys yra to nusipelnę.

Mums labai džiugu, nes mes savo bendraminčių būryje turime sukaktuvininkų, kurie mums šviečia savo atliktais ir atliekamais darbais, savo asmenybės taurumu, savo pasiaukojimo grožiu. Tik gaila, kad laikui nesulaikomai bėgant, ne kartą mes pro tas sukaktis prabėgame tylomis, jų nepastebėdami ar dėl profesinio ir visuomeninio darbo neįstengdami jas tinkamai paminėti. (Ak, žurnalų ir laikraščių redagavimas argi nėra normalus užsiėmimas, nes daugiausia atliekamas poilsio valandomis, vagiant laiką nuo šeimos ir atvangos).

Nenuostabu, kad ne kartą mes minime pavėluotas sukaktis, nors tas jokiu būdu nemažina nei sukaktuvininko nuopelnų nei paminėjimo reikšmės ir prasmės. Šia proga norime pagerbti kelis sukaktuvininkus, kurie yra to didžiai nusipelnę, bet pro kurių sukaktis mes dėl neįstangos praėjome tylomis.

Prof. Dr. Pranas Jucaitis

Ateinančių metų gale prof. dr. Pranas Jucaitis švęs savo amžiaus 90 metų sukaktį. Tik retas tokios sukakties sulaukia ir dar retesnis, kuris ją švenčia nepalenktas ligos, šviesiu protu ir didžia dvasia. Šiais metais jis švęs savo 89-tą gimtadienį ir kadangi tylomis praėjome pro jo 85-sius metus, norime dabar jį prisiminti, pasidžiaugti jo didžia asmenybe ir

pagerbti jį už ilgo gyvenimo gražiuosius darbus.

Prof. Jucaitis, kuris dabar gyvena Clevelando priemiestyje, deja, jau keli metai negali pasidžiaugti stipria sveikata, bet užtai jo šviesus protas tebėra pačiame stiprume ir jo asmenybė trykšta taurumu ir kilnumu.

Su prof. Jucaičiu pastarąjį dešimtmetį arčiau bendraujant negali nesižavėti jo krikščionišku tyrumu, lietuvišku ištikimumu, be galo mielu draugiškumu, proto aštrumu ir gaiviu optimizmu, kuriuo apdovanoti tik išrinktieji. Kiek galėdamas jis stengiasi dalyvauti religiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime, dažnai lietuvišką veiklą paremdamas stambiomis finansinėmis aukomis. Dažnai jis lankosi bičiulių šeiminėse šventėse ir su miela šypsena būna jos dėmesio centre.

Prof. dr. Pranas Jucaitis yra tikras XX amžiaus vaikas, nors jis gimė dar XIX a., 1896 m. gruodžio 5 d. Kiaulupių kaime, Sintautų valsčiuje, Šakių apskrityje. Taigi jo esama zanavyko. 1915 m. jis baigė Suvalkų gimnaziją ir karui siaučiant nepradėjo studijų, bet pradėjo dirbti Petrapilio lietuvių komitete nuo karo nukentėjusiems šelpti. Tačiau netrukus grįžo į Lietuvą ir pradėjo mokytojo darbą Vilniuje ir vėliau Šiauliuose. 1917 - 1918 m. vėl Vilniuje buvo Lietuvos Tarybos tremtinių ir belaisvių grąžinimo sekcijos sekretorius. 1918 m. jis jau Vidaus Reikalų ministerijos kanceliarijos viršininkas, o kitais metais Lietuvos pasiuntinybės Šveicarijoje sekretorius.

Čia jaunasis Jucaitis pradėjo studijas, kurias baigė 1924 m. (studijavo Berno, Fribourgo ir Munesterio i. W. universitetuose). Pastarajame 1930 m. gavo filosofijos doktoratą. Pabaigęs studijas buvo Žemės Ūkio akademijos docentas ir nuo 1932 m. e. o. profesorius ir chemijos katedros vedėjas. 1941 - 44 m. prof. Jucaitis dėstė VDU fizinę chemiją bei 1941 - 42 m. buvo technologijos fakulteto dekanas. 1946 - 47 m. jis buvo Pabaltijo universiteto profesorius ir chemijos skyriaus dekanas. Amerikoje 1948 - 51 m. Gannon kolegijos Erie, Pa. profesorius ir po to Illinois Institute of Technology Armour Research Foundation mokslinių tyrimų chemikas.

Prof. Jucaitis buvo ir uolus lietuviškos bei kitų kraštų mokslinės spaudos bendradarbis, parašęs daug savo srities straipsnių.

Su malonumu reikia pastebėti, kad jo plati ir gili profesinė ir mokslinė veikla niekuomet neužgožė visuomeninės pareigos. Dar Lietuvoje jis aktyviai veikė šauliuose, Vilniui vaduoti sąjungoje, ateitininkuose, kurių eilėse jis yra nuo pat jų

įsikūrimo pradžios, 1911 m. Tuo būdu jis yra vienas iš tų retų žmonių, kurie kartu su pačia ateitininkija šiemet švenčia 75 m. ateitininkavimo metus!

Amerikoje prof. Jucaitis pora metų (1952 - 54 m.) pirmininkavo Amerikos lietuvių profesorių sąjungai, po to Ateitininkų sendraugių sąjungai. Jis visą laiką buvo ir tebėra aktyvus krikščionis demokratas. Mums labai malonu pastebėti, kad jis yra ir "Tėvynės Sargo" bendradarbis ir stambus mecenatas, jo leidimą parėmęs gausiomis aukomis. Su mūsų žurnalu jį riša labai seni ryšiai. 1919 m. jis Vilniuje gyveno "Tėvynės Sargo" patalpose ir tuometinio LKDP pirm. Aleksandro Stulginskio raginamas kartu su Liudu Gira, Ruginiu ir kt. "Tėvynės Sarge" bendradarbiavo.

Prof. Jucaitis jau eilę metų domisi evoliucijos klausimais ir ypač Teilhard de Chardin evoliucijos idėjomis, kuriose jis randa didelių plyšių. Yra parašęs evoliucinėmis temomis veikalą ir dabar rūpinasi jo leidimu, ką žada padaryti Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija, kurios nariu jis yra.

Vaclovas Kasakaitis

Vaclovas Kasakaitis, pedagogas, švietimo administratorius, Lietuvos demokratinių seimų narys, išeivijos politinis ir kultūrinis veikėjas, savo amžiaus patriarchališką sukaktį atšventė jau prieš du metus. Tuomet jam sukako 85 m. amžiaus. Šiandien jis jau 87 m. ir ramiai savo poilsio dienas leidžia žaliame Clevelando priemiestyje.

Vaclovo Kasakaičio būta judraus mokytojo ir pasiaukojusio visuomenininko. Jis gimė 1898 m. balandžio 5 d. Subačiškių kaime, Gudelių valsčiuje, Marijampolės apskrity. Gimnaziją lankė 1907 - 15 m. Seinuose, Veiveriuose ir Vilniuje. 1926 m. baigė Lietuvos universiteto humanitarinių mokslų fakultetą, o 1927 m. gavo gimnazijos mokytojo teises. Mokytojo darbą dirbo ir prieš tai dėstydamas lietuvių kalbą ir literatūrą Marijampolės gimnazijoj, mokytojų seminarijoje ir kursuose, Kauno komercinėje mokykloje ir buhalterijos - prekybos kursuose.

V. Kasakaitis 1922 - 26 m. buvo Lietuvos II ir III seimų narys ir ten labai aktyviai ir pozityviai veikė dirbdamas įvairiose komisijose: švietimo (buvo sekretorius), darbo ir socialinės apsaugos (pirmininkas), įstatymų redakcijos (pirmininkas), sveikatos (vicepirmininkas) ir savivaldybių bei administracijos (narys). Seimo vadovybės pavedimu buvojo eilėje Europos kraštų, kur studijavo socialinius ir švietimo reikalus.

Iki sovietų okupacijos V. Kasakaitis kūrybiškai reiškėsi eilėje sričių: 13 metų buvo švietimo ministerijos referentu, 1927 m. radijo tarybos pirmininku, valstybės egzaminių bei cenzo tikrinimo komisijos sekretorium, du metu vadovavo valstybės teatrui, du metu buvo švietimo ministerio tarybos sekretorium.

Bolševikų iš tarnybos atleistas, V. Kasakaitis į švietimo ministeriją grįžo Lietuvą vokiečiams okupavus. Buvo švietimo valdybos įgaliotiniu Kaune ir jos Kauno skyriaus vicedirektorium ir direktorium. Su šeima pasitraukęs į Vokietiją, gyveno ir veikė judrioje Augsburgo - Hochfeldo lietuvių stovykloje. Čia tuojau įsitraukė į visuomeninį - kultūrinį darbą, būdamas stovyklos komiteto nariu ir švietimo bei kultūros komisijos pirmininku. Tai buvo tąsa jo visuomeninės veiklos Lietuvoje, kur jis keturis metus vadovavo Lietuvos katalikų mokytojų sąjungai, buvo vienas steigėjų, Lietuvos mažažemių ir naujakurių sąjungos, bei buvo taip pat Lietuvos Darbo Federacijos vyr. sekretarijato narys.

Augsburge ir man dar gimnazistui teko jį pirmą kartą pažinti, stebėti jo veiklą ir kurį laiką bendradarbiauti.

1949 m. V. Kasakaitis su šeima atvyko į JAV ir apsigyveno Clevelande, kur netrukus susikūrė labai judri ir aktyvi lietuvių kolonija, nesustingusi dar ir šiandien. Čia jis daug metų labai pozityviai dirbo švietimo, visuomeninį ir kultūrinį darbą, dalyvaudamas eilėje organizacijų: krikščionyse demokratuose, ALTe, Bendruomenėje, BALFe ir kt. Jis pralenkė tik labai retą susirinkimą ar meninį parengimą. Be pertraukos darydavo užrašus ir po kurio laiko tapo neoficialiu svarbesnių organizacijų susirinkimų kronikininku.

Čia vėl atsinaujino mudviejų pažintis kartu veikiant tose pačiose organizacijose ir ypač krikščionyse demokratuose. Gaila, kad šiandien, sveikatai nestiprėjant, V. Kasakaitis jau nebegali visuomeninėje veikloje dalyvauti. Tačiau jo įmintos pėdos ryškios ir atlikti darbai vertingi.

Petras Balčiūnas

Iš visų 11 Balčiūnų (berods šeši broliai ir 5 seserys) "giminiavausi" tik su Petru Balčiūnu. Jau nuo seno manėmės esą gimininga (turėjome šiokių tokių davinių), bet nei galėjome, nei norėjome leistis į smulkmenas, tad paprastų paprasčiausiai jį vadinau "dėde", o jis mane "sūnėnu" ir abu buvome

patenkinti. Nėra reikalo nei sakyti, kad esu jo gerbėjas, jį labai mėgstu ir su juo daug metų labai mielai bendradarbiavau.

Pro Petro Balčiūno prasmingą 80 metų amžiaus sukaktį taipgi praėjome negirdomis jau prieš trejis metus, bet užtai užbėgome už akių lygiai gražiai 85 m. amžiaus sukakčiai. Šiandien jis kartu su žmona jau turbūt visas dešimtmetis gyvena Hot Springs, Ark., ir dar gražiai reiškiasi visuomeniniame gyvenime.

Nors Petrą Balčiūną pažinau jau Vokietijos "tremtyje", bet su juo ypač suartėjau kartu dirbdamas Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos centro komitete Clevelande 1964-1973 m. laikotarpyje. Posėdžiavome dažnai, telefonu ir asmeniškai kalbėjomės dar dažniau, todėl buvo progos vienas kitą gerai pažinti. Tasai intymumas buvo mielas, nes P. Balčiūno asmenybė buvo dailiai išlyginta, švietė taurumu ir krikščioniškumu.

Petras Balčiūnas gimė 1902 m. kovo 29 d. Rėčiūnų kaime, Vilkaviškio apskrity. 1925 m. baigė Biržų gimnaziją ir vėliau VDU teologijos filosofijos fakultete lituanistiką. Studijas baigęs mokytojavo Kražių, Telšių ir Panevėžio gimnazijose. Pastarojoje buvo ir inspektorium. Vėliau Panevėžio suaugusiųjų instituto direktorium. Lietuvoje P. Balčiūnas šalia profesinio darbo aktyviai reiškėsi ir ateitininkuose, skautuose, šauliuose, pavasarininkuose. Buvo vienas iš studentų ateitininkų Vytauto Klubo (šefas kun. Mykolas Krupavičius) steigėjų. Redagavo Jėgą ir Grožį, vėliau Išlaisvintą Panevėžietį, rašė ir kitoje spaudoje.

1940 - 41 m. Petras Balčiūnas buvo bolševikų kalinamas ir išsilaisvino tik vokiečių - rusų karui prasidėjus.

Vokietijoje gyveno Eichstaetto lietuvių stovykloje ir buvo ten esančios gimnazijos direktorius. Vėliau Schwaebische Gmuende lietuvių gimnazijos inspektorius. Amerikoje Balčiūnai bene 25 m. gyveno Clevelande, kur P. Balčiūnas buvo visą laiką vienas judriausių visuomenininkų. Čia jis ne tik išvarė gilią vagą lituanistinėse mokyklose, kurioms ir vadovavo, bet ir visoje eilėja organizacijų valdybų. Nuo seno aktyvus LB veikėjas, P. Balčiūnas joje eilę metų turėjo atsakingas pareigas ir buvo PLB valdybos nariu.

Nemažesniu aktyvumu jis dirbo ir LKDS centro komitete bei vietos KD skyriuje. Balčiūno visuomeniniam darbui būdingas šviesus optimizmas ir ramus taikingumas. Retai galėjai jį matyti be šypsnio veide, retai jis nerado taikios optimistinės išeities iš pačių komplikuočiausių situacijų. Jis niekuo-

met nemokėjo pykti ir purtėsi kampuotumų. Kažin ar kada jis buvo su kuo aštriai susikirtęs, nors visą gyvenimą turėjo ir aiškią katalikišką pasaulėžiūrą ir tvirtus politinius įsitikinimus.

Ne visuomet tas jo taikingumas ir optimizmas svarbiuose reikaluose buvo jo bendradarbių suprastas ar priimtas, pagaliau nebūtinai tos savybės yra visuomet pačios geriausios, tačiau iš tolimesnės perspektyvos žiūrint gal jos mažiau nuoskaudų padarė, negu beatodairinis kietumas ar nuolatinė konfrontacija.

Petras Balčiūnas eina per gyvenimą ne šešėliu, bet spinduliu. Gal todėl jis bandė visus savo kampus, visas situacijas ne pridengti įtarimu, kaltinimu, konfrontacija ar ginču, bet nušviesti optimizmu, viltingumu, draugiškumu. Tai brandžios ir dvasiniai turtingos asmenybės patys gražieji bruožai.

Petras Kliorys

Petrą Kliorį pirmą kartą susitikau taip pat Vokietijoje, Augsburge - Hochfelde vykstančiame ateitininkų sendraugių suvažiavime, kurio rengimo komisijon buvau įtrauktas savo mokytojų a. a. dr. A. Vasiliausko - Vasiaus ir dr. V. Viliamo man dar gimnazistu esant. Berods jis kartu su Henriku Idzelio tam suvažiavimui pirmininkavo. (Tomis dienomis pirmą ka. ¿ svečiavausi pas Vytautininkus, kurių didelis būrys, priekyje su savo šefu kun. Mykolu Krupavičium ta proga posėdžiavo). Šiandien jis jau peržengęs 75 m. amžių.

Tik kiek vėliau tapome nuoširdžiais bičiuliais, kaimynais ir politiniais bendradarbiais. Turėjau progos iš arti jį stebėti, jo gražiais darbais džiaugtis, jo kilnia asmenybe žavėtis.

Savo giliai krikščioniška pasaulėžiūra ir žmogišku taikingumu Petras Kliorys yra greičiau išimtis negu taisyklė. Ta prasme jiedu su P. Balčiūnu yra panašūs. P. Kliorys — nuoširdus ateitininkas ir įsitikinęs krikščionis demokratas, vistik gebėjo visą laiką išlaikyti tąjį širdies atvirumą ir objektyvų bei kritikinį žvilgsnį, kurie leido jam bičiuliautis su net labai skirtingų pažiūrų žmonėmis.

Petras Kliorys yra išskirtinai privatus asmuo, mažiau už kitus linkęs atskleisti save kitiems, gel net iš įgimto kuklumo nesileidžiąs į kalbas apie save. Nenuostabu, tad, kad net po ilgos pažinties jis tebėra mažiau pažįstamas negu kiti. Tik žinome, kad jis baigė VDU gaudamas diplomuoto ekonomisto laipsnį ir ilgesnį laiką dirbo Kauno kunigų seminarijoje. Taip pat žinome, kad jis visą gyvenimą yra ateitininkas, Vytauto klubo

narys ir krikščionis demokratas. Pastaruosiuose visą dešimtmetį labai aktyviai dirbo centro komitete.

Žinome taip pat, kad jiedu — Petras ir Jadvyga Klioriai — išaugino ir išmokslino keturis vaikus: du sūnus ir dvi dukteris. Šie, gi: dr. Kęstutis, dr. Ona, dr. Živilė ir kompiuterių specialistas Vytautas yra ne tik mokslo žmonės, bet susipratę jaunosios kartos lietuviai, laisvai vartoją lietuvių kalbą ir dalyvaują visuomeniniame gyvenime. Tokis vaikų išauklėjimas pats savyje yra milžiniškas darbas, gal net prasmingesnis už visuomeninį.

Visuomeniniame darbe Petras Kliorys žymėtinas ne platumu ir gausumu, bet nusistatymu ir atsivėrimu kitų žmonių nusistatymams. Jis vienas iš tų retesnių žmonių, kurie aiškiai susiformulavę savus nusistatymus, yra nuolatos jautriai atsiskleidę kitų įsitikinimams. Tokie žmonės savo veikloje nemato aštrių kampų, nes jų sąmoningai vengia. Jie nemato akinančių šviesų ar apstulbinančių tamsumų, bet išskirtinai ramius šešėlius, atveriančius ilgesnės perspektyvos realybę. Tokie žmonės instinktyviai linksta į kompromisą ir kratosi kategorinių lyčių. Nevisuomet tokie keliai yra lengvesni, tik visuomet jie atviri kito žmogaus jautrumui ir jo orumui.

Toks buvo ir yra Petras Kliorys, šviesus, jautrus, kilnus visuomenininkas ir bendradarbis, taurus krikščionis ir lietuvis.

Prel. Vytautas Balčiūnas

Prelato Vytauto Balčiūno (Petro Balčiūno brolis) 50 m. auksinė kunigystės sukaktis prabėgo taip pat nei mūsų, nei kitų nelabai pastebėta. Tad norime paminėti bent šiemet, kai garbusis prelatas švenčia savo amžiaus deimantinį jubiliejų. Jo, gi, esama, labai šviesaus ir labai darbštaus asmens Bažnyčios dirvonuose.

Prel. Vyt. Balčiūnas gimė 1910 m. taip pat Rėčiūnų kaime, Vištyčio valsčiuj, Vilkaviškio apskrityj. Teologiją studijavo Kauno kunigų seminarijoje ir VDU. Kunigu įšventintas 1933 m., taigi šiemet jau 52 metai, kai jis dirba Kristaus vynuogyne. 1941 m. gavo teologijos licensijatą ir 1952 m. doktoratą (dizertacijos tema: La vocation universelle a la perfection chretienne).

Tapęs kunigu, Vyt. Balčiūnas buvo Panevėžio kalėjimo ir pradžios mokyklų kapelionas, vėliau Pasvalio gimnazijos kapelionas. 1940-44 m. Kauno trapdiecezinės kunigų seminarijos dvasios vadas. Pasitraukęs iš Lietuvos prel. Balčiūnas nuo

1945 m. kelis metus buvo šv. Kazimiero lietuvių kolegijos Romoje dvasios vadu.

Emigravęs Amerikon, jis jau daug metų kapelionauja Putname ir vadovauja "Krikščionis gyvenime" leidyklai, kuri iki dabar yra išleidusi 24 religinius veikalus. Šalia enciklopedijų tai yra bene didžiausias leidybinis užsimojimas išeivijoje. Išleistieji veikalai, įskaitant ir Vatikano II dokumentus, yra neįkainojamas ir išliekantis tautos turtas.

Jei prel. Vyt. Balčiūnas ir nieko šalia šios leidybos nebūtų atlikęs (o atliko daug), tai vien tie veikalai gražiausiai bylotų apie jo nuopelnus lietuviškai krikščioniškai raštijai. Jo sukakčių proga jį nuoširdžiai sveikiname linkėdami dar daug giedrių kūrybinių metų.

Dr. Kazys Šidlauskas

Prieš pusmetį dr. Kazys Šidlauskas atsisakė iš Amerikos Lietuvių Tarybos centro valdybos pirmininko pareigų ir palikęs ilgai gyventą Čikagą išsikėlė poilsiui į saulėtą St. Petersburgą Floridoje. Taip baigėsi vieno iškiliausių Amerikos lietuvių visuomeninė karjera, kuri tęsėsi arti 35 metų. Viliamės, kad jis visiškai iš visuomeninės veiklos nepasitrauks, bet dar daugiau viliamės, kad jis dabar, daugiau laiko turėdamas, grįš į spaudos darbą, kur jo labai pasigendama.

Tačiau minime jį dabar ir dėl to, kad pernai jis tyliai atšventė savo amžiaus 70 metų sukaktį. Gal "Tėvynės Sargui" ir nederėjo pamiršti buvusio LKDS pirmininko sukakties, todėl ir "skubame" tai atlikti dabar, reikšdami jam gilią pagarbą ir padėką už ilgų metų nuoširdų ir pasiaukojantį darbą.

Dr. Kazį Šidlauską visuomet laikiau kybartiškiu, pats tokiu būdamas. Jo gimtasis kaimas yra Gutkaimis, Kybartų valsčiuj, Vilkaviškio apskrity, kurį laikau Kybartų "priemiesčiu". Jis gimė prieš pat pirmąjį pasaulinį karą, 1914 m. vasario 26 d. Pradžios mokyklą ir gimnaziją lankė Kybartuose. 1935 m. baigė Kopenhagos Aukštąją Prekybos mokyklą, o 1943 m. VDU teisių fakultetą. Teisės studijas gilino Muencheno universitete 1947 m. gaudamas teisių daktaro laipsnį. 1952 m. baigė Harvardo universiteto teisų fakultetą gaudamas teisių magistro laipsnį — LLM.

Lietuvoje studijuodamas, dr. Šidlauskas trumpai dirbo Lietūkyje, Line ir Vilniaus apygardos teisme. Amerikoje ilgą laiką buvo Čikagos prokuratūros narys.

Tačiau mums dr. Šidlauskas svarbus kaip ilgametis poli-

tikas ir visuomenininkas. Daugiausiai savo darbo ir energijos jis yra atidavęs krikščionims demokratams ir Amerikos Lietuvių Tarybai.

Krikščionis demokratas dr. Šidlauskas yra jau nuo jaunystės. (Gimnazijoje jis buvo Antano Tamulionio, vėliau ilgamečio LKDS centro komiteto nario mokiniu). Ankstyvoje išeivijoje jis buvo LKDS centro komiteto nariu, o 1958 - 64 m. laikotarpyje sąjungos pirmininku. Tai buvo labai svarbus sąjungai periodas, antrasis veiklos tarpsnis. 1948 - 58 m. laikotarpyje krikščionys demokratai atsikūrė už Lietuvos sienų, perkėlė savo veiklą iš Vokietijos į Ameriką ir nutiesė tolimesnės veiklos gaires. Didelė to darbo našta gulė ant to meto pirm. Prano Vainausko pečių. Jam iš tikrųjų priklauso nuopelnai už skyrių suorganizavimą, LKDS įtraukimą į CDUCE ir kitas tarptautines organizacijas bei jaunimo įtraukimą į KD eiles.

Šidlauskui 1958 m. perėmus LKDS vadovavimą, teko nemažesnis darbas — neišsijungus KD iš europinės orientacijos, kartu pervesti ją į amerikinės išeivijos ilgesnės distancijos realybę. Šidlauskas tai atliko sėkmingai ir savo įpėdiniui perdavė sąjungą, turinčią ir savo galutinių tikslų aiškų vyzdį ir konkrečios veiklos rėmus.

Būdamas LKDS pirmininku dr. Šidlauskas aktyviai veikė ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unijoje (VEKDU-CDUCE) ir Vyriausiajame Lietuvos Išlaisvinimo Komitete. Pirmojoje jis buvo ilgametis tarybos vicepirmininkas ir vykdomojo komiteto narys.

(CDUCE yra ir šiandien veikianti Vidurio Europos KD tarptautinė grupė, kurią sudaro Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Vengrijos, Čekoslovakijos ir Jugoslavijos KD egzilai. Anksčiau joje yra aktyviai veikę ir lietuvių atstovai: prof. dr. Kazys Pakštas, dr. Vladas Viliamas, Pranas Vainauskas, dr. Antanas Bendorius, prof. dr. Antanas Ramūnas - Paplauskas ir, žinoma, dr. Kazys Šidlauskas. Šiandien CDUCE vicepirmininku jau eilė metų yra Algirdas J. Kasulaitis).

VLIKe jo veikla daugiausiai koncentravosi jo seimų metu, bet jis yra atlikęs eilę uždavinių ir tarpseimio metu.

Didelę dalį savo darbo jis yra atidavęs ir Amerikos Lietuvių Tarybai. Jos pirmininku jis tapo prieš eilę metų, dr. K. Bobeliui tapus VLIKo pirmininku. Jų abiejų kadencijos buvo skirtingos nuo pirmųjų ALTo pirmininkų: Leonardo Šimučio ir inž. Antano Rudžio. Jei pirmieji per eilę metų veikė netrukdomi, Amerikos lietuviams ALTą remiant vieningai (po jo sun-

kaus gimimo), tai antrieji jau susilaukė labai neteisingos ir net aršios opozicijos, daugiausiai iš organizuotos Lietuvių Bendruomenės sluogsnių, kurie neišsitilpę kultūros ir švietimo dirvonų vadovavime, iki šiandien tariasi esą pašaukti vadovauti ir politiniam sektoriui.

Tokia opozicija padarė darbą dar sunkesniu, nors jis ir anksčiau buvo nelengvas. Tačiau dr. Šidlausko vadovaujamas ALTas ne tik veiklos nesumažino, bet kai kuriose srityse dar praplėtė. Ir taip šiandien ALTas ir toliau prasmingai ir veiksmingai gina pavergtosios Lietuvos interesus visur ten, kur tie interesai yra liečiami.

Dr. Šidlauskas taip pat dalyvavo ir spaudoje, nors, mūsų manymu, ne tiek, kiek reikėjo. Tai tariame gėrėdamiesi tais jo raštais, kurie pasiekė žurnalų puslapius ir pasigesdami jų daug daugiau. Jis bendradarbiavo "Teisininkų Žiniose", "Tėvynės Sarge", "Drauge" ir kt. 1967 m. išleido "Amerikos Lietuvių Politiką".

Kazys Pabedinskas

Kaziui Pabedinskui pernai sukako 80 metų amžiaus sukaktis. Sunku patikėti, bet gyvenimo laikrodis nemeluoja. Bet užtai džiugu, kad sukaktuvininkas dar guvus ir judrus kaip visuomet.

K. Pabedinskas yra ilgametis krikščionis demokratas ir ateitininkas, abiejose organizacijose aktyviai veikęs, buvęs LKDS centro komiteto narys. Gimė 1904 m. vasario 7 d. Nocegalos kaime, Panevėžio apskrityj. Gimnaziją baigė Panevėžyje 1923 m. Studijavo Kauno ir Grenoblio universitetuose. Pastarąjį baigė elektros inžinieriaus diplomu.

Lietuvoje K. Pabedinskas buvo vienas retų sėkmingų lietuvių pramonininkų, vadovavęs milžiniškai linų verpyklai ir audyklai, elektros stočiai, Mūro bendrovei, tekstilės Dangos bendrovei ir kt. Po karo eilę metų gyveno Maroke ir buvo fabriko direktorium. Atvykęs Amerikon vėl eilę metų vadovavo statybos bendrovei Dangai.

Čikagoje gyvendamas Pabedinskas aktyviai dalyvavo visuomenės gyvenime ir veikloje. Sveikindami jį sukakties proga, linkime ir toliau tarnauti seniai pasirinktiems idealams. *A.J.K.*

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

KOKS YRA PAGRINDINIS VAILOKAIČIO GERUMAS

Kun. V. Bagdanavičiaus pamokslas, pasakytas per mišias, minint kun. Juozo Vailokaičio 40 metų mirties sukaktuves Chicagoj 1984 m. rugsėjo 29 d.

Kai meldžiamės šiandie už a. a. kun. Juozą Vailokaitį, tai greičiau dėkojame Dievui už tai, kad tokį žmogų turime mūsų visuomenėje. Ir jei kiltų klausimas, kokia yra mūsų pareiga šiuo atveju, tai būtų galima sakyti, kad ji yra rūpintis, kad kun. Vailokaitis liktų gyva tradicija mūsų visuomenėje. O yra pavojaus, kad kaikurių reikšmingų žmonių tradicija nutrūksta ir praeina dešimtys ir šimtai metų, ligi ji būna vėl atstatoma.

Krikščioniška žmogaus samprata yra tokio pobūdžio vertybė, kad ji gali reikštis keliuose lygiuose. Taip štai tikėjimas mus moko, kad iš šio gyvenimo pasitraukęs žmogus nėra nustojęs buvimo kitame lygyje. Apie to jo buvimo apraišką anapus mes nežinome, tačiau mes turime galimybės patys veikti atsiskyrusį žmogų ta prasme, kad prašome Dievą suteikti jam palaimos. Nors tas mūsų santykis su atsiskyrusiu psichologiškai mums nejuntamas, tačiau būtiškai jis yra realus. Taigi, kai mes šį rytą meldžiamės už a. a. kunigą Juozą Vailokaitį, tai ne į debesis šaudome, bet santykiaujame su juo remdamiesi krikščioniško tikėjimo tiesa, kad būties ryšys tarp mirusiųjų ir čia pasilikusiųjų galioja.

Kita mirusiųjų reiškimosi lygis yra jų įtaka ir pavyzdys pasilikusiems. Ir ši žmogaus reiškimosi sritis, nors jam pačiam esant mirusiųjų tarpe liudija didelę žmogaus asmens vertę ir tiesiog neribotą jo galią. Juk yra žmonijos istorijoje žmonių, kurie ar savo artimo meile, ar idėjomis, ar techniškais išradimais tebėra gyvi žmonijos tūkstantmečiais. Negana to, mirusieji lengvai peržengia tas tautų ir kultūrų ribas, kurios varžė, kai jie buvo gyvi. Paimkime pvz. šv. Pranciškų Asyžietį. Jis gyvas būdamas buvo žinomas tik savo apylinkės žmonėms, o iš šio pasaulio atsiskyręs jis pasidarė visos žmonijos, net ne vien krikščioniškos, įkvėpėju.

Minint šv. Pranciškaus pomirtinę įtaką, visiškai nenorima sakyti, kad kun. Vailokaitis yra jam panašus. Priešingai, Vailokaičio gerumas yra visiškai skirtingo pobūdžio.

Koks tad yra kun. Vailokaičio gerumas, dėl kurio būtų galima tikėtis, kad jis veiks ateinančias kartas? Jieškodami atsakymo į šį klausimą, mes šių mišių proga negalime analizuoti viso kun. Vailokaičio gerumo ploto. Tai yra studijos apie jį uždavinys. Aš siūlyčiau pasvarstyti tik vieną jo pasielgimą. Juk kun. Vailokaičiui nieko nebuvo paprasčiau, kaip persikelti į Vakarus ir, esant turtingam žmogui, ramiai savo gyvenimą tęsti Vakaruose. Bet to jis nepadarė, nors žinojo, kad jo laukia tremtis ar kalėjimas.

Pasvarstykime klausimą, kas jį tokiam apsisprendimui galėjo palenkti. Norėčiau pasiūlyti į tą klausimą du atsakymus. Vienas būtų tas, kad kun. Vailokaitis norėjo pasilikti su kenčiančia tauta; neapleisti jos nelaimės valandoje. Apskritai kun. Vailokaitis visada buvo labai solidarus su savo tautiečių egzistenciniais reikalais. Kitas atsakymas yra dar vertingesnis ir gilesnis. Netikra yra net ar pats kun. Vailokaitis pilnai suprato savo apsisprendimo pasilikti visą gylį ir plotį. Man šiuo savo apsisprendimu jis paliudijo, kad turtingas žmogus gali nebūti turto vergu ir apsispręsti visiškai ne ta kryptimi, kuria vilioja turtas. Šiuo savo apsisprendimu kun. Vailokaitis sukūrė turtingo žmogaus idealą, kurio verkiant reikia Vakarų kultūrai. Šita prasme Vailokaitis išeina iranapus lietuvių tautos ribų ir darosi pavyzdžiu ateinančių laikų turtingam žmogui.

Yra esmingai svarbu, kad būtų pagerbtos kiekvieno vyro ir moters teisės, ieškant tiesos vadovautis savo sąžine, ypač siekiant religinės tiesos ir teisės, ją išpažinti viešai ir be diskriminacijos baimės. Laisvė sekti religiniu įsitikinimu ir laisvas pasikeitimas idėjomis prisideda prie vystymosi. Bet koks bandymas tarnauti žmogiškajam progresui paneigiant vieną ar kitą pagrindinę žmogaus laisvę, reiškia užtikrinti nepasisekimą ir būti priežastimi neišmatuojamos žalos.

Jonas Paulius II

IŠ KD PASAULIO

KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI IR ŽMOGAUS TEISĖS

A. J. K.

Šiuo metu krikščionių demokratų partijos veikia arti 50-je kraštų keturiuose kontinentuose. Ne viename krašte jos vaidina svarbų, net raktinį politinį vaidmenį. Nėra jos visos uniforminiai vienodos, nors visos turi esminio panašumo. Praktiškoje plotmėje turbūt niekas jas visas tiek neriša, kiek jų veikla žmogaus teisių gynimo srityje. Tą lengvai galima atsekti Vokietijos, Italijos ir Prancūzijos konstitucijose, kurios buvo priimtos prieš 40 metų, kaip lygiai ir šiandienos dokumentuose ir akcijoje visose KD partijose. Šis nuoširdus ir gilus užsiangažavimas už žmogaus teises nemaža dalim išlaikė kai kurias partijas vyriausybėse, o visoms teikė ir teikia šviesaus žmoniškumo, į kurį pozityviai atsiliepia milijonai narių ir šimtai milijonų balsuotojų.

(Su malonumu reikia prisiminti, kad ir lietuvių išeivijoje pirmasis žmogaus teises pabrėžęs politikas, publicistas buvo taip pat krikščionis demokratas — teisininkas Petras Stravinskas. Jau prieš 30 metų spaudoje ir diskusijose svarstydamas Lietuvos laisvinimo strategiją ir taktiką, p. Stravinskas ypatingai daug dėmesio kreipė į žmogaus teisių gynimą. Ir tai tuo metu, kai žmogaus teisės nei pasaulinėje plotmėje, nei juoba lietuviškoje, toli gražu nebuvo tokios populiarios kaip šiandien).

Šis užsiangažavimas turi ir kitą aspektą, kuris yra giliai prasmingas. Tai krikščionių demokratų žmogaus teisių akcija. Jei daugeliu atvejų žmogiškąjį angažavimąsi idėjai charakterizuoja žodis — rezoliucijos, deklaracijos, manifestai, paskaitos, simpoziumai, etc., tai žmogaus teisių angažavimąsi krikščionys demokratai nuo pat pradžios žymėjo veiksmu. Jau minėjome trijų didžiųjų Vakarų Europos valstybių konstitucijas. Visose trijose didele dalim KD iniciatyva yra labai stipriai akcentuotos žmogaus teisės ir visose trijose jos praktiškai per specialias institucijas yra puoselėjamos ir ginamos. Tai žodžio ir veiksmo sąveika, palaiminga tų kraštų 150 mil. gyventojų.

Panaši žodžio ir veiksmo sąveika atsiskleidė (bei atsiskleidžia) ir kituose kraštuose, nors nevisur vienoda įtampa ir pa-

sisekimu. Tai buvo ryšku Čilėje prez. Eduardo Frei Montalva metu ir kituose kraštuose, kur krikščionys demokratai vyravo ar tik dalyvavo vyriausybėje.

Žymi krikščionių demokratų žmogaus teisių veikla ir tarptautinėje plotmėje. Čia KD veikia beveik visose tarptautinėse institucijose per savo tarptautines organizacijas. Ypač Jungtinių Tautų specifinėse organizacijose, kur KD veikia jau labai seniai ir produktingai.

Ypač aktyviai Krikščionių Demokratų Internacionalas dalyvauja JT Žmogaus Teisių Komisijoje ir jos metinėje sesijoje Ženevoje. Pernai tokia sesija, jau 40-ji, posėdžiavo nuo vasario 6 d. iki kovo 16 d. KDI atstovai jai pateikė 12 pranešimų raštu ir pasakė tris svarbesnes kalbas. Sesijoms vadovavo Dr. Kurt Herndl, austras, JT gen. sekretoriaus pavaduotojas žmogaus teisių reikalams ir Ženevos žmogaus teisių centro direktorius. Apie KD įnašą į komisijos darbus gražiai atsiliepė visa eilė dalyvių. Kanados ambasadorius prie šventojo sosto, kalbėdamas su KDI atstovu komisijoje J. Sleszynski tarė, kad "jūs ir jūsų organizacija visų problemų nagrinėjime buvote tiesos ir teisingumo pusėje". Panašiai išsireiškė ir ambasadorius Herndl bei komisijos sekretorius J. Pace.

Krikščionys demokratai jau nuo seniau, ypač JT žmogaus teisių komisijoje, dalyvauja su gerai išmąstytu planu, siekiančiu konkrečių tikslų. Jie nepasitenkina žmogaus teisių laužymo kazusais įvairiuose kraštuose (nors juos ir kelia), bet stengiasi visą žmogaus teisių problematiką atskleisti visoje jos komplikuotoje pilnatvėje. Jie taria, kad šiuo metu, kai žmogaus genijus siekia planetų, prailgina gyvenimą ir siekia nematytų mokslo ir technikos gelmių, toleruoti vergiją, persekiojimą, žmonių dingimą, ekonominį eksploatavimą, ideologinę prievartą ir politinę priespaudą — yra tarptautinis nusikaltimas, kuris turėtų sukrėsti žmonijos sąžinę iki pačių jos gelmių.

Krikščionys demokratai pritaria komisijos ir kitų tarptautinių bei atskirų kraštų akcijai, ginant žmogaus teisių principus, keliant laužymo atvejus ir siekiant jų mažinimo. Tačiau jie mano, kad tokia akcija yra tik dalinė. Rekacija, nors ir labai veiksminga, į žmogaus teisių nusikaltimus, deja, niekuomet problemos neišspręs. Ją išspręsti gali tik preventyvinė politika, akcija už tokių sąlygų sukūrimą visuose kraštuose, kuriose žmogaus teisės būtų visuotinai gerbiamos ir jų laužymas tik istorinis anachronizmas.

KD žino, kad tai ilgų metų, net dešimtmečių darbas,

todėl jie dirba su utopišku užsidegimu, bet atsiekiamų tikslų ribose. Jau nuo 1975 m. KDI aktyviai siekia įvairių JT dokumentų ir nusitarimų implementacijos sugriežtinimo. Nepaslaptis, kad vien Jungtinės Tautos turi visą eilę gražių žmogaus teises liečiančių dokumentų, pradedant Visuotine Žmogaus Teisių Deklaracija, tačiau lygiai nepaslaptis, kad jie labai retai atsiskleidžia prasmingu ir efektyviu veiksmu. Tokioje situacijoje jie ir lieka tik žodžiais, gražiais, bet ne vaisingais. Krikščionys demokratai tad ir siekia ne naujų idėjų kūrimo, ne naujų deklaracijų ir manifestų skelbimo, bet įgyvendinimo to, kas jau seniai visų kraštų priimta, nutarta ir paskelbta.

Ryšium su tuo krikščionys demokratai vėl šioje sesijoje pasiūlė penkių taškų akcijos programą.

Pirmiausiai jie siūlė, jau net kelioliktą kartą, kad Jungtinės Tautos įsteigtų *Aukštojo Komisaro žmogaus teisėms* poziciją. Labai trumpai tokia institucija turėtų prižiūrėti JT žmogaus teisių nutarimų vykdymą, iš viso pasaulio suplaukiančią individų ir jų grupių skundų administraciją, sankcijų nustatymą ir jų vykdymą ir t.t. Tai specifinis krikščionių demokratų pasiūlymas, kurį jie jau daug metų puoselėja, nors iki šiol be pasekmių. Tačiau praeitoje sesijoje įkurtoji mažumų apsaugos ir diskriminacijos sulaikymo pakomisė laikoma tokio aukštojo komisaro pranokėja. Tai pirmas šioje srityje KD laimėjimas.

Antra, KD siūlė, kad visa *JT žmogaus teisių akcija būtų išplėsta* ir apimties, ir laiko prasme. Konkrečiai, kad 1. komisijos sesija būtų praplėsta ar metuose būtų dvi po 6 savaites trunkančios sesijos, 2. reikalui esant, būtų šaukiamos specialios sesijos, 3. komisijos štabas veiktų ištisus metus ir 4. JT žmogaus teisių institucijoms būtų suteiktos galios žmogaus teisių nusikaltimus tirti ir pritaikyti sankcijas.

Trečia, *JT žmogaus teisių komisijai* turi būti suteiktas *mandatas tirti visus žmogaus teisių skundus* ir visos JT narės — valstybės turi tą mandatą pripažinti. Narės negali trukdyti komisijos darbo naudodamosios suvereniteto teise. Tarptautinių paktų pasirašymas ir ratifikacija, ypač tokių, kuriuose aiškiai išvardintos pasirašiusiųjų pareigos, ipso-facto suponuoja suvereniteto apribojimą. KD taip pat siūlo, kad komisija pateiktų JT visuotiniam susirinkimui priimti sankcijų nutarimą prieš tas nares - valstybes, kurios trukdo komisijos darbą.

Ketvirta, KD siūlo, kad visose JT narėse — valstybėse būtų įsteigtos *"ombudsman" specialinės institucijos,* kurios būtų nepriklausomos ir kurios tuose kraštuose priimtų ir pirmąja

instancija svarstytų žmogaus teisių pažeidimo atvejus ir skundus.

Penkta, KD siūlė praplėsti *Tarptautinį Civilinių ir Politinių Teisių Aktą*. To akto 25 skirsnis kalba apie politines laisves. KD mano, kad šiame skirsnyje yra praleidimų ir jo veiksmingumui sustiprinti siūlo, kad 1. būtų suteikta visiems asmenims ir jų grupėms teisė siūlyti kandidatus visuose krašto rinkimuose, vietiniuose ar kitokiuose, 2. visi kandidatai turėtų teisę naudotis visomis komunikacijos priemonėmis, 3. visose balsavimo vietose kiekvienas kandidatas galėtų turėti savo atstovus, 4. visi piliečiai turi teisę į slaptą balsavimą ar visai nebalsavimą ir 5. balsų proporcija būtų taikoma visiems kandidatams lygiai.

Vienas iš didžiausių žmogaus teisių komisijos šešėlių yra jos neįstanga objektyviai vertinti ir traktuoti žmogaus teisių nesibaigiančius pažeidimus Sovietų Sąjungoje ir kituose komunistiniuose kraštuose. (Tai dar vienas priminimas lietuviams, kurie volens nolens nori Lietuvos okupacijos klausimą iškelti Jungtinėse Tautose. Iš principo tai teigiamas ir vykdytinas uždavinys. Tačiau niekuomet nereikia užmiršti fakto, kad to rezultatas gali būti Lietuvos interesui nebūtinai naudingas). Tokios neįstangos priežastis, žinoma, yra Sovietų Sąjunga ir jos įtaka įvairiose JT institucijose. Nereikia niekuomet užmiršti, kad dešimtys trečiojo pasaulio valstybių ir valstybėlių didele dalimi yra Sovietų Sąjungos politikos šalininkės, kurios mielai balsuoja pagal Kremliaus pavyzdį, ypač kai taip jos gali "įgnybti" Vakarų demokratiniams kraštams.

Nenuostabu, kad visi ir visokie skundai, liečią žmogaus teisių pažeidimus, įskaitant ir genocidą, komunistiniuose kraštuose neturi vilties būti traktuojami objektyviai. Tik retai jie patenka į darbotvarkę, o jei ir patenka, dažniausiai "miršta" komisijos sesijoje. Tokiu pavyzdžiu gali tarnauti ir 1984 m. sesijai pateiktas Lenkijos vyriausybės žmogaus teisių laužymas. Pateiktoji rezoliucija buvo atmesta 17 balsų prieš 14, 12 susilaikius. Pagal KDI tai buvo "reikšmingas laisvės ir teisingumo pralaimėjimas".

Tiesa, kartais ir sovietų blokas pralaimi. Taip šioje sesijoje buvo pasmerkti žmogaus teisių pažeidimai Afganistane, kuris yra sovietų okupuotas, kai Islamo kraštai pabalsavo su Vakarais.

Krikščionys demokratai bando atsverti sovietų įtaką ir kitais būdais. Štai 1984 m. sesijoje komisija, vadovaudamasi JT visuotinio susirinkimo 1983 m. gruodžio 16 d. nutarimu, į darbotvarkę įtraukė punktą, kuris siūlo svarstyti "priemones, kurios turi būti naudojamos prieš visas autoritarines ir kitas ideologijas

ir praktikas, įskaitant nacių, fašistų ir neofašistų, grįstas rasiniu ar etniniu ekskluzyvizmu ar netolerancija, neapykanta, teroru, sistematišku žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių paneigimu ar kitokiais veiksmais, turinčiais tokias pačias pasėkas".

Krikščionys demokratai netruko intervenuoti ir tarė, kad visiškai pritardami pasiūlytam punktui, jie laiko jį pasenusiu, nes nacių ir fašistų laikai yra praėję. Šiandien reikia atkreipti dėmesį į "kitas ideologijas, kurios yra grįstos neapykanta ir netolerancija arba pagrindinių žmogaus teisių paneigimu, įskaitant daugelio kraštų ir tautų apsisprendimo teisės paneigimus". Ideologijas, kurios naudoja valstybinį terorizmą, tuo pažeidžiančios individų ir tautų teisę į laisvą kultūrinį ir ekonominį vystimąsi, darbininkų teisę į socialinį vystymąsi, juos paversdama valstybės įrankiais, kurie turi dirbti net prievartos darbus".

Tai, žinoma, taikoma Sovietų Sąjungai ir kitiems komunistiniams režimams, tačiau ar tokis pasiūlymas taps komisijos nutarimu, reikia abejoti.

Šioje sesijoje krikščionys demokratai išsamiai pasisakė ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių klausimais ryšium su tų klausimų įtraukimu į darbotvarkę. Jie ypatingai pabrėžė du dalyku: prisidėjimą ir visuotinumą ("participation and universality").

KD rėmėsi ir interpretavo du JT dokumentu: visuotinę žmogaus teisių deklaraciją ir tarptautinių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių konventą. Pagal KD, vystymasis siekiant geresnio gyvenimo standarto yra kiekvieno žmogaus teisė. Trys pagrindinės žmogaus teisės yra gyvenimas, laisvė ir saugumas. Jas valstybė turi tausoti ir puoselėti: visuotinė deklaracija šias teises išplečia ir taria, kad visuomenė žmogui turi teikti ir kitas teises: šeimos saugumą, teisę į nuosavybę, sąžinės laisvę, išsireiškimo, draugijų, politinio ir socialinio prisidėjimo ir dalyvavimo teisę, teisę į socialinį draudimą, tinkamas darbo sąlygas, sveikatos priežiūrą bei tinkamą švietimą ir kultūrinę nepriklausomybę. Tai minimalios socialinės ir teisinės sąlygos siekiant geresnio gyvenimo standarto.

Tačiau šiandien atsiskleidžia dar kitos laisvės ir teisės — teisė į sveikatą ir tinkamą aplinką, teisė į gamtos turtus, taiką atskirose visuomenėse, kraštuose ir pasaulyje.

Krikščionys demokratai mato, kad civilizacijai kylant ir technologijai plečiantis, valstybė vis daugiau uzurpuoja įvairias galias. Ne tik ekonominėje srityje, bet švietime, komunikacijoje ir kt. Vis didesnės galios yra koncentruojamos vis mažesnėse

žmonių grupėse, o masėms belieka tik sraigto ratukų vaidmuo. Nežiūrint, kad ne viena valstybė net įstatymais pripažįsta žmogaus teises ir laisves, tačiau praktikoje jas negližuoja, apriboja ar net paneigia.

Todėl yra būtina pabrėžti šioje vietoje prisidėjimo, dalyvavimo principą. Elitinis užmojis visose srityse turi būti pakeistas visuotiniu žmonių dalyvavimu, siekiant savo teisių ir vėliau aukštesnio gyvenimo standarto. Čia pakartotinai pabrėžtinos draugijų, išsireiškimo ir spaudos laisvės, per kurias visi ir kiekvienas asmuo gali dalyvauti savo tikslų siekime. Lygiai būtina švietimo ir kultūrinės veiklos teises pakelti į socialinių teisių poaukštį, nes jos nėra atskiriamos nuo pilnutinio žmogaus vystymosi.

Puoselėjant prisidėjimo ir dalyvavimo principus būtina, kad kuo didžiausia laisvė būtų teikiama spontaniškai besikuriančioms įvairių visuomenių socialinėms grupėms. Jos dažniausiai ir tiksliausiai išreiškia atskirų asmenų troškimus bei prasmingiausiai atstovauja aktyvaus prisidėjimo ir visuotinio dalyvavimo principus.

Krikščionių demokratų atstovai raštu ir žodžiu komentavo žmogaus teisių situaciją ir atskiruose kraštuose. Ryšium su kai kurių kraštų situacija, pačios komisijos nariai ir štabas pristatė ir svarstė specialius pranešimus. Kitais atvejais pranešimus tarp kitų pateikė ir krikščionys demokratai.

Čilė. Plačius pranešimus apie žmogaus teisių pažeidimus sesijai pateikė pati komisija ir Čilės žmogaus teisių komisija (egzilyje). Situacija krašte negerėja, bet dar blogėja. Kraštas vadovaujasi nedemokratiška konstitucija, kuri įteisino žmogaus teisių pažeidimo provizas. Krašte vyriausybė vykdo žudynes, areštus, terorą, kankinimus, žmonių pradanginimą, trėmimą, etc.

Kuba. Krikščionys demokratai pateikė komisijai vardinį politinių kalinių sąrašą, kurių tarpe yra nevienas krikščionis demokratas ir nevienas jau kalįs 20 ar daugiau metų. Sąraše išvardinti kalėjimų, koncentracijos stovyklų ir priverčiamojo darbo stovyklų kankiniai.

Madagaskaras. Žmogaus teisių pažeidimas ir paneigimas yra įteisintas konstitucijoje. 1982 m. birželio 20 d. įstatymu uždraustos visos politinės partijos, išskyrus vieną valdančiąją, ir visa politinė veikla, išskyrus jos veiklą. Kalėjimai yra taip perpildyti politiniais kaliniais, kad jie laikomi neįsivaizduojamose sąlygose. Krašte veikia griežčiausia spaudos cenzūra.

Malta. Specialiais diskriminaciniais įstatymais privačių mokyklų mokiniai yra trukdomi nuo universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų. Tuo būdu Maltos diktatūrinė vyriausybė nori išauginti naująją kartą, paklusnią jos valiai.

Nikaraguva. KDI pristatė sesijai Nikaraguvos žmogaus teisių komisijos pranešimo santrauką. Pranešimas liečia 1983 m. ir pateikia 1,127 skundus. Jie kategorizuojami taip: kankinimai — 106, mirtys — 15, pradingimai — 209, politinis persekiojimas — 81, religinis persekiojimas — 23, įkalinimas — 989. Kaliniai laikomi nežmoniškose sąlygose, dažnai mušami ir kitaip kankinami. Kai kurie kaliniai laikomi pasibaisėtinose vienutėse. Neretai ištisomis dienomis jie negauna nei maisto, nei vandens.

1983 m. dar daugiau suvaržyta darbo sąjungų veikla. Streiko teisė panaikinta. Ūkininkų ir ūkio darbininkų organizacijos persekiojamos ir jų vadai kalinami. Politinių partijų veikla trukdoma be sustojimo. Jų vadai įžeidinėjami, šmeižiami, persekiojami be jokios teisės ar būdo apsiginti. Katalikų Bažnyčia ir jos vadovai žiauriai persekiojami. Katalikiška spauda ir radijas griežtai cenzūruojami.

Paragvajus. Paskutiniu metu priespauda Paragvajuje yra pasunkėjus. Persekiojimas, kalinimas ir ištrėmimas yra pagausėję. Tremtyje gyvena virš vieno milijono paragvajiečių. Kaliniai yra neretai kankinami. Tarp jų ir krikščionė demokratė Josefina Fraquali. Visa eilė piliečių yra "dingę be žinios".

Filipinai. Nuo 1972 m. diktatūros įvedimo 75.000 asmenų įkalinti 84 kalėjimuose. Vien dviejų metų laikotarpyje (1982 - 1984) suareštuota 50 kunigų ir seserų vienuolių. Šiuo metu 1,000 politinių kalinių sėdi kalėjimuose be teismo, net apkaltinimo. Kun. Ed de la Torre, Dieviškojo Žodžio vienuolis sėdi kalėjime jau 7 metai. Bažnyčia yra persekiojama ir terorizuojama. Švč. Širdies novicijatas buvo užpultas keturis kartus ir kunigai bei seserys tardomi ir gąsdinami. Buvo užpultas Isabella provincijos seserų namas ir vyskupo Purugganan rezidencija.

Kalėjime sėdi ir penki svetimšaliai misijonieriai. Kun. Kangaleon žuvo kariniame kalėjime paslaptingomis aplinkybėmis. Paskutinėmis žiniomis sen. Begingo Aquino žuvimą tirianti oficiali komisija paskelbė, kad jį nužudė ne komunistai, kaip skelbia vyriausybė, bet Filipinų kariuomenė.

Uganda. Žmogaus teisių pažeidimai Ugandoje 1983 m. nesumažėjo. Tais metais nužudyti ar dingę 264 asmenys. Iš-

vietintųjų stovyklose, ypač Mpigi ir Luwero apygardose, kurios yra kariuomenės žinioje, šimtai buvo nužudyti, kai pabandė jas palikti. Tūkstančiai laikomi kalėjimuose be teismo. Žmonės areštuojami, kad iš jų išreikalautų kyšių už paleidimą. 27 Mpigi apygardos ūkininkai buvo sušaudyti, kai jie neįstengė išsipirkti.

Urugvajus. Žmonės areštuojami neatsižvelgiant į jokius įstatymus ar tarptautinės teisės normas. Šimtai kalinių yra kankinami ir kalinami be jokio teismo. Žmonės ir toliau dingsta be žinios.

1983 m. rugpiūčio 2 d. įvesta spaudos cenzūra. Po sėkmingo streiko tarpsąjunginė darbininkų konferencija 1984 m. sausio 18 d. uždaryta. Politinių partijų veikla griežtai apkarpyta, o daugeliui politikų atimta veiklos teisė. Žmogaus teisių pažeidimai įteisinti įstatymais vaduojantis taip vadinami "tautinio saugumo" principu.

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ INTERNACIONALO SUVAŽIAVIMAS UGANDOJE

Praeitų metų spalio 5 - 8 d. Kampalos mieste Ugandoje įvyko net keli krikščionių demokratų suvažiavimai: Krikščionių Demokratų Internacionalo vykdomojo komiteto, tarptautinis KD kolokvijumas, Ugandos KD partijos 30 metų jubiliejaus šventė ir KD vadų pasitarimas su Afrikos politiniais vadais.

Suvažiavimuose dalyvavo virš 40 KD vadų iš Afrikos, Pietų Amerikos, Azijos ir Europos, Šalia suvažiavimų šie vadai turėjo pasitarimus su katalikų, protestantų ir muzulmonų religiniais vadais. Savo ruožtu KD vadus sveikino Ugandos prezidentas Milton Obote, kuris pripažino opozicijos vado Paul Ssemogerere (krikščionio demokrato) akcijos prasmę ir pažadėjo grąžinti kraštui taikė ir ramybę.

Suvažiavimai priėmė eilę nutarimų ir rezoliucijų, kurių santraukas pateikiame žemiau.

Seminaro tema buvo "demokratija, vystymasis ir taika Afrikoje". Po dviejų dienų svarstybų KD vadai tarė savo gilų tikėjimą žmogaus pagrindinių teisių šventumu; teisių, kurios yra demokratijos pagrindu kaip lygiai vystymosi ir taikos sąlyga. Iš to išeidami KD vadai besąlyginiai pasmerkė bet kokią politiką ir ekonomines bei socialines struktūras, kurios tarnauja

rasizmui ir neteisingumui bet kur Afrikoje ar kur kitur. KD vadai taip pat pabrėžė savo susirūpinimą žmogaus teisių pažeidimais Afrikoje, kuris liečia milijonus žmonių, ir nežmonišku neturtu, kuris daugelyje vietų yra apsireiškęs badu lygiai liečiančiu milijonus nekaltų žmonių.

KD vadai teigė, kad demokratijai, vystymuisi ir taikai kurti pirmasis žingsnis yra pagarba žmogaus teisėms. Jie pakartotinai pareiškė savo nusistatymą, pagal kurį tik demokratija laiduoja ir ateities politinį prasmingą susitvarkymą, ir taikingą tautų sambūvį.

KD vadai neužmerkė akis faktui, kad daugelyje pasaulio kraštų demokratija yra slegiama, niekinama, iškraipoma ir prieš ją atvirai kovojama. Šitokia politika ir šitokie veiksmai be abejo gimdo politinį nestabilumą, lieja nekaltą kraują, naikina žaliavas ir prisideda prie atskirų kraštų, ypač Afrikos tautų, ekonominio ir politinio išnaudojimo.

Jie lygiai mato ir pragiedrėjimo ženklų, kai atskiri politikai ir jų grupės ištikimai tarnauja demokratijai, siekdami taikos ir ekonominės gerovės. Tokių ženklų yra ir atskirose Afrikos valstybėse.

KD vadai ypatingai pabrėžė taikos būtinumą. Taikos, kuri yra autentiška ir kurianti, ne tik karo nebuvimas. Taikos, kuri remiasi žmonių ir tautų broliškumu. Jie mato, kad daugelyje kraštų, įskaitant ir Afriką, įvairūs politikai ir jų grupės tokios taikos ne tik nesiekia, bet kovoja prieš tuos, kurie jos siekia. Tačiau jie lygiai mato eilę atvejų, kur tikrajai taikai ir jos siekimui tarnaujama nuoširdžiai ir pasišvenčiamai. Tokiems žmonėms ir tokiai akcijai KD talkina visomis savo jėgomis.

KDI vadai pakartotinai pasmerkė aną "nežmonišką aparteido principą" Pietų Afrikoje ir pareiškė savo solidarumą visiems kraštams, kurie prieš jį kovoja. Jie lygiai pabrėžė savo nusistatymą už Namibijos nepriklausomybę.

Pagaliau KD vadai pasisakė už Afrikos tautų ir žmonių vystymąsi jį aptardami visų pirmiausiai kaip žmogaus, jo galių, jo gerovės ir jo dvasinės būsenos vystymąsi. Jie tarė būtiną reikalą turtingoms ir pramoninėms valstybėms padėti Afrikai pagalba nukreipta į pabėgėlius, išvietintuosius, našlaičius, našles ir kalinių šeimas; programomis, nukreiptomis į Afrikos žemdirbių švietimo ir sveikatingumo problemų išsprendį.

KD vadai lygiai pabrėžė, kad Afrikai ir jos kraštams netarnauja tokia politika ir tokios programos, kurios ją ir juos daro turtingųjų satelitais.

Savo ruožtu Krikščionių Demokratų Internacionalo vykdomasis komitetas tarė savo nuomonę įvairiais aktualiais klausimais. Pirmiausiai KDI pasisakė rinkimų klausimu trijuose Centrinės Amerikos kraštuose.

El Salvadore balsavo virš 80% turėjusių teisę balsuoti žmonių, tuo parodydami ne tik savo demokratinį nusistatymą, bet ir nusiteikimą spręsti savo tragiškojo krašto problemas taikiu būdu, bet ne ginklais, ką daro Kubos - S. Sąjungos pakalikai. Nemažiau prasmingas buvo ir krikščionių demokratų laimėjimas, rodąs gyventojų daugumos nusistatymą. Prezidento Napoleono Duarte programoje trys svarbiausieji punktai yra: demokratizacija, pacifikacija ir ekonomijos atgaivinimas.

Guatemaloje neseniai susikūrusi krikščionių demokratų partija be perstojo kovojo už demokratiją ir žmogaus teises su ypatingu dėmesiu tiems sluogsniams, kurie kentė nuo didelio neturto. Tačiau ši kova pareikalavo net ir gyvybės aukų. 1982 - 83 m. laikotarpyje 437 krikščionių demokratų vadai ir eiliniai nariai buvo nužudyti.

Ši kova pagaliau atnešė vaisių, kai 1984 m. liepos 10 d. visuotiniuose rinkimuose, kurie buvo laisvi, Gvatemala balsavo už krikščionis demokratus.

Pastaruosius 16 metų Panamą valdė nedemokratinė politinė - ekonominė - karinė oligarchija. Kaip tik todėl į 1984 m. gegužės 6 d. rinkimus buvo dėta daug vilčių. Deja, karinis režimas savo neteisėtu elgesiu rinkimus išprievartavo ir prezidentu išrinko vieną iš savųjų. Nenuostabu, nes balsavimo sąrašai vienur prapuolė, kitur atsirado "nauji", dar kitur buvo aiškiai falsifikuoti. Net ir taip sukčiaudamas karinis režimas surinko vos 1,700 balsų daugiau už opoziciją.

Į antrojo viceprezidento vietą kandidatavo Ricardo Arias Calderon, Panamos KD pirmininkas ir Pietų Amerikos krikščionių demokratų organizacijos pirmininkas.

Šie trys rinkimai parodė, kad Centrinė Amerika turi pasirinkimą — krikščioniškąją demokratiją, kuri atspindi daugumos piliečių valią ir troškimus.

KDI vykdomasis komitetas taip pat plačiau nagrinėjo Nikaraguvos, Afganistano, Abisinijos ir Pietų Korėjos klausimus.

KDI konstatavo, kad visa Nikaraguva entuziastingai pritarė 1979 m. liepos 19 d. perversmui, kuris po daugelio metų pašalino iš valdžios diktatūrinį Somozos režimą. Tautinė rekonstrukcijos junta pažadėjo Amerikos kraštų organizacijos rėmuose siekti taikos, krašto atstatymo ir demokratizacijos.

Tačiau sandanistų tautinis išlaisvinimo frontas, jėga užėmęs valdžią, nuo pat pirmo momento siekė sukurti marksistinę - leninistinę sistemą pagal Kubos pavyzdį. Dar daugiau, FSLN netrukus ėmėsi akcijos visais būdais remti marksistinius-leninistinius sukilėlius kaimyniniuose kraštuose, ypač El Salvadore.

1984 m. lapkričio 4 d. rinkimuose pademonstruotas politinis farsas. Nors demokratinės partijos apsijungusios Alianza Coordinatora Democratica reikalavo laisvų rinkimų, jos reikalavimai atsimušė į kurčias ausis. Vieton to politinės laisvės buvo dar daugiau suvaržytos, žmogaus teisių pažeidimai pagausėjo, psichologinė priespauda paaštrėjo ir politinių kalinių maltretavimas sudažnėjo.

KDI specialioje rezoliucijoje reikalavo, kad 1. Nikaraguvos vyriausybė ir FSLN atnaujintų nutrauktas derybas su Coordinatora Democratica, siekiant autentiškos demokratijos Nikaraguvoje, 2. Nikaraguvos vyriausybė laikytųsi jos pačios pasirašyto Contadoros akto paragrafų, ir kvietė 3. visas KD partijas dalyvauti Nikaraguvos Partido Social Christiano XI tautiniame kongrese (1984 m. spalio 28 d.), tuo būdu parodant nikaraguviečiams viso pasaulio krikščionių demokratų solidarumą.

KDI taip pat konstatavo, kad sovietinė Afganistano okupacija yra tarptautinis nusikaltimas, pagal JT Chartos 1-mo paragrafo 2 punktą ir 2pro paragrafo 4 punktą, JT visuotinio susirinkimo (XXIX) rezoliuciją Nr. 3314 ir Žmogaus Teisių Konvencijos 1-mą paragrafą, 2 punktą. Internacionalas lygiai pastebėjo, kad sovietinę okupaciją pasmerkė Jungtinės Tautos, Europos Bendruomenės užsienio reikalų ministeriai, neutralių-jų valstybių konferencija, islamo konferencija, tarp-parlamentinė unija, Europos Taryba ir Europos parlamentas.

KDI smerkia sovietų naikinimo politiką Afganistane, kurios išdavoje tūkstančiai nekaltų žmonių iššudyti, ištisi rajonai išdeginti ir sulyginti su žeme ir ketvirtadalis gyventojų (4.5 milijono) yra tapę tremtiniais Pakistane ir Irane.

KDI teigia afganistaniečių teisę patiems apsispręsti, taria politinio, ne karinio sprendimo reikalingumą ir reikalauja iš Babran Karmal, kad jis leistų Afganistane laisvai veikti Raudonajam Kryžiui ir neutraliems stebėtojams.

Savo ruožtu Krikščionių Demokratų Internacionalo vykdomasis komitetas reiškia susirūpinimą faktu, kad daugelis Etijopijos pabėgėlių, grąžintų iš Džibuti į Etijopiją, buvo grąžinti prievarta. Šiuo metu įvairiuose kraštuose yra keli milijonai

Abisinijos pabėgėlių, kurie pabėgo iš savo krašto negalėdami pakęsti pulk. Mengistu Haile Mariam komunistinės diktatūros, žiaurios priespaudos ir bado. Sunku tikėti, kad bent vienas pabėgėlis norėtų savanoriškai grįžti į tokį kraštą.

Smerkdamas bet kokių tremtinių ar pabėgėlių prievartinį grąžinimą į savo kilmės kraštus, KDI nusprendė pasiųsti į Etijopiją specialią komisiją repatriacijoms klausiamms tirti.

Atskira rezoliucija KDI pasisakė ir P. Korėjos klausimais. Specialiai diktatūros ir Kim Dae Jung reikalais. Pastarasis yra nuoširdus demokratas, kovojąs už demokratinę Korėją. Kelis metus kalėjęs, Kim vėliau, pasaulio opinijai spaudžiant, buvo išleistas, bet ištremtas iš krašto ir pastaryosius tris metus gyveno JAV. Kim yra katalikas krašte, kur jau 25% gyventojų yra krikščionys. Daugelis jų simpatizuoja krikščioniškai demokratijai.

KDI griežtai pasisakė prieš P. Korėjos diktatūrinį režimą ir jo pastangas užgniaužti demokratines laisves. **A. K.**

KAMPALOS SUVAŽIAVIMO DALYVIAI

AFRIKA

Benin: Ernestas Mihami, KDI Afrikos sekcijos sekretorius ir afrikiečių vystymosi komiteto gen. sekretorius. **Botswana:** Danielius Kwelagobe, Botswanos Demokratų Partijos gen. sekretoriaus pavaduotojas ir informacijos ministeris. **Kamerūnas:** Adalbertas Atangana, Kamerūno Demokratų partijos pirmininkas; Mykolas Mindang, partijos vykdomojo komiteto narys. **Mauricijus:** Ithulrao Mahadoo, Mauricijaus Demokratinės Sąjungos pirmininkas; Elwyn Chutel, partijos gen. sekretorius. **Madagaskaras:** Aleksas Bezaka, Madagaskaro Krikščionių Demokratų Partijos pirmininkas; Louis Marie Rosamocla, partijos gen. sekretorė. **Uganda:** Paulius K. Ssemogerere, parlamento narys, Demokratų Partijos pirmininkas, KDI vicepirmininkas; Robertas Kitariko, partijos gen. sekretorius. **Senegalas:** Anne-Marie Sohai, parlamento narė, afrikiečių vystymosi komiteto pirmininkė.

PIETŲ AMERIKA

Bolivija: Benjaminas Miguelia Harb, Bolivijos parlamento ir ministerių kabineto narys, Krikščionių Demokratų Partijos vykdomojo komiteto narys. **Čilė:** Andres Zaldivar Larrain, buvęs Čilės ministeris, KDI pirmininkas. **Gvatemala:** Rene de Leon Schlotter, Gvatemalos Krikščionių Demokratų Partijos pirmininkas. **Nikaraguva:** Luis Vega Miranda, Nikaraguvos Krikščionių Socialinės Partijos gen. sekretorius. **Venecuela:** Aristides Calvani, Pietų Amerikos KD organizacijos pirmininkas, KDI politinio biuro narys, buvęs Venecuelos užs. reikalų ministeris; Maria Bello de Guzman, Pasaulio Krikščionių Demokračių Sąjungos pirmininkė, KDI politinio biuro narė.

AZIJA

Filipinai: Raul S. Manglapus, buvęs užs. reikalų ministeris, Krikščioniškojo Socialinio Sąjūdžio pirmininkas, KDI politinio biuro vicepirmininkas.

EUROPA

Belgija: Andre Louis, KDI pirmininko asistentas, Afrikos Fundacijos narys. **Prancūzija:** Jean Marie Daillet, parlamento narys, užsienio reikalų komisijos vicepirmininkas, Europinės KD Sąjungos vicepirmininkas. **Italija:** Angelo Bernassola, Italijos senatorius, KDI gen. sekretorius; Giovanni Bersani, Europos parlamento narys, jo patariamosios komisijos pirmininkas; Alfredo de Poi, Democrazia Christiana tarptautinių santykių skyriaus vice-direktorius; Arlando Forlani, parlamento narys, vice-premjeras, buvęs ministeris pirmininkas, užsienio reikalų ir krašto apsaugos ministeris; Vitto Lattanzio, Europos Liaudies Partijos vicepirmininkas, atstovų rūmų vicepirmininkas, buvęs krašto apsaugos ministeris; Flaminio Piccoli, parlamento narys, Democrazia Christiana tautinės tarybos pirmininkas. **Malta:** Richard Muscat, KDI spaudos ir informacijos skyriaus sekretorius, Maltos Nacionalistų Partijos atstovas Romoje. **Olandija:** Villem Vergeer, Europos parlamento narys, Europos Liaudies partijos vicepirmininkas. **Lenkija:** Konrad Sieniewicz, Vidurio Europos KD Unijos gen. sekretorius, KDI vicepirmininkas, Lenkų Darbo Partijos gen. sekretorius. **Vokietija:** Egon Klepsch, Europos parlamento narys, parlamento KD frakcijos pirmininkas, KDI vicepirmininkas; Hans Stercken, parlamento narys, vokiečių Afrikos fundacijos pirmininkas; Thomas Jansen, Europinės KD Sąjungos ir Europos Liaudies Partijos gen. sekretorius, KDI politinio biuro narys; Dieter Schmigt, CSU užsienio reikalų vadovas, KDI iždininkas; Joseph Entrup, CDU atstovas. **(kdi)**

SUVAŽIAVIMĄ SVEIKINO

Helmut Kohl, Vokietijos Federalinės Respublikos kancleris, **Giulio Andreotti,** Italijos užsienio reikalų ministeris ir Europinės KD Sąjungos pirmininkas, **Gabriel Valdes,** Čilės KD partijos pirmininkas, **Virginio Rognoni,** KD parlamentinės grupės pirmininkas, **Leo Tindemans,** Belgijos užsienių reikalų ministeris ir Europos Liaudies Partijos pirmininkas, **Francesco Cossiga,** Italijos senato pirmininkas, **Jose Napoleon Duarte,** El Salvadoro prezidentas.

Tarp sveikinusių taip pat buvo: **Amintore Fanfani,** buvęs Italijos premjeras, dabar senatorius, Liuksemburgo parlamento pirm. **Leon Ballendorf,** Konrado Fundacijos pirm. **Bruno Heck,** Graikijos KD pirm. **Evangelos Averoff,** Ispanijos KD pirm. **Oscar Alzaga,** Peru KD pirm. **Carlos B. Bustamente,** CSU pirm. **Josef Straus,** Vokietijos Bundestago pirm. **Rainer Barzel,** Airijos užs. reikalų ministeris **Peter Barry,** Airijos valstybės sekretorius **Sean Barrett,** Sao Paulo (Brazilijoj) valstijos gubernatorius **Andres Franco Montoro,** Liuksemburgo KD pirm. **Jean Spautz,** Švedijos KD gen. sekret.

IŠ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VEIKLOS

KDI posėdžiavo Ugandoje

Pietų Amerikos, Europos, Afrikos ir Azijos krikščionių demokratų vadai praeitų metų spalio 5 - 7 d. posėdžiavo Kampala mieste Ugandoje. Tai pirmas tokio mąsto krikščionių demokratų vadų suvažiavimas Afrikos žemyne. Pagrindinis suvažiavimo tikslas — kolokvijumas tema "krikščionys demokratai ir afrikinė realybė: užsiangažavimas demokratijai ir vystymuisi". Šiam suvažiavimui ruoštasi net 7 metus. Daugiausia darbo čia įdėjo Krikščionių Demokratų Internacionalo generalinis sekretarijatas ir Europos Liaudies Partijos krikščionių demokratų parlamentinė grupė Europos parlamente.

Šiuo suvažiavimu KDI vadai norėjo taip pat pabrėžti savo solidarumą su Afrikos krikščionimis demokratais bei Afrikos kraštų politinio, ekonominio ir socialinio vystymosi svarbą.

Suvažiavimo proga KDI narė — Ugandos Demokratų Partija atšventė savo 30 metų sukaktį, o internacionalo vadovai taip pat posėdžiavo su visų keturių Afrikos KD partijų, priklausančių internacionalui, vadovybėmis.

Tačiau abu įvykiai buvo nuspalvinti įtampa ir lūkesčiu ryšium su vis intensyvėjančia įtampa ir stoka saugumo Ugandoje. Kaip žinia, Ugandą valdo Milton Obote susibankrutavęs režimas, kuris jėga valdžią perėmė 1980 m. po rinkimų, kuriuos teisėtai laimėjo Demokratų partija vadovaujama Pauliaus Ssemogerere. Ir nors jis ir jo partija veda nenutrūkstančią opozicinę kovą, padėtis negerėja.

Opozicija kaltina Obote režimą politinių priešininkų persekiojimu, korupcija, moterų prievartavimais, turto plėšimu, nekaltų piliečių trėmimais iš krašto, šimtų politinių oponentų nužudymu. Ir šiuo metu keli krikščionių demokratų parlamentarai yra laikomi kalėjime be teismo. Kalėjime sėdi ir parlamentaro KD Luke Kazirija 18 m. duktė, kuri buvo nuo gatvės pagrobta ir vėliau kalėjime kankinta.

Paulius Ssemogerere ir kiti demokratų partijos vadai nenuilstamai prieš režimą kovoja visais teisėtais būdais, tačiau be

---

Gustav Barentsen, Venecuelos COPEI pirmininkas ir buvęs Venecuelos prezidentas **Rafael Caldera**, Belgijos min. pirmininkas **Wilfried Martens**, ir kt. **(KDI)**

didesnių rezultatų. Politinė ir ekonominė Ugandos situacija pastebimai blogėja.

Zaldivar Europoje

Krikščionių Demokratų Internacionalo pirm. Andres Zaldivar neseniai vėl lankėsi eilėje Europos sostinių. Romoje jis tarėsi su Italijos KD vadais, Europos KD sąjungos pirm. Giulio Andreotti ir kt.

Madride jis tarėsi su Ispanijos min. pirm. Felipe Gonzales ir Lisabonoj su Portugalijos min. pirmininku Mario Soares. Tame pačiame Lisabonos mieste jis dalyvavo plačiame politiniame seminare, kuris svarstė Pietų Amerikos demokratizacijos klausimus. Čia Zaldivar kalbėjo apie P. Amerikos problemas, koncentruodamasis į El Salvadoro ir Nikaraguvos problemas. Suvažiavime dalyvavo ir liberalų bei socialistų internacionalų delegacijos, JAV demokratų ir respublikonų atstovai bei eilė aukštų P. Amerikos politikų, tarp jų Costa Ricos prezidentas Luis Alberto Monge, buvęs Venecuelos prez. Carlos Andres Perez ir buvęs Bolivijos prez. Jaime Paz.

Į pagalbą Sacharovui

Pernai vidurvasarį KDI gen. sekret. Angelo Bernassola vėl ilgesniu laišku kreipėsi į S. Sąjungos prez. Konstantiną Černenko ir reikalavo, kad būtų nutrauktas prof. Sacharovo persekiojimas ir jam bei jo žmonai sugrąžintos visos žmogaus teisės.

Viso pasaulio krikščionių demokratų partijų ir internacionalo vardu Bernassola taip pat reikalavo, kad visi sovietijos politiniai ir sąžinės kaliniai būtų paleisti laisvėn ir jų žmogaus teisės respektuojamos.

Tai nepirmas kartas, kai tarptautiniai KD vadai tiesioginiai kreipiasi į S. Sąjungos vyriausybę reikalaudami prispaustiesiems laisvės. Kol kas tos pastangos atsimuša į kurčias ausis.

Maisto kolokvijumas Afrikoje

1984 m. rugsėjo 24 - spalio 2 d. Bamako mieste Mali įvyko krikščionių demokratų internacionalo organizuotas kolokvijumas, kuris svarstė Afrikos maisto apsirūpinimo klausimus. Techninis suvažiavimo rengėjas buvo Afrikos vystymosi komitetas. Suvažiavime dalyvavo virš 80 Afrikos mitybos specialistų.

Posėdžiuose kalbėti ir tarti svarbieji mitybos ir maisto gamybos klausimai: tarptautinis bendradarbiavimas, žemės ūkio vystymas, maisto gamyba, eksportų ir importų diversifikacija ir kt.

Politinio biuro posėdžiai

Praeitų metų gegužės 8 d. Briuselyje posėdžiavo KDI politinis biuras, kuris išklausė išsamius pirm. Zaldivar ir gen. sekr. Bernassola pranešimus. Suvažiavimas pilnai pritarė trijų internacionalų (DI, socialistų ir liberalų) nusistatymui P. Amerikos kalusimais ir priėmė eilę rezoliucijų:

Nikaragvos klausimu. Biuras tarė, kad paskelbti rinkimai (jau įvykę 1984 m. lapkričio 4 d.) nėra teisėti, nes nėra sąlygų tikriems, autentiškiems demokratiniams rinkimams. Krašte jau du metai veikia karo stovis. Išsireiškimo, susirinkimų ir draugijų laisvė neegzistuoja. Radijas ir televizija griežčiausiai kontroliuojami. Spauda cenzūruojama. Demokratinių partijų vadai yra persekiojami įvairiausiais būdais, įskaitant ir psichologinę agresiją.

Internacionalas reikalauja, kad vyriausybės "junta" tuojau grąžintų demokratiją Nikaraguvoj, kad rinkimai galėtų vykti pilnos demokratijos sąlygose.

Afrikos klausimu. KDI taria, kad Afrikos tautos kaip ir visos tautos pasaulyje turi teisę siekti savo kraštuose demokratijos įgyvendinimo. KDI taip pat taria, kad tik demokratija gali sukurti sąlygas taikiam ekonominiam ir socialiniam vystymuisi bei tarptautiniam sugyvenimui. Pagaliau KDI pasižada sustiprinti savo akciją padėti Afrikos kraštams padėti sau.

Panamos klausimu. 1968 m. karinis sukilimas užkorė Panamai oligarchinę karinę diktatūrą, vadovaujant jau mirusiam gen. Omar Torijos. Šiandien po 15 m. priespaudos, vadovaujanti Partido Revoliucionario Democratico kiek atleido varžtus, kurių pasėkoje krašte vyko prezidento ir parlamento rinkimai. Juos laimėjo demokratai Arnuldo Arias, Carlos Rodriguez ir Ricardo Arias - Calderon. Tačiau diktatūrinė vyriausybė kartu su karine oligarchija turkdo normaliai krašto demokratizacijai.

KDI teigia savo gilų susirūpinimą esančia padėtimi ir reikalauja, kad Panamos vyriausybė respektuotų tautos demokratinę valią ir netrukdytų krašto demokratizacijai.

El Salvadoro klausimu. KDI politinis biuras išreiškia gilų pasitenkinimą Napoleono Duarte prezidentiniu laimėjimu. Jis laiko, jog tai ženklas, kad demokratizacija El Salvadore leidžia šaknis. Jis lygiai laiko, kad tai laimėjimas tų, kurie kovoja už slaptų ir laisvų rinkimų įvedimą visuose kraštuose.

Azijos klausimu. KDI solidarizuoja su visų Azijos kraštų žmonėmis, siekiančiais laisvės ir demokratijos. KDI ypatingai remia filipinų bendraminčius, susispietusius į Krikščionių

Socialinį Sąjūdį ir vadovaujamą sen. Raul Manglapus. KD smerkia filipinų valdžios organizuotus rinkimus kaip demokratijos farsą ir remia visus, kurie veikia, kad būtų užbaigta Marcos diktatūra ir krašte atstatyta demokratija pagal filipinų vadų Hongkongo deklaraciją, priimtą 1984 m. balandžio 5 d.

Europos klausimu. KDI totališkai remia Europos Liaudies Partiją Europos parlamento rinkimuose. Amerikos, Afrikos, Azijos ir Vidurio Europos krikščionys demokratai pilnai pritaria ELP linijai ir veiklai padaryti europinę bendruomenę tikra politine sąjunga.

Krikščionys demokratai supranta, kad trečiojo pasaulio turimos viltys Europoje tik tuomet ves vaisių, kai V. Europoje gyvuos taika ir laisvė bei ekonominis vystymasis ir socialinis teisingumas.

Europos KD P. Amerikos klausimais

Pereitų metų gegužės 7 - 8 d. Belgijos Briuselyje įvyko konferencija, kuri svarstė europinės bendruomenės ir pietinių P. Amerikos kraštų sąveikos klausimus. Konferenciją organizavo Europos Liaudies Partija ir Europinė Krikščionių Demokratų Sąjunga, kurioms talkininkavo KDI ir P. Amerikos KD Sąjunga. Konferencijoje dalyvavo visų šių organizacijų ir P. Amerikos kraštų atstovai.

Darbą baigdama konferencija priėmė deklaraciją, kuri:

pakartotinai taria savo nusistatymą sutamprinti politinius, ekonominius ir kultūrinius ryšius tarp Europos ir P. Amerikos.

Reikalauja, kad svarstomuose kraštuose neatidėliotinai būtų atstatyta demokratinė santvarka; grąžintos visos žmogaus laisvės ir teisės; valdžioje atstatytas galių pliuralizmas ir redefinuotas karinių pajėgų vaidmuo pagal demokratinius principus.

Laiko, kad geriausias demokratijos laidas yra sveikos ir pastovios visuomenės.

Pakartoja savo nusistatymą, kad P. Amerikos vystymuisi reikalingi radikalūs pasikeitimai, kurių įgalintų tikrą ekonominį vystymąsi, kuris savo ruožtu įgalintų socialinį teisingumą visų pirmiausiai pačių vargingųjų sluogsnių naudai.

Atskirų kraštų reikalais priima tokius nusistatymus:

Argentinos klausimu. Džiaugiasi demokratijos atgaiva Argentinoje. Viliasi, kad visi iš diktatūrinio režimo paveldėti sunkumai bus nugalėti, laikantis "demokratinės chartos" principų. (Charta buvo paruošta ir visų politinių partijų priimta KD iniciatyva).

Bolivijos klausimu. Konferencija tarė, kad Bolivijos situacija yra aliarmuojanti, nežiūrint drąsių prez. Hernan Siles Suazo pastangų ir jo kabineto narių krikščionių demokratų vaisingo darbo atstatyti krašto ekonomiją. Konferencija randa, kad būtinai reikalingas visų demokratinių partijų tamprus bendradarbiavimas, nes kitaip Bolivijai gręsia naujas karinis perversmas.

(Redakcijos prierašas: Iš tikrųjų šiuo metu Bolivija išgyvena gilią ekonominę, politinę ir socialinę krizę. Ir priežastis nėra kuri viena, bet kelios. Iš vienos pusės per visą savo 150 m. istoriją Bolivija kentėjo nuo neįgudusių politinių operatorių veiklos. Šie, gi, daugiausiai buvo generolai ir kitoki diktatoriai. 158 m. būvyje Bolivija turėjo 190 sukilimų. Ne kitokis buvo ir paskutinysis karinis - diktatūrinis režimas, kuris per 18 metų klimpo iš vienos balos į kitą.

1982 m. spalio 10 d. krašto valdymą perėmė demokratinis prezidentas Siles Suazo, kurio vysiaurybėje dalyvauja ir krikščionys demokratai. Nors pažangos padaryta, tačiau ne visi apie jo valdymą yra tos pačios nuomonės kaip krikščionių demokratų minėta konferencija.

Šiuo metu Bolivija yra beveik bankrote. Daug bankų uždaryti, pinigai dingsta iš apyvartos. Darbininkų streikai beveik sunaikino transportacijos ir komunikacijos sistemas. Tas buvo priežastimi maisto trūkumo krašte, kuris ir taip turi užtektinai gamtos nelaimių. Štai prieš metus buvusi sausra (specialistai sako, kad tai Pacifiko vandenyno El Nino srovės kaitos išdava) sunaikino beveik trečdalį viso maisto išteklių. Nemažiau nuostolių padarė ir vėliau pasipylusios lietaus liūtys.

Kai kurie politiniai stebėtojai kaltina vyriausybę, kuri net nesugeba panaudoti užsienio pagalbos, kiti kaltina tiesiog nesustabdomą narkotikų prekybą. Dar kiti teigia, kad 40% Bolivijos eksporto yra kontrabanda.

Tačiau dar kiti specialistai taria, kad Bolivijos problemos turi gilesnes šaknis negu Siles prezidentūra. Tradiciškai 70% Bolivijos pajamų yra iš mineralų eksporto, tačiau pastaraisiais keliais metais mineralų pareikalavimas gerokai sumažėjo. Ekspertai sako, kad mineralų gamybos kaina pakilo 50%, o pajamos nukrito 25%).

Urugvajaus klausimu. Konferencija reikalauja, kad kraštui būtų grąžintos visos demokratinės teisės ir visoms politinėms partijoms teisė laisvai veikti. Tas ypatingai liečia uždarytą Urugvajaus krikščionių demokratų partiją. Taip pat reikalauja, kad krašte būtų pravesti laisvi demokratiniai rinkimai.

Paragvajaus klausimu. Konferencija smerkia krašto diktatūrinį režimą, jo sistematingą demokratinių jėgų persekiojimą ir žmogaus teisių nuolatinį laužymą. Ji viliasi, kad vidinis ir tarptautinis spaudimas įgalins Paragvajų netrukus turėti laisvus rinkimus ir jų išdavoje laisvą ir nepriklausomą vyriausybę.

Čilės klausimu. Konferencija smerkia Pinochet užsispyrimą kraštą valdyti diktatūriškai ir nenorą atliepti piliečių reikalavimo laisvės ir demokratijos. Ji taip pat sveikina Čilės krikščionis demokratus, kitas demokratines partijas, socialinius sąjūdžius, studentus, darbininkus ir visus kitus kovojančius už demokratiją. Sveikina Čilės demokratines pajėgas, atsakomingai kovojančias ir kuriančias politinę, ekonominę ir socialinę programą, kuri bus vykdoma po demokratijos atstatymo.

(Redakcijos prierašas: Kažin, ar tos demokratinės pajėgos yra jau taip atsakomingos? Iš tikrųjų, kai kurie opozicijos vadai šiandien pirmą kartą pradeda galvoti, kad gal kaitos nebuvimas nėra vien Pinochet valios produktas, bet ir opozicijos visiško susiskaldymo. Ir šis susiskaldymas šiuo metu yra gal pats svarbiausias nesibaigiančios Čilės tragedijos faktas. (Žr. "Tėvynės Sargas" 1984 m. Nr. 1 ir Nr. 2). Yra visiškai galimas dalykas, kad jis pratęsė Pinochet diktatūrą dar eilę metų priekin.

1983 m. gegužės mėn. prasidėjo masinės demonstracijos prieš Pinochet. Po trijų mėnesių diktatorius turėjo pasiųsti į gatves 18,000 karių nesibaigiančioms riaušėms numarinti. Dviejų dienų laikotarpyje buvo nužudyti 27 civiliai žmonės. Opozicija pareikalavo Pinochet atsistatydinimo. Ekonominė depresija siautė visame krašte. Nedarbas pasiekė 32% Pirmą kartą karinis sektorius pradėjo murmėti prieš Pinochet.

Ir tuo metu pradėjo skilti ilgai gyvavus ir efektyvi demokratinė Čilės Alianza. Pirma suskilo viduje socialistai, po to susirovė socialdemokratai, radikalai, komunistai ir krikščionys demokratai. Vieno iš KD teigimu (Genaro Arriagada): "Opozicija yra krizėje. Politinis laisvėjimas pasibaigė. Pinochet yra laimingas. Čia labai liūdna". Gi, socialistų laikraščio redaktorius Marcelo Contretas tarė: "Jie yra parlamentarai, kurie moka daryti pasiūlymus ir debatuoti, bet nemoka pašalinti diktatūras".

Alianzos galo pradžia buvo praeitų metų kovo mėnesį po nepavykusių demonstracijų. Šios demonstracijos pirmą kartą į save patraukė smulkiuosius prekybininkus ir transportacijos sektorių. Situacija artėjo į viso krašto streiką.

Pinochet nusigando ir ėmėsi radikalių priemonių. Jis iš

raktinių pareigų atleido laisvos rinkos ekonomistus, kurie per visą dešimtmetį vadovavo Čilės ekonomijai. Jų vieton jis pasodino daugiau tradicinius ekonomistus. Ekonominės atgaivos vilčiai stiprėjant, opozicija mažėjo. Tuo pačiu metu Pinochet uždraudė susirinkimus ir taip neleido darbo unijų vadams organizuoti streiko.

Opozicijai menkėjant, didėjo jos vidinis aižėjimas. Darbo unijų planuotos demonstracijos gegužės mėn. subliuško. Partijos grūmėsi dėl nieko. Vienybė iro matomai. Tačiau iš tikrųjų tai buvo tik nauji simptomai senų ir niekas nesugydytų ideologinių skirtumų. Pvz. krikščionys demokratai niekuomet nepasitikėjo gerai organizuotais ir Maskvos kontroliuojamais komunistais. Nesidėjo jie 100% ir prie komunistų planų, nors šie KD ir labai viliojo.

Daugelis krikščionių demokratų mano, kad vienintėlė išeitis tai dešiniųjų ir kairiųjų pripažinimas vieni kitiems egzistencijos teisių. Tačiau praktiškai jie yra tiek suskilę, kad net tokis kompromisas neatrodo galimas.

Savo ruožtu Pinochet jaučiasi vėl galįs daryti ką nori ir kaip tinkamas. Demonstracijos prieš jo režimą yra sumažėjusios. Ekonomija pamažu gerėja. Vieton pradėtos liberalizacijos, Pinochet dar daugiau suveržė diktatūrinį diržą. Kariuomenė vėl nurimusi. Teroras ir smurtas nesumažėjęs. Žmogaus teisių institucijos praneša apie 100 nužudymo atvejų ir 400 bombardavimų ir kitokių teroristinių veiksmų).

Brazilijos reikalu. Konferencija džiaugiasi opozicijos veikla ir jos pastangomis kreipti Braziliją į demokratinį kelią. Konferencija apgailestauja Brazilijos prezidentinių rinkimų sistemos antidemokratines tendencijas.

Bendradarbiavimo su Europa klausimu.

Konferencija:

1. kreipiasi į socialistų ir liberalų internacionalus prašydama juos imtis vieningų pastangų sukurti P. Amerikoje demokratines santvarkas.

2. Tiki, kad Europa ir P. Amerika privalo stiprinti savo ekonominius, politinius, kultūrinius ir kitokius ryšius, vadovaudamosios lygybės ir solidarumo dvasia.

3. Remia europinės vienybės sutarties projektą.

4. Sveikina Ispanijos ir Portugalijos įsijungimą į Europos Ekonominę Bendruomenę.

5. Ragina sutvarkyti P. Amerikos skolų mokėjimą ta prasme, kad jis nekenktų tų kraštų vystymuisi.

Ispanų partija — KDI narė

Praeitais metais įvykusioje Europinės Krikščionių Demokratų Unijos konferencijoje Liuksemburge nauja nare priimta ispanų Populiaroji Demokratinė Partija. (Šiuo metu EKDU vadovauja buvęs Italijos min. pirm. Giulio Andreotti). Ji tuo pačiu tapo 53-ja Krikščionių Demokratų Internacionalo nare.

Šiuo metu KDI priklauso trys ispanų partijos: Partido Nacionalista Vasco (PNV), Unio Democratica de Catalunya (UDC) ir Partido Democratico Popular (PDP). Pastarosios pirmininkas yra Oscar Alzaga, gen. sekr. Jalen Quimon ir tarptautinių santykių direktorius Vincente Blanco.

UDC laimi rinkimus

Praeitą pavasarį Ispanijos Katalonijos rinkimus laimėjo Ohio Democratica de Katalunya — krikščionys demokratai, surinkę 46.8% valsų ir pravedę 72 atstovus. Parlamento pirmininku išrinktas partijos vadas Miguel Call Alentorn.

KD laimi Gvatemaloje

Pernai įvykusiuose steigiamojo seimo rinkimuose Gvatemaloje laimėtojais buvo krikščionys demokratai, kurie dabar seime turi daugumą balsų. KDI pirm. A. Zaldivar ir gen. sekr. A. Bernassola sveikinimo telegramoje Gvatemalos krikščionių demokratų partijos gen. sekr. Vinicio Cerezo tarė, kad "liepos 1 d. rinkimai rodo, jog Gvatemaloje autentiškos demokratinės partijos yra remiamos ir jos yra geriausias demokratijos laidas ir garantija, kad prispausti Gvatemalos gyventojai netrukus vėl galės džiaugtis žmogaus teisėmis".

Stebėtina, kad karinis Gvatemalos režimas rinkimus pripažino. Tai pirmi demokratiniai rinkimai 30 m. būvyje. Seimas dabar ruošiasi visuotiniams rinkimams šių metų vasarą.

Rinkiminės suktybės Panamoje

Praeitų metų vasarą prezidentinius rinkimus Panamoje laimėjo Barletta, nugalėjęs Arias Arnulfo vos 1,705 balsais (300,740 balsų prieš 299,035). Arnulfo viceprezidentiniu partneriu buvo Panamos krikščionių demokratų partijos pirmininkas ir KDI vicepirm. Ricardo Arias Calderon.

Nėra jokios abejonės, kad rinkimus būtų laimėję Arnulfo-

Calderon sąrašas, jei vyriausioji rinkimų komisija nebūtų leidusi įvairiausių rinkiminių suktybių. KDI suktybes iškėlė tarptautiniame forume ir pareiškė griežtą protestą Panamos vyriausybei pasmerkdamas jos elgesį.

Urugvajuje — derybos

Po ilgo laiko Urugvajaus kariniai vadai, kurie remia gen. Alvarez režimą, susitiko su opozicijos lyderiais, tuo parodydami savo norą atgaivinti seniai nebuvusį politinį dialogą. Pasitarimuose dalyvavo "neegzistuojančių" partijų vadai: krikščionių demokratų pirm. Juan Young ir socialistų — Jose Pedro Cerdozo. Vyriausybė pasitarimų laikotarpiui abiems vadams grąžino suspenduotas politines teises.

Būdinga, kad pasitarimuose dalyvavo ir "Frente Amplio" atstovai. Frente Amplio yra opozicinė organizacija, kurios Alvarez ne tik nepripažino, bet net persekioja.

Persitvarkymai Bolivijos KD partijoje

Naujuoju Bolivijos KD partijos gen. sekr. išrinktas Benjamin Miguel, buvęs keliais atvejais partijos pirmininku, ministeriu ir parlamento nariu. Kovoje už politines laisves ir žmogaus teises Miguel buvo eilę kartų kalintas ir ištremtas. (Dabartinėje Bolivijos koalicinėje vyriausybėje dalyvauja ir krikščionys demokratai — Hernan Siles Suezo yra finansų ministeris ir prezidentas.

Jaunųjų KD seminaras

Kaip ir ankstesniais metais, taip ir pernai Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjunga kartu su Tarptautine JKD sąjunga suruošė 7 dienų seminarą, kuriame svarstė Europos ir P. Amerikos santykius. Seminaras vyko liepos 15 - 22 d. Barcelonoje, Ispanijoje.

Seminare dalyvavo 20 kraštų atstovai. Paskaitininkais buvo KDI pirm. A. Zaldivar, Europos KD sąjungos ir Europos Liaudies Partijos gen. sekr. Thomas Jansen, Humanizmo ir Demokratijos Fundacijos pirm. Alvarez de Mirianda, Europos Tarybos pirm. Marcelino Oreja bei jaunųjų KD vadai — Wim Palman, J. Pizzaro ir M. Gorla. Seminarą globojo Katalonijos KD partijos vadas J. A. Duran i Lleida.

SPAUDOJ ir Gyvenime

DVIEJŲ STRAIPSNIŲ PARAŠTĖJE

Gal šios pastabos būtų geriau pavadintos "kaip 'Draugas' ir 'Tėviškės Žiburiai' tarnauja spaudos objektyvumui ir kaip traktuoja savo bendradarbius". Reikalas, deja, ne naujas. Jis toks. 1984 m. rudenį šv. Kazimiero kongreso proga buvo paskelbtas manifestas ir jo tekstas išsiuntinėtas visai lietuviškai spaudai. Kadangi, mano galva, tas manifestas yra didžiai nevykęs, parašiau jo trumpą komentarą ir pasiunčiau "Tėviškės Žiburiams". (Kongresas, mat, buvo Toronte, o iš kitos pusės TŽ laikau geriausiu šiandien lietuvišku laikraščiu). Deja, jis iki šiol dar TŽ puslapiuose nepasirodė. Tik savaitei po straipsnio pasiuntimo prabėgus sužinojau, kad manifesto autorius yra ne kas kitas tik TŽ redaktorius. Gal todėl suprantama, kodėl tie mano komentarai nepasirodė. Tačiau bendrasis mandagumas reikalautų, kad TŽ nors laiškučiu: praneštų, kad straipsnio nespausdins. Juk čia net redaktoriškas kolegiškumas yra susijęs.

1984 m. spalio mėn. "Drauge" tilpo vedamasis, kuriame šalia komplimentų VLIKui, buvo jam pažerta ir eilė kritikinių minčių. Į jas atsiliepdamas pasiunčiau "Draugui" trumpą straipsnį. Deja, ir jis nerado vietos "Drauge". Už poros savaičių jį gavau atgal su tokiu laiškuciu: "Gerbiamasis, šiandien gavome Jūsų raštą — straipsnį VLIKo reikalu. Kadangi seimas yra šeštadienį, mes negalime dviejų straipsnių sudėti, o turime jau paruoštą. Taigi Jūsų straipsnį grąžiname. Redakcija".

Pirma, laiškutis rašytas mašinėle be lietuviško šrifto. Sudarkytas tekstas net ranka nepataisytas, tik rodo "pagarbą" lietuvių kalbai. Antra, jau paprastas mandagumas reikalautų, kad kas nors laiškutį pasirašytų, vieton leptelėję "redakcija". 30 metų bendraujant su amerikiečiais profesinėje ir asmeninėje plotmėje dar nė karto nebuvau taip traktuojamas.

Trečia, mano straipsnis buvo vedamojo komentaras, bet ne besiartinančio VLIKo seimo. Tad tarimas, kad jau esama kito straipsnio, kuris nieko bendro su vedamuoju neturi, tėra tik nelabai švankus išsisukinėjimas.

Abu laikraščiai praeityje ne vieną kartą yra rašę apie spaudos etiką, objektyvumą, etc. Deja, tai vis taikoma kitiems, bet ne sau. Šie pavyzdžiai gerai rodo, kas atsitinka, kai pamokymus reikia prisitaikyti sau. Tuomet pritemsta ir spaudos etika, ir objektyvumas. Sapienti sat!

Žemiau pateikiame abu straipsnius, nors jau ir nustojusius dalies aktualumo, kaip amerikiečiai sako "for the record".

A. J. Kasulaitis

VLIKUI SUSIRENKANT

"Draugo" vlikinio vedamojo proga

Prieš kiek laiko "Drauge" tilpo b. kv. (Broniaus Kviklio) parašytas vedamasis "VLIKo seimo išvakarėse, Visuomenine ar partine linkme". Jame apie VLIKą pasakyti keli gražūs žodžiai, tarti pora komplimentų ir jis gerokai pakritikuotas. Mums čia ta kritika ir užkliuvo. Ne pati savyje, bet jos atskiri punktai. Kritikuoti yra ne tik gera, bet greičiau būtina. Be kritikos ir mūsų meninis, ir visuomeninis gyvenimas būtų lyg be druskos — prėskas. Net tarčiau, kad laisvoj visuomenėj kritika yra būtinas elementas.

Kritikos reikalingas ir VLIKas, kaip ir visa kita, kas mūsų judrioj visuomenėj egzistuoja ir vyksta. Pvz., būtų galima VLIKą kritikuoti, kad jo taryba neturinti pastovios vadovybės ir todėl jos veiksmingumas nukenčia. Galima jį kritikuoti, kad jis neišleidžia gerai paruoštų proginių propagandinių leidinių. Galima jį kritikuoti, kad jis nėra pakankamai aktyvus ir veiklus OSI klausimų komplekse. Galima jį kritikuoti, kad jis anksčiau nebuvo pakankamai lankstus savo santykiuose su Pasaulio Lietuvių Bendruomenės vadovybe. Ir taip toliau. (Žinoma, daugelis jį už tai ir nekritikuos. Tai skonio, sampročio ir nuovokos reikalas). Tokia kritika būtų ir draugiška, ir naudinga, ir pozityvi. Ji rodytų norą padėti, bet ne kenkti. Norą talkauti, ne kaišioti pagalius. Norą kartu augti, bet ne griauti.

Kokia kritika žymi vedamajame? Tekalba patys jo teiginiai. Pirmiausiai jame tariama, kad laisvinimo reikalu išeivijoje "padaroma, tiesa, nedaug, Lietuvos laisvės klausimas nėra į priekį pasistūmėjęs, tačiau ir neužmirštas". "Padaroma nedaug" yra teigimas, dėl kurio sunku ginčytis, nes jis lyg ta stiklinė nepilnai pripildyta vandens — vienam ji puspilnė, kitam — pustuštė, ir abu teisūs! Jei mes žiūrėsime į viską tik iš galutinio tikslo, visa mūsų veikla nėra iki šiol sėkminga, Lietuva nebėra laisva. Net jei ir 100 valstybių šauktų Lietuvai laisvės, tas šauksmas bus nesėkmingas tol, kol Lietuva nebus laisva. Iš tokio eschatologiško taško žiūrint, visa mūsų veikla yra, juk, nesėkminga — mokyklos mažėja, laikraščių prenumeratos taip pat, koncertai ir meno parodos taip pat, etc. etc. Tačiau ar tokis požiūris teisingas? Ar jis realus? Ar jis prasmingas?

Mano galva — ne. Kaip ir kitose srityse, taip ir laisvinimo darbe toli gražu ne visa pasiekta, jau nekalbant apie galutinį laisvės siekį. Tačiau argi nenuostabu, kad ir po 40 metų vergijos ir kovos Lietuvos vardas pasaulyje ir ypač Amerikoje plačiau skamba negu prieš 20 metų! Mes turime daugiau draugų įtakinguose sluogsniuose negu anksčiau. Mūsų diplomatinės tarnybos tęstinumas Vašingtone geriau

sutvarkytas negu anksčiau. Ir visa eilė kitų laimėjimų rodyte rodo lietuvių išeivių darbą. Tiesa, ne viskas pasiekta VLIKo dėka (ar PLB, ar ALTo), tačiau nemaža dalim tai jo nuopelnas. Ir tokios padėties akivaizdoje tarimas, kad "padaroma nedaug" yra netiek fakto konstatavimas, bet daugiau faktų iškraipymas. Pavergtos tautos kančios iš mūsų reikalauja laimėjimo, tačiau gyvenimo realybė (okupanto stiprumas, draugų drungnumas, pasaulio abuojumas) mus riboja tik nepailstančiam darbui, be ypatingo pažado laimėti. Kitais žodžiais — laimėjimas yra mūsų galutinis tikslas, bet kiekvienos dienos uždavinys yra darbas ir kova. Iš to taško žiūrint mes atlikome daug ir nėra ko mums už tai rausti.

Kiti vedamojo teiginiai yra lygiai "tradiciniai", kartojami metai iš metų ir, deja, nedaugiau prasmingi. Štai vedamasis taria, kad per 41 metus VLIKas neteko visos eilės žymių veikėjų, kelių sumanių ir garbingų pirmininkų, ir jo pajėgumas gerokai susilpnėjo. Kad VLIKas neteko žymių veikėjų — tiesa. Jame yra dirbę eilė labai kvalifikuotų, pasiaukojusių, darbščių ir sumanių vyrų, kurie yra jau mirę. Tiesa, kad jis turėjo ir garbingų pirmininkų. Faktiškai visi jo pirmininkai buvo ir garbingi, ir labai geri. Tačiau jau tik prasimanymas, kad VLIKo "pajėgumas gerokai susilpnėjo". Iš tikrųjų VLIKas šiandien yra stipresnis ir veiksmingesnis negu buvo anksčiau. Žinoma, kaip ir anksčiau, vedamasis nė žodeliu neužsimena, kaip tasai VLIKo pajėgumas susilpnėjęs, kodėl susilpnėjęs (išskyrus veikėjų mirtis ir struktūros problemas), kiek susilpnėjęs ir pan., bet tik, kad sustilpnėjęs, lyg tai būtų kokis neginčijamas faktas. O mes kaip tik norėtume tai ginčyti.

Kalbėti, kad VLIKo pajėgumas susilpnėjęs, nes mirę jo veikėjai ir pirmininkai, reiškia teigti, kad tas susilpnėjimas vykęs dr. Kęstučiui J. Valiūnui pirmininkaujant (jis dar gyvas) ir dabar vyksta dr. Kaziui Bobeliui pirmininkaujant. Deja, tai neteisinga įžvalga ir faktų iškraipymas.

Dr. Kęstutis Valiūnas VLIKo pirmininku buvo arti 13 metų ir jo kadencijoje VLIKas ne tik savo veiklos nemažino, bet ją nukreipė kitomis kūrybingomis kryptimis. Būtų beprasmiška vienu, kitu sakiniu (ar straipsniu) bandyti aprėpti 13 metų darbą, todėl to ir nedarysime. Tebūna pasakyta tik tiek. Buvau ir esu VLIKo vieno ar kito organo nariu jau nuo 1957 m. ir turėjau progos stebėti jo ir jo pirmininkų veiklą. Kiekvienas nuo to meto jo pirmininkas — dr. A. Trimakas, Juozas Audėnas, Kipras Bielinis, Vacolvas Sidzikauskas — atnešė į VLIKą savitą veiklos pobūdį ir kiekvienas išlaikė jo darbingumą, kovos ryžtą ir nepalaužiamą pasiryžimą. Lygiai savitu veiklos pobūdžiu atsiskleidė tiek dr. Valiūno, tiek dr. Bobelio VLIKas. Ir vienas, ir kitas ne tik tęsė pirmatakų pradėtus darbus, bet plėtė akiratį ir užmojus ir kėlė jo veiksmingumą. Todėl tarti, kad veikėjams ir pirmininkams mirus, VLIKas ir jo pajėgumas susilpnėję, yra tarti netiesą, kartoti nesamą "faktą".

Gilia pagarba prisimenant daugelį taurių VLIKo darbininkų ir jo pirmininkų už jų darbą Lietuvą laisvinant, be jokios abejonės galime tarti, kad VLIKas niekad nėra buvęs veiksmingesnis kaip šiandien. Kalbėti apie jo susilpnėjimą reiškia sąmoningai tarti tą, ko nėra.

Taręs VLIKo pajėgumo susilpnėjimą, vedamasis taria ir dar vieną tokio susilpnėjimo "priežastį". Tai esą pati VLIKo "konstrukcija". Jis, mat, sudarytas iš politinių grupių ir rezistencinės kovos organizacijų, kurios, pagal vedamąjį, nei Lietuvoje beveik nežinomos, nei išeivijoje.

Visų pirmiausiai VLIKo "konstrukcija" turi savo raciją. Jis yra politinis organas, sudarytas iš politinių grupių ir rezistencinių kovos organizacijų vykdyti politinę tautos valią. Tai jo prigimtis ir jis jos negali pakeisti. Kad jis pavergtoje Lietuvoje žinomas ar nežinomas, kad jo grupės išeivijoje žinomos ar nežinomos, nėra esminis faktas.

Visų pirmiausia kažin ar taip lengva nustatyti faktą, kad pavergtoje Lietuvoje mūsų politinės partijos "beveik nežinomos". Iš kitos pusės, kad jos nežinomos išeivijoje greičiausiai daugiau kalti išeiviai negu politinės grupės. Štai krikščionys demokratai leidžia periodinį "Tėvynės Sargą", leidžia knygas, duoda studentams stipendijas, liaudininkai leido "Sėją" ir tebeleidžia "Varpą", Atgimimo sąjūdis — "Laisvąją Lietuvą" ir knygas, tautininkai "Dirvą" ir kt., socialdemokratai "Naujienas", mažlietuviai "Lietuvos Pajūrį", frontininkai "Į Laisvę" ir knygas, laisvės kovotojai neseniai išleido knygą apie rezistenciją vokiečių okupacijos metais, etc. Kas nori, galėjo ir gali labai gerai su šitomis grupėmis susipažinti. Tarti, kad yra lietuvių, kurie visų grupių išvardinti negali ar jų nemėgsta ir iš to daryti plačiai siekiančias apibendrinančias išvadas lygu tarti, kad neegzistuoja Lietuvių Enciklopedija, nes yra lietuvių, kurie jos neturi. Jei tokiu mąsteliu matuosime savo visuomenines ar politines institucijas, netoli nueisime, nes daugelis lietuvių nei kelis laikraščius skaito, nei knygas perka, nei vaikus į lituanistines mokyklas leidžia, o vistik gyvuoja ir laikraščiai, ir knygos, ir mokyklos. Nebūtinai labai sėkmingai, bet gyvuoja.

Kitas lygiai "tradicinis" šedevrukas tai "išeivijos lietuviai vėl kitaip diferencuojasi, nes čia nėra dirvos tokioms partijoms veikti". Tiesiog nuostabu, kaip kai kurie teigimai kartojami metai iš metų be jokių rūpesčių panagrinėti jų vertę. Juk kalbėti apie dirvos nebuvimą net "Tėviškės Žiburius" pasikvietus talkon, reiškia kalbėti apie politiką pačia siauriausia jos prasme. Juk politika yra ir politinių klausimų studijos, ir socialinių reikalų svarstymas, ir visokiausių valstybinių klausimų nagrinėjimas, ir politinės asmenybės formavimas, ir politinių programų kūrimas, ir daugelio kitų politikos elementų angažavimas ir visa šita galima puikiausiai siekti egzilyje.

Dar daugiau. Vedamasis neseniai mirusio Vyt. Vaitiekūno žodžiais taria ir vėl "tradicinę" mintį, kad esą nebūdami Lietuvos piliečiais negalime būti "Lietuvos politinių partijų nariais".

Tačiau, jei "nėra dirvos" ir net "teisinio pagrindo" politinėms partijoms (ir VLIKui) egzistuoti, tai kaip caro Rusijoje kūrėsi lietuvių politinės partijos, dirbo laisvinimo darbą, leido laikraščius, ruošė programas, etc. Ar tai buvo beprasmiška ir nelegalu? Juk Lietuva teisiškai neegzistavo ir lietuviai buvo Rusijos piliečiai. Kaip žydai per du tūkstančius metų išlaikė savo politinę sąmonę, valstybingumo sampratą ir politinės diferencijacijos jausmą iki atkūrė Izraelį. Juk jie irgi buvo kitų kraštų piliečiai, neturėjo "natūralios partijų dirvos". Pagal vedamojo mintis atrodo, kad Izraelio valstybė kažkaip nukrito vieną dieną iš dangaus ir tą pačią dieną naujosios valstybės piliečiai pasiskirstė partijomis ir sudarė parlamentą. Juk tai nesąmonė. Daugelis žydų jau daug anksčiau buvo socialdemokratai ir dar kitoki, nesivaikydami nei "dirvų", nei "teisinių pagrindų".

Dar daugiau. Jokia paslaptis, kad Čekoslovakija buvo sukurta... Pittsburghe pirmojo pasaulinio karo metu. Jos kūrėjai nebuvo nei Čekoslovakijos piliečiai, nei jiems rūpėjo "natūrali dirva", kurie taip nežmoniškai rūpi kai kuriems lietuviams.

Žinoma, kas nenori matyti — nemato, kas nenori girdėti — negirdi. Kas nenori suprasti — nesupranta. Čia glūdi ir VLIKo ilgametės kritikos esmė. Jis nekritikuojamas dėl to, kad jis tą ar kitą padarė, ar nepadarė; padarė vienaip ar kitaip; yra tokios ar kitokios prigimties, bet jis jau seniai tartas pakeisti ir ieškoma tik būdų kaip. Tai piktos valios situacija ir todėl tie skaudinimo ir naikinimo būdai nėra prasminga kritika, bet sunkiai pateisinami puolimai.

Štai neturime kokios nors partijos Lietuvoje dabartinio adreso, centro komiteto sudėties, nematome jos veiklos korespondencijų "Tiesoje", reiškia nei ji ten veikia, nei kas apie ją žino. Juk tai baisiai neobjektyvi argumentacija. O tačiau vedamasis ją vartoja. Keli lietuviai nežino VLIKo grupių vardų. Išvada — tos grupės nei turi veiklai dirvos, nei yra populiarios. Bet tikslesnė išvada būtų — tie lietuviai nesidomi lietuvišku gyvenimu. Pilietiškumo problemas jau ir patys lietuviai yra seniai išsprendę, tik jos vis naudojamos kaip vėzdas tikslui siekti.

Žinoma, vedamasis neužmiršta ir VLIKo kai kurių grupių neveiksmingumo ir atstovų "skolinimosi". Kaip lygiai ir fakto, kad tokios gausios organizacijos kaip PLB VLIKe nėra. Čia bent kiek sujaukti du dalykai. Viena, tiesa, kad VLIKe yra ir kiek mažiau veiklių ir negausių grupių. Gal iš tikrųjų yra atėjęs laikas tą klausimą spręsti. Iš šio taško žiūrint gal ir kritika yra vietoje. Tačiau derėtų suprasti, kodėl VLIKas tas grupes gerbia ir jas traktuoja taip, kaip ir didesnes ir veiklesnes grupes. Gal jos nėra čia išeivijoje gausios ir veiksmingos. Tačiau jos atstovauja autentišką lietuviškojo politinio gyvenimo dalį, lietuviškosios politinės pasaulėžiūros vieną aspektų, politinės filosofijos savitą atspalvį. Argi mes esame pašaukti užgniaužti lietuviškosios vaivorykštės vienokią ar kitokią spalvą. Negi racionalu reikalauti PLB uždarymo, nes JAV LB balsavimuose dalyvauja gal tik

2% lietuvių kilmės balsuotojų. Juk tai būtų nesąmonė.

Kas liečia PLB dalyvavimą VLIKe, situacija yra kitokia. Kad PLB gausi — faktas. Kad ji svarbi — faktas. Bet ji nėra nei politinė partija, nei rezistencinė kovos organizacija. Ji negali tilpti VLIKe nepakeisdama jo prigimties. Todėl ir netelpa.

Pagaliau vedamasis taria ir VLIKo reformos reikalą. Tai taip pat ilgametis VLIKo kritikos "arkliukas". Reforma, gi, turėtų būti tokia: praplėsti jo bazę, arba kitais žodžiais, sumažinti ar visiškai išskirti politinių grupių įtaką. Kadangi tai neįmanoma reforma, neverta tą galimybę ir svarstyti. Vieton to gal reikėtų panagrinėti kitokias galimybes, pvz. reformuotis Bendruomenei, atsikratant politinio vadovavimo troškulio. Tokių galimybių yra ir daugiau.

Nenuostabu, kad tokis vedamasis "Drauge" pasirodė. Tai nepirmas ir greičiausiai nepaskutinis kartas. Nenuostabu, kad ir jo argumentacijoj absoliučiai nieko naujo. Atrodo, kad ir laikraštis, ir vedamojo autorius neturi jokio noro į VLIKą, jo veiklą ir jo problematiką pažvelgti iš kitokio taško. O būtų ir naudinga, ir prasminga. Pvz. geros valios turint pasvarstyti kad ir tokį klausimą: kaip įjungti Bendruomenę, jaunimą ir kitas gyvąsias jėgas į politinį laisvinimo darbą ir jam vadovavimą, nesiekiant VLIKo prigimties pakeitimo ir jo galių uzurpavimo, bet lygiai nesiekiant nei Bendruomenės, nei kitų organizacijų reikšmės mažinimo, savigarbos pažeidimo, ar teisėtų reikalavimų nebojimo. O tokių problemų yra ir daugiau. Tai būtų daug prasmingesnis dialogas, negu jau metų metais kartojimas, kad VLIKas reikalingas reformų, kad lietuviškai politikai nėra dirvos, ar kad ne Lietuvos piliečiams negalima rūpintis Lietuvos reikalais.

APGAILĖTINI NETIKSLUMAI

Laisvojo pasaulio lietuviai katalikai yra atlikę ir atlieka visokių gražių ir prasmingų darbų, tik jiems nesiseka su manifestais. Prieš eilę metų Vašingtono Dievo Motinos bazilikos lietuvių koplyčios šventinimo proga ten pat buvo šaukiamas lietuvių katalikų kongresas. Na, tarta, kongresas reikalingas ir manifesto - deklaracijos. Ir tokią deklaraciją paruošti Amerikos Lietuvių Katalikų Federacijos "valdžia" pakvietė . . . Vaclovą Sidzikauską!

Kad p. Sidzikauskas turėjo įvairių gabumų ir kai kuriose srityse ilgo patyrimo, niekas neginčijo, nei tuomet, nei dabar. Tačiau lygiai niekas neginčijo, kad jis niekuomet nebuvo katalikas aktyvistas, nedalyvavo katalikiškoje veikloje ir nejautė katalikų visuomeninio pulso. Kviesti tad p. Sidzikauską paruošti viso laisvojo pasaulio lietuvių katalikų bendros valios pareiškimą buvo mažų mažiausiai nesusipratimas. Jau nekalbant apie akibrokštą lietuviams vyskupams, keliems šimtams kunigų ir tūkstančiams katalikų pasauliečių veikėjų, kurie

metų metais rūpinasi katalikų problemomis ir dalyvauja katalikų veikloje.

Ano meto problema išsisprendė, kai pats p. Sidzikauskas, permąstęs, atsisakė tokią deklaraciją ruošti, o ALRKF taip pat susilaukė gana griežto priekaišto (o gal ir priekaištų?) ryšium su deklaracijos autoryste. Rezultate deklaraciją parašė katalikų veiklos vienas veikėjų, o ją kongrese tik jam būdingu įtakingumu perskaitė garbusis prel. Jonas Balkūnas, PA.

Šį nesenos istorijos paraštės nuotykėlį prisimename, nes perskaitę "Laisvojo pasaulio lietuvių katalikų kongreso manifestą" ("Draugas", 1984 m. rugsėjo 5 d., Nr. 176) negalime sulaikyti nuostabos apie kai kuriuos jo teksto prajovus.

Kad šv. Kazimiero 500 metų mirties sukakties proga Toronte buvo laisvojo pasaulio lietuvių katalikų kongresas — geras ir gražus dalykas. Kad šis kongresas šia proga sumanė pareikšti laisvojo pasaulio lietuvių katalikų valią — irgi puikus dalykas. Tačiau tasai valios pareiškimas, tasai manifestas, yra kiek keistokas, o tas jau nėra nei geras, nei gražus dalykas.

Šiuo atveju mums nerūpi tą manifestą ar jo rengėją (gal rengėjus, rašytojus?) ypatingai kritikuoti, bet tik iškelti kai ką, kas nelabai aišku, netikslu ir net gerokai akibrokštu.

Kliūva jau pats pirmasis sakinys: "Mes, laisvojo pasaulio lietuviai, susirinkę iš įvairių šalių . . ." Ar nebūtų tiksliau ir aiškiau pasakyti, kad tai lietuvių *katalikų* kongresas, kokis jis iš tikrųjų ir buvo.

Toliau tame pačiame pirmame paragrafe tariama, kad "pažvelgėm su dideliu susirūpinimu į Lietuvą — šv. Kazimiero ir mūsų pačių kilmės kraštą . . ." Kad Lietuva Kazimiero ir daugelio jau kituose kraštuose gimusių ir augusių žmonių kilmės kraštas, niekas neginčija. Tačiau pasaulyje yra dar daug lietuvių, kuriems Lietuva yra *jų* kraštas, ne tik jų kilmės kraštas. Gal kai kam šis niuansas ir nėra svarbus, gal net ir nelabai suvokiamas, tačiau šnekamoj kalboj Lietuva kilmės kraštu yra jau daugiausiai tiems, kurie yra kitur gimę, ir dar svarbiau, kurie jau sunkiai sumezga tiesioginį priklausomybės ryšį su Lietuva.

Trečiame manifesto paragrafe rašoma, kad "prabylame laisvojo pasaulio lietuvių išeivijos daugumos vardu. Tai balsas, kuris neabejotinai išreiškia ir visos lietuvių tautos bei jos krašto — Lietuvos balsą".

Kas tas "lietuvių tautos kraštas" taip ir lieka neaišku. Tad kam dar rašyti. Negi "lietuvių tauta" jau neišsako visko? Iš kitos pusės vėl kažkokia baimė prisipažinti kuo esame! Kodėl kalbėti išeivijos *daugumos*, o ne lietuvių *katalikų* vardu? Juk kongresas katalikų ir šv. Kazimieras juk ne koks muzulmonas. Tasis teigimas darosi dar keistesnis, kai matai manifestą reiškiant visos lietuvių tautos valią ("neabejotinai"), bet ne visos išeivijos, tik jos "daugumos". Kur čia logika?

Tolesniame paragrafe rašoma, kad "žvelgdami į dabartinę Lietuvą, nešančią totalistinių sistemų įvestą vergiją . . .". Kokių totalistinių sistemų? Sovietų Sąjungoje yra tik vienų vienintelė komunistinė sistema, kuri ir laiko Lietuvą vergijoje. Tai kam rašyti to, ko nėra. Lyg sistemų daugiskaita padidins vergijos siaubą.

Tą patį galime pasakyti ir apie sekantį teigimą — "Jam (Kazimierui, A.J.K.) rūpėjo tiek paskiro žmogaus, tiek viso krašto, tiek viso pasaulio gerovė bei taika". Kad jis kurį laiką kaip tėvo vietininkas rūpinosi Lietuvos reikalais, byloja istorija. Tačiau menki šaltiniai jau visai nekalba, kad jis būtų kokiu išskirtiniu būdu rūpinęsis atskirų žmonių ir net viso pasaulio gerove ir taika. Gal jis ir rūpinosi, gal ką nors ir darė, tik mes to nežinome, tai gal ir teigti nereikėtų.

Ir tolesnis teigimas tėra perdėjimas, kuris šv. Kazimierui garbės nepadidina. Sakoma: "Dėlto šiandieną jis yra gerbiamas ne tik Lietuvoje, bet ir visame krikščioniškame pasaulyje". Deja, taip nebuvo ir nėra. Tiesa, jis visais laikais buvo garbinamas (kodėl tik gerbiamas?) Lietuvoje ir Lenkijoje. Tiesa, buvo metas, kai jis buvo garbinamas kai kuriose Vokietijos ir Italijos srityse. Tačiau jis niekad nebuvo ir dabar nebėra garbinamas "visame krikščioniškame pasaulyje". Kam rašyti to, ko nėra.

Bet kas mums labiausiai užkliūva, tai manifesto gale pateikti 10 reikalavimų Sovietų Sąjungai. Pradedama nuo reikalavimo grąžinti Vilniaus katedrą ir baigiama reikalavimu "atitraukti okupacinę Sovietų Sąjungos kariuomenę iš Lietuvos ir grąžinti Lietuvai savarankišką gyvenimą . . ."

Ir užkliūva štai dėl ko. Visų pirmiausiai mes iš Sovietų Sąjungos nei prašome, nei reikalaujame nieko kito, kaip tik jos okupacinių jėgų kuo skubiausio pasitraukimo iš Lietuvos. Visa kita mes patys — **lietuviai patys** — susitvarkysime: ir bažnyčių atgavimą, ir vyskupijų tvarkymą, ir visus kitus dalykus.

Reikalauti **mažiau** reiškia atsisakyti dalies to, kas lietuvių tautai priklauso, o to mes neturime teisės daryti. Taigi reikalavimai apie seminarijų grąžinimą, etc. yra grynas nesusipratimas, nes tie visi reikalavimai suponuoja dalį, bet ne **visumą.**

Mes reikalaujame sovietinių okupacinių pajėgų pasitraukimo — nieko mažiau! Mes net neprašome "grąžinti Lietuvai "savarankišką gyvenimą", nes jis mums priklauso, o ne Sovietų Sąjungai.

Dar daugiau. Manifestas iš viešos pusės kalba "išeivijos daugumos" vardu, o ne katalikų, bet 8 punktai iš 10 kalba apie religinių teisių grąžinimą: vyskupų teisių, seminarijų, bažnyčių grąžinimą, etc. Negi "daugumai" nerūpi Lietuvos žemės ūkio atstatymas, laisvos spaudos, švietimo, kultūrinių institucijų, prekybos ir pramonės atstatymas ir t.t. Negi lietuviams katalikams, prisigendusiems "daugumos" vardu, iš tikrųjų nerūpi visa Lietuva, tik katalikiškoji jos dalis? Mes taip nemanome, bet manifestas taip sugestijonuoja.

Dešimtajame reikalavime dar sakoma, kad reikalaujama "grąžinti

mūsų DRAUGŲ eilėse

— Prelatas Ladas Tulaba, PA, tautinių šokių šventės proga lankėsi Clevelande ir čia buvo susitikęs su "Tėvynės Sargo" redaktorium. Prel. Tulaba buvo taip nepaprastai gerai praėjusio šv. Kazimiero sukakties minėjimo Romoje vyriausias vadovas ir spiritus movens. Prelatas yra nuoširdus krikščionis demokratas ir TS bendradarbis. Jis šiuo metu ruošia straipsnį apie kun. Mykolą Krupavičių, kuris tilps Krupavičiui skirtame TS numeryje, minint jo gimimo 100 metų ir mirties 15 metų sukaktis.

— Kultūrininkas ir visuomenininkas Jonas Sakas buvo susirgęs ir gulėjo ligoninėje. Dabar susveikęs mūsų bičiulis vėl įsijungė į visuomeninį ir kultūrinį darbą. Sakas neseniai baigė rašyti knygą apie kun. Juozą Vailokaitį, pirmąjį Lietuvos Krikščionių Demokratų partijos pirmininką ir Lietuvos pramonės kūrėją.

— Emilija Tamulytė - Vainauskienė mirė 1984 m. liepos 5 d. Putname. Velionė liepos 7 d. palaidota šalia anksčiau mirusio savo vyro Prano Vainausko. Jis buvo Lietuvos savanoris - kūrėjas, vienas iš kun. M. Krupavičiaus artimiausių pagelbininkų, pravedant žemės reformą, Lietuvos Krikščionių Demokratų Partijos centro komiteto narys, ilgametis VLIKo narys ir LKDS pirmininkas. A. a. Emilija Vainauskienė buvo ilgametė krikščionė demokratė ir nuoširdi savo vyro darbų talkininkė.

— Tautinių šokių šventės proga TS redaktorius buvo trumpai susitikęs su prof. Jurgiu Gravrogku, buvusiu Lietuvių krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klūbų centro valdybos pirmininku. Šiuo metu Gravrogkas profesoriauja New Yorko valstijoje.

— Praėjusių metų rugpiūčio 25 d. redaktorių aplankė nuoširdus "Tėvynės Sargo" bičiulis ir bendradarbis prelatas Pijus Ragažinskas. Seniai besimatę, vienminčiai vakarienės metu ir ilgai po jos vos galėjo atsišnekėti. Kiek ilgiau kalbėtasi apie krikščionių demokratų veiklą, bet daugiausiai prelatas pasakojo savo įspūdžius iš pavergtos

---

Lietuvai savarankišką gyvenimą, kurį turėjo kazimierinė praeities Lietuva ir kurio trokšta dabartinė Lietuva . . ." Kažin, ar reikėtų net manifestuose reikalauti "kazimierinės Lietuvos savarankiškumo". Kiek istorija moko, tasai ano meto savarankiškumas tikrai nebuvo toks, kad būtų statomas pavyzdžiu šiandienai.

Ak, visi tie reikalavimai galėjo būti išreikšti vienu sakiniu, kuris nebūtų nei dviprasmiškas, nei lietuvius katalikus kompromituojąs: "Mes reikalaujame, kad okupantas kuo greičiausiai atitrauktų visas okupacines pajėgas iš Lietuvos, po ko Lietuva pati nuspręs savo likimą".

Lietuvos, kurioje jis praėjusių poros metų būvyje lankėsi du kartus. Prel. Pijus Ragažinskas yra didelis Brazilijos lietuvių veikėjas ir vadas bei nuoširdus krikščionis demokratas.

— Pernai birželio mėn. kun. Fabijonas Kireilis šventė savo kunigystės 45 m. sukaktį. Be pastoracinio darbo kun. Kireilis labai aktyviai dalyvauja ir visuomeninėje veikloje — vyčiuose, šauliuose, katalikių moterų dvasios vadas ir krikščionių demokratų Čikagos skyriaus valdyboje.

— 1984 m. lapkričio 4 d. Čikagoje mirė 80 metų sulaukusi Adelė Gabaliauskienė. Ponia Gabaliauskienė buvo Amerikoje gimusi lietuvė, kuri visą gyvenimą labai aktyviai dalyvavo lietuviškoje visuomeninėje veikloje, o taip pat ir krikščionyse demokratuose. Tų metų pavasarį, švęsdama amžiaus sukaktį, A. Gabalienė Tautos Fondui paaukojo tūkstantį dolerių. (Plačiau apie p. Gabalienę žr. LKDS Biuletenis, 1984 m. rugpiūčio mėn., Nr. 49. Biuletenį administruoja Jonas Kavaliauskas, 6437 So. Washtenaw Ave., Chicago, Ill. 60629).

— Šiemet mūsų buvusiems vienminčiams sukanka visa eilė sukakčių: 130 metų nuo Gaspard de Curtins gimimo, 110 metų nuo kun. J. Bikino gimimo, 105 m. nuo Dr. K. Jokanto, prof. Ant. Tumėno ir kun. J. Vailokaičio gimimo. 100 m. gimimo sukaktys sukanka prez. A. Stulginskiui, kun. M. Krupavičiui ir prof. J. Gravrogkui. Taip pat 95 m. nuo Dr. Leono Bistro gimimo.

— Kaip ir kiekvienais metais, taip ir pernai, rugpiūčio 26 d. Čikagos krikščionys demokratai buvo suvažiavę į LKDS centro komiteto pirmininko Vlado Šoliūno ir p. Šoliūnienės sodybą vasaros pramogai. Po skanių vaišių, gaivindamiesi vėsiais gėrimais ir puikiu oru, virš 60 svečių išklausė LKDS vicepirmininko Prano Povilaičio pranešimo iš savo kelionės po Europą, LKDS sekretoriaus Adomo Viliušio apie "Tėvynės Sargo" administraciją ir pačio pirmininko ilgesnės kalbos apie krikščioniškosios demokratijos prasmę. Iškylai vadovavo energingasis Čikagos KD skyriaus pirm. J. Jokubka.

— Prof. dr. Pranas Jucaitis, einantis 89 metus, neseniai Tautos Fondui paaukojo $1,000. Tai nepirma garbiojo profesoriaus auka lietuviškam reikalui. Neseniai tūkstantinėmis aukomis prof. Jucaitis vėl parėmė "Tėvynės Sargą" ir Ateitininkų Šalpos Fondą. Prof. Jucaitis yra ilgametis ateitininkas, krikščionis demokratas, ilgus metus dirbęs cheminių tyrimų srityje. Šiame numeryje telpa jo straipsnis, prisimenąs darbą, kartu su prez. A. Stulginskiu, o kituose numeriuose talpinsime jo svarstymus apie evoliuciją ir Teilhard de Chardin.

— Savo laiške centro komitetui mūsų vienmintis Algirdas Žemaitis informuoja apie šv. Tėvo Jono Pauliaus II lietuvių kalba aukotas šv. mišias šv. Kazimiero jubiliejinių metų Lietuvoje uždarymo proga. Visos mišios (ir pamokslas) buvo aukojamos lietuvių kalba ir vyko Popiežiaus vasaros rezidencijoje Castelgandolfo. Mišiose dalyvavo apie 30 Romos lietuvių, kuriuos Jonas Paulius po mišių priėmė privačioj audiencijoj. A. Žemaitis eilę metų dirbęs Jungtinių

Tautų Žemės Ūkio ir Maisto organizacijos centre Romoje, jau keli metai yra tos įstaigos tarnyboje Sudane.

— LKDS Biuletenis Nr. 50 pamini prel. Lado Tulabos, PA, 50 metų kunigystės sukaktį ir savo administratoriaus Jono Kavaliausko 80 metų amžiaus sukaktį. Pranas Kavaliauskas yra nuoširdus krikščionis demokratas ir labai veiklus visuomenininkas, įvairių organizacijų aktyvus narys, eilės knygų leidimo ir platinimo komitetų narys, gausus aukotojas Tautos fondui. KD stipendijų fodnui, ALTui, Baltui ir t.t.

— LKDS Biuletenis praeitų metų lapkričio mėn. šventė savo 20 metų leidimo sukaktį. Iki šiol išleisti 50 numerių. Biuletenis informuoja apie Sąjungos centro komiteto ir skyrių veiklą bei pasisako aktualiaisiais lietuvių politikos klausimais. Nors atskiri ir reti Biuletenio numeriai pasirodydavo ir aknsčiau, reguliariau jis pradėtas leisti A. J. Kasulaičio vadovaujamo centro komiteto 1964 m. lapkričio mėn. Iki paskutinės Kasulaičio kadencijos buvo išleisti 13 numerių. Vlado Šoliūno centro komitetas išleido 37 numerius. Šiuo metu Biuletenį redaguoja LKDS vicepirmininkas Pranas Povilaitis. Linkėtina Biuleteniui ir toliau lankyti savo skaitytojus reguliariai ir su kaip paprastai gyva ir prasminga medžiaga.

— Mūsų bendradarbis kun. dr. Vyt. Bagdanavičius, MIC, Ateities akademiniame savaitgalyje, 1984 m. spalio 27 d. skaitė paskaitą tema "Mūsų politinės tradicijos — stabdis ar ramstis?" Paskaitininkas kalbėjo apie Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos ir nepriklausomos Lietuvos politines tradicijas, VLIKo, ALTo ir PLB reikalus, etc.

— Amerikos Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjūdis įstojo nariu į Amerikos Lietuvių Tarybą. Sąjūdis apjungia JAV gyvenančius lietuvius krikščionis demokratus. ALTe sąjūdį atstovauja Pranas Razgaigaitis, Algimantas Pautienis ir Statys Dubauskas. Pastarasis įeina į ALTo centro valdybą.

— Pranas Razgaitis, eilę metų buvęs LKDS vicepirmininkas, dalyvavo ALTo suvažiavime bei Amerikos Lietuvių Kongrese ir vėliau VLIKo metiniame suvažiavime, įvykusiuose Čikagoje. Jis buvo VLIKo prezidiumo pirmininkas.

— VLIKo valdybos pirmininkas Dr. Kazys Bobelis neseniai Šv. Tėvo buvo apdovanotas Šv. Grigaliaus ordenu ir pakeltas į riterius. Tai prasmingas pripažinimas jo ilgametės veiklos katalikiškoje dirvoje. Ordenas jam įteiktas š. m. sausio 13 d. Petersburge vietos vyskupo specialiose iškilmėse, kur dalyvavo nemažas būrys lietuvių. Ta proga jam pagerbti buvo surengta puota, kurioje tarp kitų dalyvavo ir iš Romos atvykęs Šv. Kazimiero pontifikalinės seminarijos rektorius prel. L. Tulaba, PA. (Žr. apie dr. Bobelį straipsnį praėjusiame TS numeryje).

— Pereitų metų gruodžio 16 d. Clevelando visuomenė gausiai susirinkusi Lietuvių Namų salėje, iškilmingai paminėjo VLIKo 40 metų sukaktį. Paskaitą apie VLIKo susikūrimą skaitė pirmasis VLIKo vicepirmininkas rašytojas Balys Gaidžiūnas. Trumpą koncertą pateikė Clevelando Vyrų Oktetas, vadovaujamas Ryto Babicko. Minėjimą su-

LAIŠKAI "TĖVYNĖS SARGUI"

Nuoširdus ačiū už "Tėvynės Sargą", kurį gaunu nors ir pavėluotai, bet yra daug įdomių rašinių, tai miela skaityti. Pas mus Argentinoje lietuviška spauda yra menka . . . Baigdamas . . . linkiu jums visiems "Tėvynės Sargo" darbuotojams daug laimių ir Dievo palaimos jūsų darbuose.

Petras Čiabis
Argentina

Daug sveikinimų siunčiu iš šilto Argentinos krašto . . . visam "Tėvynės Sargo" štabui, redaktoriui, bendradarbiams ir skaitytojams, kurie palaiko šį lietuviškos spaudos židinį.

Jonas Papečkys
Argentina

Nr. 2 (58) — negyvenimiškas — susisiaurinęs į praeities apžvalgas, teišskiriant "Politinę atsakomybę".

P. Šilas
N. Miami Beach, FL

Visi didžiuojamės Jūsų redaguojamu žurnalu . . . prieš visus kitus leidinius. Su Jūsų atėjimu daug naujo įvyko.

Jonas Jokubka
Čikaga

Šv. Kalėdų ir Naujųjų 1985 metų proga sveikinu naują redaktorių, linkėdama ištvermės ir jėgų spaudos darbe ir viso pasaulio krikščionių demokratų bendroje veikloje . . .

Marija Peteraitienė
Florida

Atitaisymas

"Tėvynės Sargo" Nr. 2 (55), 1983 m. M. J. Adomaičio straipsnyje, kalbant apie kun. Mykolo Krupavičiaus knygas, minima ir Gabrieliaus Taučiaus knyga "Idealas ir laikas". Čia be autoriaus kaltės yra įsivėlusi klaida. Turėtų būti "Idealas ir jaunuomenė". Už klaidą atsiprašome. Beje, nepriklausomybės metais išleista knygos antroji laida vadinosi "Idealas ir jaunimas". Red.

---

rengė visuomenės atstovų komitetas, kuriame dalyvavo ir vietos KD atstovai: Algimantas Pautienis ir A. J. Kasulaitis.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

VARPAS, 1984 m. Nr. 19. Žurnalas tautos bei žmogaus laisvei, tautinei kultūrai ir lietuvybei. Leidžia Varpininkų Filisterių Draugija, administruoja Elena Rūkienė, 3346 West 65th Place, Chicago, Ill. 60629.

Kaip ir eilė pastarųjų Varpo numerių, taip ir šis yra giliai turiningas, gausus puikia medžiaga ir elegantiškai redaguotas bei išspausdintas. Eilėje straipsnių nagrinėjamos įvairios problemos, paminimos sukaktys, komentuojami įvykiai lietuvių visuomenėje ir kt. Plati bėgančio gyvenimo gyvenimo ir veiklos apžvalga, neskūpi naujų knygų ir periodinių leidinių peržvalga, gausūs laiškai redaktoriui ir t.t.

Gal vertingiausias šio ir kitų Varpo numerių aspektas — tai redaktoriaus ir jo pagrindinių bendradarbių blaivus ir įžvalgus žvilgsnis į mūsų politines ir visuomenines problemas. Varpe kaip retai kuriame periodiniame leidinyje yra sukaupta ypatingai prasmingos įvykių analizės, džentelmeniško santūrumo ir mielo idėjiškumo, kuris leidžia į žmones, daiktus ir įvykius žvelgti atviromis akimis. Laukdami Varpo dažnesnio pasirodymo, linkime jam ir toliau nepamesti to tauraus blaivumo, kuris žurnalą daro vieną ir geriausių šiandien.

LIETUVOS GLOBĖJO ŠV. KAZIMIERO SUKAKTIES KONGRESAS. Religinio pasaulio lietuvių katalikų kongreso leidinys, spaudė "Tėviškės Žiburių" spaustuvė, 60 psl. Turinyje kongreso informacija, sveikinimai, paskaitų santraukos.

Jonas Gutauskas, TIK VIENAS ŠUOLIS, poezija, įvadas Marijos Stankus - Saulaitės, kalbą tikrino Juozas Vaišnys, S.J., viršelis ir iliustracijos Sesers Mercedes, spausdino "Tėviškės Žiburiai", 92 psl., mažo formato, kaina nepažymėta. Trijose dalyse poetas talpina 74 daugiausiai trumpučius eilėraščius. Ne vienas jų yra išskirtinai simpatiškas, ne vienas elegantiškas. Tai labai atgaivi, maloni ir neretai gili poezija, apvilkta "paprastute" forma. Autorius lietuvių visuomenei gerai pažįstamas kaip teologas ir pedagogas, šioje poezijoje atskleidžia naują, nežinotą talentą.

Bronius Kviklys, LIETUVOS BAŽNYČIOS, IV tomas, Panevėžio vyskupija, Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla, Čikaga, 1984 m. šv. Kazimiero metai, 3001 West 59th Street, Chicago, Ill. 60629. Spaudė M. Morkūno spaustuvė, tiražas 1500 egz., 532 psl., kaina nepažymėta.

Tai monumentalios serijos apie Lietuvos bažnyčias IV tomas. Spauda, popierius, technika, nuotraukos — išskirtinės vertės ir klasės. Tai neįkainuojamas rašto turtas, kuris išliks eilei ateities kartų kaip liudijimas Lietuvos Bažnyčios ir jos išeivių vaikų prisirišimo. Puslapis po puslapio alsuoja gyvąja Lietuva ir jos unikaliniu grožiu. Autorius Br. Kviklys, leidėjai ir talkininkai yra nusipelnę mūsų visų (ir būsimų kartų) gilios padėkos. Neturėtų likti nei vienos šeimos, kuri savo knygų lentynoje neturėtų šios serijos leidinių.

Antanas Keblys, KLASIKINĖS IR LAISVOS KOMPOZICIJOS DAINOS, kurios yra išpildomos lietuvių kalba. Pianinu palydi Ted Lazarus. Muzikinę - orkestrinę palydą sukūrė komp. A. Stankevičius. Išleido Vilnius Records, kasetės formoje, privatus rinkinys. Kaina su persiuntimu $11.75. Adresas: 2127 Rue Guy, Montreal, Quebec, H3H, 2L9, Canada.

Juozas Kralikauskas, ĄŽUOLAI PILIAKALNYJE, devynių istorinių romanų gelmenys ir problemos. Išleido "Tėviškės Žiburiai" ir specialus komitetas, tiražas 700 egz., aplanką ir viršelį piešė Romas Viesulas, rinko ir spausdinimui paruošė "Tėviškės Žiburių" spaustuvė, spaudė "Litho-Art" spaustuvė, Torontas, 1984 m., 205 psl., kaina nepažymėta. Leidėjų žodyje rašoma: "(Leidinyje) rašytojas žvelgia į kiekvieną iš tų kūrinių (9 romanų, red.) iš laiko bei vietos perspektyvos, nurodo jo genezę, išgyvento laikotarpio nuotaikas, gimimo motyvus, įveda skaitytoją į atitinkamo kūrinio pasaulį, pateikia būdingesnes ištraukas . . . Tai rašytojiškas ir egzistencinis J. Kralikausko credo, šiame leidinyje išryškintas brandžiu literatūriniu pavidalu".

Marijus Blynas, LIETUVOS REIKALAIS, kultūrinių, istorinių, politinių straipsnių rinkinys. Išleido Kęstučio Jeronimo Butkaus Fondas, Čikaga, 1984 m., minkštais viršeliais, 143 psl. Kaina nepažymėta.

TAUTOS GYVYBĖ, politinis, literatūrinis, tautinio sąmoningumo žurnalas, Nr. 4(5), 1984 m. spalis-gruodis. Turinyje daugiausiai poleminiai straipsniai įvairiais lietuviškais klausimais. Redaktorė ir leidėja Birutė Kemežaitė, 7124 So. Mozart Avenue, Chicago, Ill. 60629. Didesnio formato, 24 psl. Prenumerata metams $12, atskiro numerio kaina $3.

ŽINIARAŠTIS, Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjunga, 1984 m. gruodis, Nr. 5, 5559 Modena Place, Agaura, CA 91301, 11 psl. Turinyje lietuvių jaunimui įdomi ir vertinga informacinė medžiaga.

Aleksis Rannit, MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS LITHUANIAN VISIONARY PAINTER, Lithuanian Library Press, Inc. Chicago, Ill. 1984 m. Leidimą finansiniai parėmė Lietuvių Fondas, Lietuvių Amerikiečių Meno Klūbas ir Monografijai leisti komitetas. Didelio formato, prabangiai išleistas, paminklinis veikalas. Dalis reprodukcijų spalvuotos. 184 psl., kaina $25. Gaunama pas leidėjus, 3001 West 59th Street, Chicago, Ill. 60629. Nė vienas šviesus lietuvis neturėtų likti be šios išskirtinai gražiai išleistos vertingos knygos.

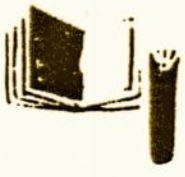

Milijonų mūsų brolių likimas negali būti suredukuotas iki savybinių tautinių interesų ar politinių išskaičiavimų lygmens. Jų išlikimas turi būti suprastas visame savo svarbume, kaip visos žmonijos atsakomybė ir garbinga pareiga, žmonijos susijungusios broliško solidarumo ryšiais. Visas prieinamas technologinis ir mokslinis žinojimas turi būti pajungtas žmogaus tarnybai jam kovojant prieš senų, bet vis didėjančių problemų priežastis ir išdavas. Dirbdami alkio pašalinimui, jūs darote pasaulį žmoniškesnį; jūs padedate statyti pasaulį, kuriame kiekvienas asmuo gali gyventi pilnesnį žmogišką gyvenimą, paremtą visuotiniu garbingumu pagal Kūrėjo mums duotą prigimtį.

Jonas Paulius II

TĖVYNĖS SARGO RĖMĖJAI:

Į Tėvynės Sargo Romėjų eiles iki š. m. balandžio 5 d. įsijungė:

Prunskio Fondas su 1000 dol.

Popiežiaus Leono XIII Literatūriniam Fondui yra paaukoję P. Pagojus 38 dol., J. Bobelis 20 dol., H. Idzelis 10 dol.

Už 1984 m. prenumeratą įteikė dr. K. Bobelis 35 dol., S. Dubauskas 22 dol., A. Sirutis 15 dol.

Už 1985 m. prenumeratą įteikė A. Zundienė 30 dol., dr. A. Rugienė 29 dol., D. Vaičius 27 dol., J. Vembrė 26 dol., K. Pabedinskas, Vl. Šoliūnas po 25 dol., L. Kazlauskas, kun. dr. T. Žiūraitis po 24 dol., kun. Pr. Baltrumas, A. Orentas po 22 dol., dr. Vl. Bublys, vysk. dr. A. Deksnys, P. Duda, E. Keresevičienė, dr. Br. Mikonis, S. Palekienė, dr. L. J. Šimutis, kun. dr. V. Skilandžiūnas, kun. A. Stašys, A. Valavičius po 20 dol., J. Giedraitis 18 dol., A. Balčytis, A. Bertulis, H. Idzelis, V. Kazlauskas, kun. R. Krasauskas, B. Lukas, kun. A. Petraitis, J. Puleikis, J. Šiaučiūnas, J. Vaičjurgis po 16 dol., dr. K. Katilius 15 dol., dr. J. Balys 14 dol., J.. Mačėnas 13 dol.

Už 1984 m. 2 (58) nr.: P. Kliorys 10 dol., dr. A. Juozevičienė, V. Liulevičius, dr. K. Šidlauskas, St. Radžionis, P. Vilutis po 5 dol.

Už 1984 m. 3(59) nr.: E. Milkauskas 11 dol., dr. S. A. Bačkis, kun. L. Dieninis, J. Jokubka, dr. Br. Kazlas, Br. Kuodienė, kun. A. Račkauskas, kun. dr. P. Ragažinskas, St. Rauckinas, P. Vilutis po 10 dol., dr. J. Kriaučiūnas, M. Lušienė po 8 dol., kun. J. Tautkus 7 dol., dr. A. Juzaitis, P. Norvilas, Pr. Polteraitis, dr. K. Rimkus po 6 dol., K. Bačauskas, L. Barauskas, S. Beigienė, dr. A. Budreckis, E. Cibas, dr. J. Danilevičienė, J. Daugėla, A. Dovydaitis, S. Dzikas, E. Gaškienė, dr. P. Gruodis, A. Gudaitis, J. Jakučionis, A. Januška, dr. A. Juozevičienė, dr. B. Kasakaitienė, S. Lukas, P. Minkūnas, M. Nagys, E. Paliulionienė, Br. Paliulis, J. Pažemėnas, K. Povilaitis, V. Prižgintas, A. Rūta, dr. K. Šidlauskas, B. Užemis, L. Venckus, P. Vilutis po 5 dol.

Esame labai dėkingi visiems rėmėjams.

TĖVYNĖS SARGO ADMINISTRACIJA

TURINYS

Jis gyvens amžinai 1
Petras Stravinskas — Aleksandras Stulginskis 3
M. Krupavičius — Lietuviškasis Cincinatas 21
Aleksanras Stulginskis — Vasario 16 Dienos aktas 35
Pranas Juzaitis, Ph. D. — Atsiminimų žiupsnelis apie Aleksandrą Stulginskį 38
Vytautas Vaitiekūnas — Žmogus, pakėlęs nepakeliamą naštą 47
Iš prezidento Stulginskio laiškų 50
Prof. dr. Juozas Eretas — Apie visokeriopą auklėjimą (tęsinys) 63
A. V. — Europos parlamento rinkimai 70

SUKAKTYS

Pr. Povilaitis — Pedagogui Petrui Maldeikiui aštuoniasdešimt metų 73
A. J. K. — Pavėluotų sukakčių proga 78

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

Kun. Vyt. Bagdanavičius, MIC — Koks yra pagrindinis Vailokaičio gerumas 88

IŠ KD PASAULIO

A. J. K. — Krikščionys demokratai ir žmogaus teisės 90
A. K. — Krikščionių Demokratų Internacionalo suvažiavimas Ugandoje 97
KDI — Kampalos suvažiavimo dalyviai 101
KDI — Suvažiavimą sveikino 102
Iš krikščionių demokratų veiklos 103

SPAUDOJ IR GYVENIME

A. J. Kasulaitis — Dviejų straipsnių paraštėje 112
VLIKui susirenkant 113
Apgailėtini netikslumai 117
Mūsų draugų eilėse 120
Laiškai Tėvynės Sargui 123
Atsiųsta paminėti 124
Tėvynės Sargo rėmėjai 127

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $10.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. Kaina

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Adomas Viliušis
4050 So. Campbell Ave., Chicago, ILL 60632

Alp(LKA) 1745
1985, Nr.1

Kaina $4.00

90.74387